प पू आचार्य महाराज श्रीमाणिक्यसागरसूरीश्वरजी म ने अपने हाथों से भागसोड ? उपाध्याय पद मुनि श्रीरत्नविजयजी और तथा श्रीमाणसागरजी म के शिष्य मुनि श्रीकनीवयसागरजी को दीहुई गरिय हि॰ के उपल । मे

हु नहीं मे भ से भग ।

आगमोद्धारक-ग्रन्थमालायां त्रयोविंश रत्नम् ।
णमोत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स ।

पू. याकिनीमहत्तरासूनु-आचार्यप्रवर
श्रीहरिभद्रसूरिपुरन्दरप्रणीता

अधिकार-विंशिका ।

पू. आगमोद्धारक-आचार्य श्री आनन्दसागरसूरीन्द्र
निर्मितवृत्तिसमन्विता ।

— संशोधक —

आगमोद्धारक-आचार्य श्री-आनन्दसागरसू

आचार्य श्रीमन्माणिक्यसागरसूरि

प्रकाशक -
आगमोद्धारक ग्रंथमालाना एक कार्यवाहक
शा रमणलाल जयचंद
कपडवंज (जि खेडा)

- द्रव्य सहायक -
श्री आदीश्वर जैन श्वेतांबर मंदिरनी पेढी
ज्ञानखातामांथी
अकोला

किंचिद् वक्तव्य ।

सज्जनो ! वृत्तिसहित आ अधिकारविंशिका नामनो ग्रन्थरत्न आपना करकमलमां अर्पण करवामां आवेछे ।

आ ग्रन्थरत्नना मूलप्रणेता १४४४ ग्रन्थना कर्त्ता याकिनीमहत्तरासूनु सूरिपुरंदर पूज्य आचार्य श्री हरिभद्रसूरीश्वरजी महाराज पूज्यश्री संसारी अवस्थामां ब्राह्मण वैदिकधर्मी हता व्याकरण [illegible] ने पंडित हता । पूज्यश्री याकिनीमहत्तरा [illegible] वचनथी प्रतिबोध पाम्या हता अने पूज्य [illegible] श्रीजिनभटसूरीश्वरजी महाराज पासे जैन दीक्षा [illegible]कार करी हती । पूज्यश्रीने हंसपरमहंस आदि समर्थ विद्वान् [illegible]ष्यो हता । पूज्यश्री आगमशास्त्रोनु सारु अध्ययन करीने महान [illegible]मधर थया हता, गुरुमहाराज आगमनिधान थया तेमज [illegible]ायवर्दवीथी अलंकृत कर्या हता । पूज्यश्रीए १४४४ ग्रन्थ[illegible]ना[illegible] करीने सघउपर एवा महान उपकार कर्यो छे जे हमेशा स्मरणीय छे ।

पूज्यश्री वि० सं० छट्ठा सैकामा विद्यमान हता । सवत [illegible]५ मा स्वर्गवास पाम्या । छे विशेषहकीकत बीजा अनेकस्थले [illegible]द्ध छे त्यांथी जिज्ञासुए जाणवु

वृत्तिकार पूज्य आगमोद्धारक आचार्यश्रीआनंदसागरसूरीश्व[र]जी महाराज छे एमनो जन्म सं० १९३१ मां गुजरात खेडा [ज]ील्लामां कपडवंजशहेरमां नियमावणि[क]ज्ञातीयकुटुंबमां थयो हतो ।

एमनु जन्मनाम हेमचंद हतुं एमना पितानुं नाम मगनलाल, मातानुं नाम जमनाबाई अने वडीलबंधुनुं नाम मणीलाल हतुं । एमना पिता मगनलालभाई संसारथी विरक्त हता एमण बन्ने पुत्राने दीक्षा अपावी पोते दीक्षा लीधी हती ।

हेमचन्द्रभाईए सं. १९४७ मां सौराष्ट्रमां लींबडीशहेरमां आगमशास्त्रना अजोडज्ञाता वादकलाकुशल गणिवरश्रीजह्वेर सागरजी गुरुमहाराज पासे दीक्षा अंगीकार करी हती, एमनुं नाम 'आनंदसागर' राखवामां आव्युं हतुं । एमनी बुद्धि अत्यंत तीव्र हती एमणे व्याकरण न्याय आदि तेमज आगमोनो अभ्यास कर्यो हतो तेमां तेओ निष्णात थया हता ।

पूज्यश्रीए आ सिवाय वीजा सिद्धप्रभाव्याकरण न्याया-वतारनी टीका विगेरे घणा ग्रंथो रच्या छे पूज्यश्रीए अनेकहस्त लिखितप्रतोनुं स्वयं संशोधन करीने नियुक्ति भाष्य टीका विगेरेथी सहित तमाम आगमो तेमज सेंकडो शास्त्रोने प्रकाशित कराव्या छे पूज्यश्रीए * पाटण आदि अनेकस्थले सात आगमवाचनाओ आपीने श्रमणसंघउपर महान् उपकार कर्यो छे ।

पूज्यश्रीने सं. १९७४ मां सूर्यपूरे (सुरतनगर) पूज्य आचार्य श्री विजयकमलसूरीश्वरजी महाराजे आचार्यपदवीथी अलंकृत कर्या हता ते शुभ अवसरे सुरतना संघ भव्य महोत्सव कर्यो हतो ।

पूज्यश्रीए आगमोने संगमरमर तथा ताम्रपत्रोमां कोतरावीने अनुक्रमे सिद्धक्षेत्रमां श्री वर्धमान जैन आगममंदीर अने सूर्यपुरे (सुरतनगरे) श्री वर्धमान ताम्रपत्रागममंदिरमां पधरावीने

---

* सं. १९७१ मां पाटण सं. १९७२ मां कपडवंज अने अमदावाद सं. १९७५ मां व सुरत सं. १९७६ मां पालीताणा, अने सं. १९७७ मां रतलाम ।

चिरस्थायी बनाववा वडे श्री धनुविधसपउपर महानुउपकार कर्यो छ।

पूज्यश्रीए स १९९६ मां मालवदेसमां मेलाना नगरमा चतुर्मास कर्यु हतु, त्या एमना उपदेशथी हरिश्चद्र नामे भद्रिक परिणामी राजा प्रतिबोध पाम्यो अने पोताना समग्रराज्यमां पर्युषणाआदिना दिवसोमा बकराविगरेनो वध न करवानो पट्टक लखी आप्या छ।

पूज्यश्रीए जिनबिबनी अजनशलाकाओ, प्रतिष्ठाओ, आचार्यादि पदवीओनुप्रदान, श्री शत्रुजयआदितीर्थोना छरीपालता सघो, दीक्षाओ विगरे अनेक धर्मकार्यो करी करावी जनशासननो उद्योत कर्यो छ।

पूज्यश्रीए अतिम चतुर्मास स २००६ मा सुरतशहेरमां मछुदीपचदनी धर्मशालामा कर्यु हतु, त्यां एमनु शरीर बधु अस्वस्थ थयु पछी वैशाख सुदी ५ ना दिवसे नमने पहोरे ध्यानस्थस्थितिमा एमना पट्टधर आचार्य श्री माणिक्यसागरसूरीश्वरजी म० विगरे साधुओना मुखथी नमस्कार महामत्र साभलता समाधिपूर्वक पूज्यश्री स्वर्गवास पाम्या।

आनो विषय विषयानुक्रमथी जाणवो।

आनु सशोधन बहु सावधानीथी करवामा आवल छे, छता कोइ भूल जणाय ता ते सुधारी वाचवु ए अभ्यर्थना।

लि०

लाभसागर

। प्रकाशकीय निवेदन ।

प पू गच्छाधिपति आचार्य श्री माणिक्यसागरसूरीश्वरजी महाराज आदि ठाणा वि स २०१० ना वर्षे कपडवंज शहेरमां मीठाभाई गुलालचंदना उपाश्रये चतुर्मास बीराज्या हता । आ अवसरे तेओश्रीना पवित्र आशीर्वादे आगमोद्धारक ग्रथमालानी स्थापना थएली हती आ ग्रथमालाए त्यारबाद प्रकाशनोनी ठीक ठीक प्रगति करी छे ।

तेओश्रीनी पुण्यकृपाए आगमोद्धारक-आचार्यश्री आनंदसागर सूरीश्वरजी निर्मित वत्तिसहित आ 'अधिकार विंशिका' नामना ग्रथने आगमोद्धारक ग्रथमालाना २३ मा रत्नतरीके प्रगट करता अमने बहु हर्ष थाय छे ।

आनी प्रेसकोपी स्वगस्थ गणिवर्य श्री चंदनसागरजी म० साहेबे करेली अने आनु प्रुफ संशोधनविगेरे प पू गच्छाधिपति आ० श्रीमाणिक्यसागरसूरीश्वरजी म० नी पवित्र गे दृष्टि नीचे शतावधानी मुनिराजश्री लाभसागरजीए करेल छे ते बदल तेओश्रीनो तेमज जेओए आना प्रकाशनमा द्रव्यसहायकरी छे ते बधानो आभार मानीए छीए ।

लि०
प्रकाशक

- विषयानुक्रम -

पृष्ठ विषय

पृष्ठ विषय

शुद्धिपत्रकम् ।

पृष्ठम्	पङ्क्ति	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठम्	पङ्क्ति	अशुद्धम्	शुद्धम्
१५	१७	वज	वज्र	५७	३	विरे	विर्वे
	२६	धर्न	धूर्न	५८	११	बहुत्वा	बहुत्वा
१९	१७	०रैन	०रन्	६०	३	चिट्न	चिह्न
२०	१	वासितेव	वासितव	६७	१८	वपस्य	विधस्य
२१	२५	समन	ससमय	७०	४	समां	तमां
,,	२६	समन	स्वमनय	७२	१	पर्या०	पय०
२३	२	युग्	युक	,,	८	धनुद०	पञ्चद०
२७	१८	माहात्म	महात्म	७९	१२	काते	क्रान्ते
३३	४	दिधान	विधान	८०	११	स्य	स्या
	२३	दृटिप्वाद	दृष्टिवाद	९२	१०	भवति	भवति
३८	२०	०नियत्वेन	०नियत्वं न	१००	५	घिति	घिंति
४४	१२	सम्यक्त्वताम	सम्यक्त्वस्य	१०२	२२	वोह्	वोहा
,,	२४	सम्यक	सम्यक	१०९	१९	कांति	कान्ति
४९	१३	स्वसत्वा०	स्वस्वत्वा०	११०	४	य	प
५३	१९	०पधारो	०पधारो	११२	१९	पूव	पूर्व
५४	१३	यदाहुमा	यदाहु	११९	१५	त्रि	त्रिं
५५	६	यथावधि	यथाविधि	१२०	१३	णाए	णयाए
५६	९	घन	घट	१२८	१	अव्ययी	अव्ययी
,,	१०	व्यावल	व्यावचले	१२९	२२	शानन	शासन

सूचना – आमां धनकस्थले तत्प्रत्ययांतनामना छट्ठीमां बहुवचनमां 'तृ' हृस्व छे ते दीघ सुधारी वांचव ।

। स्थापनासिद्धि ।

गणेश ! चिरं दिवि निवसो गतोऽभिधाननिनादितयोपकारी ।
आलम्बनं त्वं पततां जनानां मावश्यकादे चरण च साधो ॥१॥
दृष्टोऽनुयोग गणधारिणोदिता ऽऽचार्यैऽऽकृति स्थापनया मुनीनाम् ।
न मन्यतेऽयो भवकूपपाती, पिशाचकी नाथ ! च वानकी वा ॥२॥
क्रिया त्वसौ कस्य पुरा विदध्या दत्याऽऽहतो मामुदङ्कवमान ।
सीमन्धरान्ते पुरतो विधान, कल्प्या तदीयाऽऽकृतिरेव कृत्स्ना ॥३॥
स्थाप्योदिता सा द्विविधा न चाऽन्यो, तयोर्न दत्त गुरुस्थापना पि च ।
सम्बोधनं कस्य भदन्तनाम्ना, करोत्यसौ व्याकरणाऽऽगृहीत ॥४॥
क्षमापितं क श्रमणश्च तस्य या द्वादशावर्तविधानयोग्य ।
सङ्कल्पने वा पुरतो जिनादे रवग्रह स्यात्तदमु प्रमार्जेत ॥५॥
अधश्च कायो ननु तस्य को वा, क स्पृष्टवान् क्षामयति स्वकाऽऽज्ञा ।
सामायिकाद्याङ्गविहीन एष, गृही न नो संयत इद्धवप ॥६॥
आलोचना कस्य ददाति सूरे न तस्य कार्या भवता यदार्जव ।
अदत्तलाता स कथं भवाब्धि पारङ्गमी साध्यपरिग्रहीण ॥७॥
वन्ध्या क्रिया किं फलमातनातु वन्ध्येव गोपत् समुन्नारभामभ ।
न गर्हणाऽस्याऽस्ति गुरोर्विना तत्, त्वरस्थापना सफलापकर्त्री ॥८॥
कल्लोलमच्छुद्दरव जनानां मानन्दनं नन्दनवं मुनीनाम ।
तत्त्वार्थदाय्यष्टकमेतदद्, कल्लोलगोऽनेन जनाऽस्तु बद्ध ॥९॥

श्री जिनाज्ञा-विजयतेतराम् ।

आचार्य-श्रीहरिभद्रसूरिपुरन्दरप्रणीता

अधिकार-विंशिका

आगमोद्धारक-आचार्यश्रीआनन्दसागरसूरीश्वर-
निर्मितवृत्तिसमन्विता ।

भवाम्भोधौ सार्थविद प्रापणीयार्थविधायिका यौ ।
दत्तस्त नसमसुरेन्द्रभप नमामि वीरं जितमारवीरम् ॥१॥
हरिभद्रसूरिणा दुर्बोधा विदुषामपि ।
अत्र सरला गमरंगा मादृशां बोधयन्त्यम् ॥२॥
नाम्नाया नय निवृत्ति-रम्या येनापि सूरिणा ।
विनिर्माया वृत्ता यत्र तत्राम्मयत मया ॥३॥
जिनप्रवचनान्त-भ्यार्थं तद्विवरण ।
यत्र न कि यथार्थमिन शुभ यत तत्पदहि ? ॥४॥
इहूरा यदि मन गता अक्तियणवत् ।
शान्त्यवार्थाधि किं न यथार्थयशा विधु ? ॥५॥
इह हि चतुर्गतिकाऽपार संसारपारावारभ्रमणपरिश्रान्तेन सारो
दिवानांनिशनिशानं यदर्शस्मिक्षितं सद्गुणस्थानपरिस्पृहोर्गुणा
स्मर्गानिवानुत्राऽयन प्राणिना सर्वथास्य भवरोग-
स्यार्गन्निन निवर । न चापातन सत्यार्थदिन्न । दुष्प्रसज्ञासौ
सर्वथा तिश्रा स्म ग्रभादुर्भावानवक्षिप्तनिम्या बोध्यदुष्प्रमथमपथप्रु
नानं भस्मग्रहोद्दीपितप्रभावनप्टस्य सत्यापप्रभावस्प्रभापट्ट
पञ्चमारके । तथापि पर्वास्मपुण्यपरम्परप्राप्तिप्रकृतिचिन्त्यपु-
ण्यानिजिनप्रवचनस्याचारसार पूर्वगतापूर्वग्रन्थसङ्ग्रहाभ्यासाधि
गमागमनमायाविनो हरिभद्रसूरिणा तानप्रबोधनपटुस्वचारानन

सत्त्वपञ्चेन्द्रियधर्मपर्यायाधारभूतवृत्ततिप्रधानक्रमधान्तिम्। तत्र च समासत सकलकर्त्तव्यमार्गोपदेशनतया प्रतिदिनप्रभातकाले स्मरणीयाया आरभ्यते विंशिकाया स्वस्मृतिबीजविवृद्धये किञ्चिद्विवेचनम । तत्र सुखावबोधाय विहितापरिमितापकार प्रवणात करण अधिकारसूचिका प्रथमा विंशिका च ाण तस्यादावेदमादिगाथायुग्म प्रेक्षावत्प्रवृत्तये मगलाभिधेयप्रयोज नादिसूचयमाह–

> नमिऊण वीयराय, सव्वन्नु तियसनाहकयपूय ।
> जहनायवत्थुवाइ, सिद्ध सिद्धालय वीर ॥१॥
>
> वुच्छ केइ पयत्थे, लोगिगलोगुत्तरे समासेण ।
> लोगागमाणुसारा, भवमइविबोहगट्ठाए ॥२॥ युग्मन ॥

इह हि शिष्टे वस्तुनि शिष्टा कृतमगलोपचारा एव प्रवर्त्तन्ते। रत्नाद्यपायबहुलानीति यावत शिष्टाना विघ्नबाहुल्य- विघ्नितत्वात शिष्टानामपि विधानाम् । न च श्रोतारोऽपि परमार्थ भूतनिश्रेयसादिसाधने धर्मश्रवणेऽपि विघ्नाशङ्काप्रतिहतावधाना श्रवणाद्यता स्युरिति निबध्नन्ति मगल निबन्धकार । न चर्तेऽपि मगल शिष्टप्राप्तिश्रोतृश्रवणदर्शनादपार्थकमिदम । यतश्चि विघ्नाल्पीयस्त्वेन शिष्टप्राप्तिदर्शन पि नि शङ्क श्रोतश्रवणा दर्शनात् । न च सर्वत्र विघ्नाल्पीयस्त्व सिद्ध यत दृष्टा पानल्प- नुदवविघ्यापनोपेक्षितमहानर्थस्समा तृनगरस्त्रमातशासित इव न शास्त्रश्रवणज्ञानसिद्धिहीना भवयु प्रक्षानन आप्णक्षितार । तत्त्वार्यमेवादौ विशिष्टाध्यवसायाद्भवनिर्जराकारणतया शास्त्र सम्पूर्णतायावापि शिष्यप्रवर्त्तनाय शिष्टनामपरायव निर- यमपि बुद्धिधनेनचदम्। एवमभिधेयाद्यभिधानस्यापि सफ सुधिया स्वधिया । प्रकृतमनुश्रियत । नत्वा वीर प॥४

मन्दमतिविबोधनाय वक्ष्य इति गाथायुग्मसण्टङ्क। तत्र नत्वा पिण्डस्थादिभेदेन ध्यानविषयीकृत्य। एवं च तदवंचिवोलपनान कृत भवति। यद्वा व्यक्तिभेदाभिप्रायाभेदरूपप्रणिधानविषयीकृत्य। एवं च यथार्थगुणध्यानादिद्वारा राधिताभीष्टफल स्यात। नहि वीतरागो ददाति स्वयं फलम्। तथा च अल्पस्य एव तद्दान बहुभ्या दाने च सुतरामवीतरागत्वप्रसङ्ग। कि त्वाराधकभाव एव चिन्ता मण्यादेरिव तदचिन्त्यमहिम्ना ददाति फलम्। अनेन प्रातिस्विक त्यादिरूप मंगलमाह। यद्यपि गुणवत्पुरुषवाचकशब्दोच्चारणश्रवणस्यापि शुभाध्यवसायजनक त्वमक्षयहेतुत्वम। व्यक्त चेद तद्दाब्वन्से" त्यादिसूत्र तथापि प्रशस्तप्रकरणोपयोगिनिजरा कारण नत्यादीनि तदवोचनम। नतिश्चोद्दिष्टपुरुषगुणाधीनप्रकर्षैव सफला। न ह्यसुवर्ण सुवर्णतया ध्यात सत सुवर्ण फलक सम्पद्यत इति नमस्काय निर्दिशति–वीयराय ति। रज्यतेऽनेन स्वरूपस्थोऽपि प्राणी विभावस्थिति राग। स एव। अनन्तानुबन्ध्यादिभेदभिन्नो मायालोभरूपो कषायमोहनीयभेदो मायालोभकषायौ चेत्यतद्रागसज्ञित द्वन्द्व (प्रशमरति) मितिवचनात। यद्वा रञ्जन राग। भाव घञ्। परित्यज्यात्म रमणता विभावमयात्मपरिणति मायालोभकषायोदयसम्पाद्या नात्मभावरागप्रतिपाद्या। स विगत–द्वयविधरागाभावभ दव धादयो गुणास्तस्तत्पर्यायाजीवाजीवाभिविषयनया वा इतः-गतो पुनर्भाविन क्षपकश्रेण्या निमत्ताकप्रक्रियकरणात तदुद्भवतोष्य करणता वा यस्मात् स वीतरागस्त। द्वेषोपलक्षणं चैतद्रागस्य द्वेषक्षयाना तरीयकत्वात। यद्वा-द्वेषोद्भवा रागमूल। सति कस्मिंश्चिद्रागे तदपकारिणि द्वेषो नि। दृष्टादृष्टविषयतया रागस्य बहुविषयतति तद्ग्रहणम। अनपायापायगमातिशया ध्वयतस्माष्ट दवताया। वीत क्षीणमोहा पि स्यादित्याह–'सव्वन्नु

सर्वान् मूर्तामूर्तान्प्रज्ञापनीयाप्रज्ञापनीयान् कथञ्चिन्नित्याऽनित्य
सामान्यविशेषभावाभावात्मकान् उत्पन्नज्ञानोक्तमात्मा यथावस्थानीकृत
निःशेषज्ञानोपयोगविशेषेण जानातीति भवन् । तस्मात्
एकमपि सर्वपर्यायस्थं वस्तुमलम् । एकेनाप्यर्थेन स्वपरपर्याय
सकलवस्तुसम्बद्धेनोपगमात् । न चासर्वज्ञो मूर्तानात्मसाक्षात्कृत्य
वक्तुमलम् । न चासम्भूतं सर्वज्ञत्वं तारतम्येन तद्विश्रान्तिसिद्धेः ।
तत्प्रतिबन्धकरागादिभ्यस्तु प्रतिप्राणि क्वाचित्कभावादाचित्तोपलब्धे
र्भावादिवभावविरतद्भावानुमानात् पूर्वहेतोरेव वा । प्रतिबन्धकता
च रागादेर्न साक्षाज्ज्ञानस्य किन्तु पारम्पर्येण । प्रतिपादितं च
केवलियनाणलंभो नन्नत्थ खए कसायाणं मिति वचनादावर्ण
ज्ञानप्रतिबन्धकता च कषायाणाम्, अनुभूयते तीव्ररागाद्यवस्थाया
ज्ञानाद्युपप्लव । अत एव च प्रथमं वीतराग इति । अनेन ज्ञानाति
शय । अस्ति चातीन्द्रियाणामपि केवल्यलाभ, प्रतिपदार्थ अर्हत्व-
भावनिजकर्मसाध्यत्वात्तस्य । न च ते शासनप्रवर्तकतया परमगुरु
वद् भव्यप्रबोधहेतुरेन्द्रादिकृतप्रातिहार्यरूपां प्रतिपत्तिमर्हन्तीत्याह—
'तियसनाहपयपूय' तृतीया दशा जन्मनो येषां ते त्रिदशाः ।
भवन्ति हि देवाः पर्याप्तभावा यौवनदशावन्त । असुरादीनां
कुमारता तु कुमारवल्ललनादेस्तु शरीरलाघवबहुत्याद्यपेक्षया। तेषां
नाथाः -अप्राप्तप्रापिरूपयोगप्राप्तरक्षणरूपक्षेमविधानपटव । येषां
त्वितरे विदधय भवतोऽप्यधीशा न स्वकल्पवर्तिनां सर्वेषामन्त-
रेणेन्द्रान् प्रभवो भवन्ति । न च सम्भवति सकलकल्पाधिपत्य
कस्यचिदेकस्य । तानीन्द्राणामत्राधिकार । यद्वा स्वापेक्षया नाथता
तेषामयोगक्षेमानुपजीवनात् । ते च तन्मध्या एव पूजयन्ति पूजा
धामभगवन्तमर्हन्तम् । इन्द्राश्च विंशतिर्भवनेशा, भेददशकेऽपि
श्रेणिद्वयभावात् । तथैव षोडश व्यन्तराणां वानमन्तराणां च चले
तरभेदद्विविधज्योतिष्काधिपौ द्वौ, नवमदशमयोरेकादशद्वादशयोश्च

वर्ग द्राधिष्ठितत्वन दश कल्पापपन्नवमानिकाना, कल्पातीनास्त्व हमिन्द्रा सर्वे, न च तेषामागमनादीनि, इति चतुष्षष्टिरिन्द्राणा, त कृता-विहिता अचिन्त्यमाहात्म्यभरलम्भभगवद्भक्तिविनानजातभक्ति प्राग्भारपूर्णहृदयेन स्वयमेव । कारितानुमतिसद्भावेपि प्राधान्यात् कृतग्रहणम । नाप्यत च देवगुरुधमकार्याणा यावच्छक्ति स्वयविधान एव वीयाचारप्रतिपादनम । पूजाऽष्टाकायष्टमहाप्रातिहार्यरूपा यस्य स दिन्द्रनतायकृतपूजस्तम्। 'एवाथ चानव चे (सि०३ १ २२)- त्यनेनानङ्ग्रहणाद् वहुपदापि बहुव्रीहि । जन्माभिषेकादिकाले कृतायामपि पूजाया शासनप्रवत्तनकालविहितायाएव प्राधान्या- त्तद्ग्रहणम । अननोचितान पूजातिशय भगवता भगवान् । न हि कत्थापि लब्धे केवल जिना इन्द्रादिभिरपास्या सम्भावयन्ति । मति च समवसरणऽवश्यभाविनी तीर्थकृता देशनाप्रवृत्तिस्तीर्थ स्थापनानन्तरमि वा वश्यभाविनी समवसरणादिकृतेति । प्रोक्ता-ति शयविशिष्टकस्य देशनि देशना करोति वा स्थापना साधस्ये त्याह (अथवा) मनि चाक्तातिशयविशिष्टता सूक्ष्मैवलिनोपीत्याह 'जहणाय वत्थुवाद नि । यथायात-वरागद्वव्यलेशाऽलोकाव भासकेन मयादिनाऽनिरपेक्षणानन्तर सम्पूर्णेन केवलज्ञानेन ज्ञानमुपलभ्य यया-न्यनिवृत्त्यति यथाज्ञातम । अननाम्याऽप्तता दशयति अभिधयमानवथावातानिधायकतायाम्त मूलत्वात् । वसत्यस्मिन् गुणपर्याया इति वस्तु द्रव्य । एतदभिधानेन गुण पर्याययोरपि तदवस्थाभूततयाभिन्नत्वेनाभिधानम । वसन्ति वाच्यतयेयवान्या स्मिन्निति वस्तु द्रव्य गुणा पर्याया वा । वस्तु- शब्देन ध्यायत पत्मायमहात्त्व न तु जीवभेदाल्यादिवत् कल्पितायत्वमवस्त्वम । वस्तु-द्रव्यायामक वर्ण्नात्यवतीत्स्तम । नीलाथप्रत्ययेन व्यङ्ग्यतस्यापकारानपेक्ष सूर्यवत स्वाभाविक दर्शनाकरणम । व्यक्तवागथकधातुप्रयोगानाऽस्पष्टध्वनिदर्शकता-

दृगीक्त्तु अदग्धवक्तामानिन अपौरुषेयाणामस्वीरनुदश्च तुनयस्य व्यवच्छेदः । नहि सवज्ञता निरुणद्धि विरुणद्धि वा वक्तृताः । न चर्सेन्द्रीन्द्रियार्थदेशिनमतीन्द्रियपदार्थगोचर प्रमाणभावमाविशति । असम्भवश्चातिशयाणापौरुषेयीणां वाचाम । अनेन वागतिशयमाह स्याद्वादिन । सत्यपि चतुस्त्रिंशदायतिशयेषु पार्थिवेण रूपस्यावस्थाविष्करणप्रधानेनातिशयचतुष्कमेव भायाहत्यनिबन्धन निबद्ध भगवतो वीरस्य । ननु भव वागतिशययुग्मस्य क्षायिकत्वेन भानाहत्यनिबन्धता अत्यद्वयस्य तीर्थकरत्वभापापर्याप्तिनामकर्मोदयजत्वेन कथ जाघटीति तन्निबद्धता ? । सत्य, तत्प्रभवविपाकवेदनकाल एव च भावार्हत्ताऽरुहताम । यद्वा मिथ्यात्वादिमोहनीयश्रुतावरणीयादिक्षयादुत्पन्नान्परेणासाधारणमस्य - स्ववादिगुणोत्पादनतया क्षायिकत्वादिहेतुनेति न विरोध । न चद परपा भवदप्यवविधम् । साम्प्रत रूपातीनावस्थामधिकृत्याह– 'सिद्ध' शपमयोपग्राहिकर्मचतुष्टयक्षयेण निष्ठितार्थम् । अपुनरावृत्त्या पञ्चमगतिप्राप्त्या जन्मादिदुःसरन्ति शाश्वतानन्दधाम स्थायिनम् । न हि दग्ध कर्मबीज भवाङ्कुरोद्गम सम्भवी, तथा यमनियमादिवयर्थ्यापत्ते । मुक्ता अपि मुक्ता सर्वत्र तिष्ठन्ति व्योमवत्तापवर्जिता इति वचसा कश्चित्सर्वव्यापितयाऽभ्युपगता । न चाय तेषामभ्युपगमो न्याय्यो, यावच्छरीर तथाभाव प्रत्यक्षविरोध, इतरत्र ज्ञानानुत्पत्ते । शरीरस्य ज्ञानावच्छेदकत्वेऽपि परशरीरादिव्यवस्थाऽनुपपत्तेश्च । विभुतायां विमुक्ते बाह्याभ्यन्तर शरीरे न क्रिया यया व्याप्ति स्यात् । न च तथास्वभाव मान निश्चित । न च तथाविध पुवप्रयोगोऽप्यस्ति । न च शरीर परिमाणप्रतिबन्धक येन तदभाव स तथा स्यादित्यभिप्रायाह सिद्धालय । सिद्धयन्ति स्म निष्ठितार्था भवन्ति स्म कर्ममलहीना

[illegible] सिद्धि [illegible] विशिष्टा समाग, यथा [illegible] निमग्ननिपातिनया [illegible] स सिद्धयान्त्याम् । अत्र [illegible] नियम [illegible] नानि [illegible] प्रवर्त्तनात् । यद्वा [illegible] विपाकनुद्यम् । तत्र सिद्ध एव सिद्धा [illegible] रज्जुरूपमवाप्य प्राहिमद्भाष्य व मरा [illegible] मनुत्पादनाभावाद् भवनाहानि सिद्धमानता [illegible] [illegible] मुनिगामित्वत्र [illegible] । सिद्धयान्यता [illegible] अणिमाद्यष्टसिद्धिप्रदानं [illegible] सन्निधानुपवित्र [illegible], तान् [illegible] मामपीपर्याधा [illegible] सिद्धिनिम्या यमिति [illegible] । [illegible] साभिमानि सिद्धयान्यता प्रभुगानिरुधा मुमु [illegible] । एव पूर्वोक्त [illegible] भावमद्भ [illegible] नाना [illegible]-वीर मिति । [illegible] सुगानुमध्यान्त [illegible] सिद्धि [illegible] अभिधानम् । यद्वा-[illegible] विमुक्तिहि [illegible] मान [illegible] गुणा [illegible]-गुरूपक्षता [illegible] मुष्टि [illegible] विनमार-[illegible] मरामि [illegible] वीरनामान यद्वा [illegible] अभाविमान [illegible] मागमो [illegible] प्रविनाशनियगमनाय [illegible] [illegible] घरावृताअन्यमहीधग [illegible] वीराम्च यद्वा वि-जनापनानुष [illegible] विनम्य [illegible] नाभिष्टासित [illegible] मोहनमहाव-नापमाह [illegible] निदु [illegible] दुर्गम-[illegible] निग [illegible] निपुणात्र [illegible] प्रगुण [illegible] दुद्धविश्रमामरप-त्रिप्रनि [illegible] मनापि [illegible] मर्थ [illegible] निय [illegible] धर्मा [illegible] नरारि योग । [illegible]

तुल्यरक्तृकात्तत्कालीन जिज्ञासापेक्षत्वादुत्तरगाथयोत्तरक्रियामाह – वुच्छ ति । वक्ष्येऽभिधास्ये, अन्तरात्मनि सिद्धत्वेऽपि प्रकरणरूपतया निरूपयिष्यामि । सकर्मकाख्यानस्य कर्मान्तरीयकत्वादाह 'केइ पयत्थे' त्ति । कांश्चिद, युक्त्याऽऽगमसिद्धा अपि तथाविध सुकुमारमतीनां शास्त्रानभ्यासिनां तदनर्हाणां वाऽज्ञातत्वेन ज्ञानश्रद्धानाचरणयोग्या ये पदार्थाः, पद्यन्ते–गम्यन्ते जीवाद्या अर्था एभिरिति पदानि समयापेक्षया वाक्यनिरूपकश्रुतभागास्तेषामर्था–अभिधेया सम्बद्धासम्बद्धरूपास्तान यद्वा–पदार्थाः ज्ञानाद्यवस्था निश्चित्यादयो लोकोत्तरा आवणिकादयो लौकिकाः प्रतिपाद्या अथा पदार्था वस्तूनीतिकृत्वा तान् । इदं च जिनवचनमहोदधेर शक्यसङ्ग्रहत्ता मत्वानोऽपि एकाद्यपि महोपकारकत्तु जिनवच, सामर्थ्यमात्रपदप्रभवान ना. नन्दपदप्राप्तिप्रतिपादकपाक्षमपप्रामाण्यमिति कतिचित्तदुद्धारोऽपि श्रेयसे इति ज्ञापनपर पदद्वयम् । कीदृशास्तान लौकिकलोकोत्तरान् । लोके–परमर्षिप्रतिपादिताऽऽगमनिरपेक्षप्रवृत्तिपरायणे सामान्यजने भवा लौकिका, लोकोत्तरा -अतीतदोषतालब्धज्ञानसम्पन्नपुरुषविशेषप्रतिपादिताऽऽगमसिद्धान्तेषां लोकस्वभावादीनामबाधितवाक्यप्रतिपादितत्वाल्लोकोत्तमता विद्यत एवेति लोकोत्तरास्तान् । समाधास्यति च लौकिकपदार्थप्रतिपादनायोग्यताशङ्कां स्वयमेव सूत्रकार सूरिः सूत्रस्य । तेन नात्र तच्चर्चया । न च लोकागमसिद्धत्वेन तादृक्पदार्थप्रतिपादन सफलप्रवृत्तिव्याप्तप्रेक्षावतामित्यनरोचितमित्याह्याम्य सफलता-समासेन'–सङ्क्षेपेण । सन्ति हि विचित्रा श्रोतरुचयो, यन सङ्क्षिप्याभिधान फलवत । यद्वदानीतनजनानां तादृङ्मेधायुर्बलधारणावर्जिनानां नानीदृशेन सम्पद्यते बोध इत्युचितोऽयं सङ्क्षेपप्रयास । नच स्वमनीषाशिल्पिनिर्मित ग्राह्यनामति किञ्चिदपि लोके लोकोत्तरे वा सुनिश्चितासम्भव-

द्वाधकप्रमाणसिद्धस्यवोपादेयत्वात। नचाऽनुपासितगुरुकुलमयूरनत्य-वदुपादीयते गिष्ट शिष्टाप्रतिपान्ति सुन्दरमपीत्याह-'लोगागमा-णुसारा'। लोको-व्यवहाराद्प्राणिगण आप्तोदिनिनिरपेक्षप्रवृत्ति पर आगमाश्च-स्याद्वादमर्यादया जीवादिपदार्थज्ञानसाधनानि सवज्ञवचनानि, तेपामनुमरण-सद्भनस्वरूपानतिक्रमेण तदुल्लेखन, तस्मात। हेतुपञ्चमीयम्। भवन्ति हि आवणिकादिपदार्थप्रतिपान्ने लोकाऽगमा हेतव इति। अत्र पूर्वं च लोक लौकिकश दयो पूर्वनि-पाता दृष्टेष्टाऽविरुद्धप्रतिपादकत्वेन तयोरितरतुल्यकक्षताज्ञापनाय यद्वा-लोकव्यवहारकुशलकुशलाभिसन्धिमत एव लोकोत्तरादियो ग्यताभावात्तत्प्राधान्यमिति । यद्वा-धर्मादिराकृतिगणत्वात् अत्रापि विकल्पेन पूर्वनिपातविधि । अस्तु वाऽनुपूर्व्येण प्राग्नि पात । यथाधिया समाधेय सुधियाऽगमाविरोधत । समासकरण प्रयोजनम् अर्थापत्याक्षिप्तमपि साक्षादाह नहि सर्वोऽपि विविदतेऽ-र्थापत्तिसिद्धमर्थमिति तद्वचनसफलतेति- मदमइविबोहणट्ठाए' त्ति मन्दा-नयाविधयायायानवगाहितया सुकुमारा मति-बुद्धिर्येषा ते मन्दमतय। अननतेपामतादृप्रकरणाद्यन्तरेण व्यवहारव्यवहार्य-पदार्थकुशलतासम्पत्तिरपि असम्भाविनीनिदानेन महोपकारोद्भू तिरनेन दर्शते। तेषा विबोधन-विविध यथा तस्य बोधोत्पत्ति स्यात्तथा 'यो यथा बुध्यते जन्तुस्त तथा बोधये दित्युक्ते बोधन प्रतिपाद्यपदार्थस्वरूपज्ञापन म एवार्थ-प्रयोजन, अनन न भवनि धम श्रोतु सर्वस्यैका ततो हितश्रवणान। ब्रुवतोऽनुग्रहबुद्ध्या, वक्तु स्त्वेकान्ततो भवती ति वाचकवचस्यवस्तवचनेनैकान्तिकी धर्मसम्प्राप्तिर्ज्ञायते प्रकरणकारस्य। तस्मै, उद्देश्यत्वार्था चतुर्थी, तेनात्र प्रकरणकर्तुरयफलनिरपेक्षताध्वननन केवलधर्मोपदेशकता परमा-र्थपरायणता ... नहन्तरा परमपुरुषमस्मिदृशैर्नि

धम-तत फलमोक्षान्यपदार्थानि स्पृहा, 'मोक्षायैव तु घटत विशिष्ट मतिरुत्तम पुरुष' इत्याप्तोक्ते । न चान्तगडुर्नतद्गा यायुगलान्न तेनाभिधेयादिन्यासेन प्रयोजन, यावता सति तादृश्याभिधेय प्रभृतौ तत एव बोधादसति च नाभिधेयप्रभृति याममात्रेण सिद्धि रितिवाच्यम । मङ्गलस्यापि प्रवृत्तिजनकत्वादुपादीयते चापोहत्रा-दिनापि तत्तच्छास्त्रादावभिधेयादिसूचक वाच्यम् । अधिकारार्युक्तासनायेति केचित् नायथाऽमूगच्छवणमननावधानसातपाभिति गाथायुगलाथ ।

लौकिकलोकोत्तरपदार्थव्युत्पादने लोकागमानुसारात्प्रतिज्ञाते शङ्कते-यद् आगमानुसारेण लोकोत्तरपदार्थ युत्पादन याय्य, लोकोत्तराणा पर 'लोकसञ्ज्ञा परित्यज्ये' तिवचनाल्लौकिक पदार्थव्युत्पादन न घटामञ्चत्यन्वित रमस्य भगवत इति । अत्राह·

सुवरमिह अन्नेहि वि, भणिय च कय च किंचि वत्थुति ।
अन्नेहि वि भणियव्व, कायव्व चेति मग्गो य ॥३॥

अन्यैरपि-आप्तोदितागमाननुसारिभिरपि, अपिनाऽन्ता तावत्सम्यग्दर्शनादिपूता मभिभणित वृत च । व्यवस्थाया चेदपि, तदागमानपेक्षयापि स्वबुद्धिकल्पनया यद व्यवहारादि अविराध्या गमादिनेति शय । भणित-व्यवहारप्रधान शास्त्रे निर्दिष्ट, चकारेण न केवल निर्दिष्ट किन्तु युक्त्या गुणकारणतया व्यव स्थापितमपि, कृत च-तत तथाविधभणितिभणितमेवाचीर्ण क्रियया निष्पादित चकारेण कारित प्रशसित चेति द्वयोर्ग्रहणम् । यद्वा चकारद्वयेन लौकिकोक्तिकृत्योर्देशकालादिभेदेन वचि यमाह। जायन एव देशकालादिभेदोऽवस्थाजदामयावि-भोगभेदे आचार वैचित्र्ये हेतु । तादृशंभणित कृत च यदि सर्वज्ञवाङ्मयानुसारि विहित स्यादित्याशयेनाह-किञ्चिदपि-चित्प्रत्ययस्य सामान्याथ-

तथा निर्दिष्ट यत्किमपि लोकोत्तरमार्गानुयायिभिरनुमतमननुमतं वा माध्यस्थ्यफलमेवैतद् अन्यथा न किञ्चिदपि गुणस्तमात्तागमाभणित मस्ति यद्वा वर्तमानागमापेक्षयाऽन्यतरत्वानिषयतास्माचारसङ्गी कृत्यैव वर । अथवाऽनिषिद्धमपि साक्षादनुक्ततयाऽर्वागनुमेया- ऽऽगमवाक्यवर्पाचिकाऽयमुद्गारः । 'वस्तु' ति वसन्तीष्टप्राप्त्यादयोऽस्मिन्निति वस्तु—आवश्यकादिराचारः । इतिर्तौ तस्य प्रयोग दर्शयिष्याम । अयमपि—परिहृतलोकपक्षरागमप्रधानतया लोकोत्तरार्थानुवर्तिभिरपि, अपि न तावल्लौकिकमार्गानुगामिभि प्रवृत्तिजनरेव केवल किन्तु तन्मतेरपि पूर्वोक्त । भणि तव्य—तत्पूर्वोपदिष्ट तद्गुणप्राप्तियोग्यनदर्शितं उपदेष्टव्य, न केवल लोकाचरितत्वेन तस्याक्रमनामवधार्योपेक्षणीयम् । कर्तव्य च वदिकादिमार्गप्रणतप्रमुखगर्हितादिकानय यथा जनमनोरञ्जनाय यस्त कवत्स्मागमे, अनुष्ठितं च विरुद्धमन्त्रहामायतासित्वात्प्रा- ध्वन, न तथात्र क्रियाचारविपक्षाश्रय मता श्रद्धानक्रिययोरे करूपता निश्चयात । चकार वाक्यान्तरसमुच्चयार्थ । एवं च यावल्लौकिककर्तव्यकायतापत्तौ गम्यानाभावेन स्नानगन्धि वा पत्तौ च लोकोत्तराणामाह—सुन्दर तत्त्वन्ति तननुत्रीत्वसाधन मदेव लोकप्रवृत्तमथविध यात्त शक्याम न्याध्यपन्नीय नगादर- णीय च । इतिर्हेतौ न केवलं शाकाचरितत्वेन लोकोत्तराणा विधेयतया जेगीयत मया, किं तु यत्सिद्धान्तसम्मतं परिणामा पातसुन्दरं निश्चीयते धीधनैर्भिभिम्नत्वात् एव स्थापनीयमिति । ननु भवत्येव लोकमनादरवतो मिथ्यात्वादिमार्गप्रवृत्तिस्तथा च गर्ह्योऽयमुपदेश इति चेत्। अहो ! अभिप्रायाज्ञाता भवता, सुन्दरा दरणस्यैवाभिहितत्वादमियुक्ततान्त्रि मिथ्यात्वादिप्रवृत्तिप्रसङ्ग तस्य तु सपविपानाल्पज ययातनाधिक्यानाटनुतया सुतगम-

सुन्दरता । ननु दध्यानयननोदनया दध्याधारानयनवत् लौकिका नुष्ठानप्रामाण्ये लौकिकमार्गप्रामाण्यापत्तौ लोकोत्तरमार्गव्यव च्छेद इति चेदाह 'इति मग्गो य' ति । अयमेव लोकोत्तरो मार्गो- ऽन्यैरपि विहित यत्सुन्दर, तद्गुणितव्यमाचरणीय च, न लोक विहितत्वमात्रेण परिहर्तव्य किन्तु यदसुन्दर तद्धेय, यत्तु सुन्दर तद् ग्राह्य । इति हेतौ । अत लोकोत्तरागमानुसारिपदार्थप्रति पादनपरायणेनापि मया लोकानुसारादपि पदार्थप्ररूपण प्रति ज्ञायत । नहि शिष्टमार्गप्रवृत्त प्राप्नोति पात कदाचिदपि गुण श्रेणस्तदपहाय प्रवृत्तस्यैव गुणगणविदारास्मा प्राप्तभवचक्रदारिद्र्य भावानुगमात् ॥३॥

एव कृतेपि समाधाने दृढीकृतेऽपि सुन्दरलौकिकविधेर्विधे यत्ने ये केचिन्नावस्थ्याऽर्पित लौकिकत्वमेव परिहारे बीजमव- बुद्ध्य लौकिकपदार्थानभिधाने तव कृताग्रहा नानुमन्यते पूर्वकृता शङ्कां क्षान्द्रिदाक्षयितुमाहाऽऽचार्यवर्य –

> इहरा उ कुसलभणिईण विटठियाण च इत्थ वुच्छेओ ।
> एय खलु धम्मो वि हु सव्वेण कओ न कायव्वो ॥४॥

इतरथा–पूर्वगाथोक्तप्रकारानभ्युपगमे सुन्दरत्वेन नोपादेय, किन्तु लौकिकत्वेन हेयमेवेत्यवमङ्गीक्रियमाणे इतियावत् । तुर्थिदापणे । एकस्तावन् मार्गविरोध पूर्वोक्तोऽपर चेदमितिविशेष न्याय । किमित्याह 'कुसलभणिईण' कुशलाश्च ता भणितय कुशल भणितयस्तासा–व्यावहारिकानेकगुणगणप्रकटनप्रभविष्णुसामाधने वनातिविवेचनविचक्षणवाचा यद्वा-कुशलाना-अलब्धसम्यक्त्वाना- मपि माध्यस्थ्येन यागाचार्योन्विदयथार्थवस्तुविचारविवर्तिना, भणितीना–वृत्तिनिरोधनिदानाभ्यासवैराग्ययमनियमादिवाक्याना ।

तीयमिति भवदनुयायिभिभवद्भिश्च न काय एवाभावपि । तथाच लोकव्यवहारोपयोग्यावर्णिकादित्यागेन लोकव्यवहारबहिर्वर्तिता धर्मान्व्युत्सर्गेण च पुण्यसम्बन्धशून्यता च देवानांप्रियानामिति ह्रा [1] कदाग्रहग्रहिलताफलानुभवभावुकताऽनुचिता भवादृशां, सम्प्रसस्वाजामपनयत क्रमेलकप्रवेश इति न्याय । यदि चोच्येत भवद्भिर्यदनादिकालीनमोहमहामलिम्लुचमुषितमहाध्यज्ञानाद्यसपत्नरत्नप्रापणप्रवणतया आपातपरिणामरम्यो धर्म किमिति परिहियत [?]। न खलु चिन्तामणिगृहीतो (तमुक्त) नरापसदेन केनापीति तत्प्रभावो न विद्वद्वृन्दवर्णनीया, नवा तदङ्गीकारकर्त्ता न वर्ण्यते वर्णनाशालिभि सूरिभिस्तदायाता भुजङ्गमनलिकान्यायेना प्यस्मदुक्त मुन्दरत्वाल्लौकिकमपि ग्राह्यमेव विचक्षणविशदमिति रुचिर मार्ग । आनन्दोऽत्र महानस्माक यद्भवादृशां महिम्न मार्गावतार इति ॥४॥

एव लौकिकपदार्थप्रदानविषये विहिते समाधानेऽथ आशातनायमजानाना सम्यग् प्र पस्यैव प्रस्तुतस्य महापुरुषाशातनाभीरुभिरवक्त यता प्रतिजानाना स्वकमत्या कर्त्तव्यकामैमेतदेष दुपदशमन्त आहु –

अन्ने आसायणाओ महाणुभावस्स पुरिससीहाण ।
तम्हा सत्तणुरूव पुरिसेण हिए पयइयव्व ॥५॥

अर्थ-पूर्वोक्तवादिनो भिन्ना, यद्वा-यथायहिताऽऽशातनास्वरूपानभिज्ञतया यथाच्छन्दानसूया केचन भणन्तीति वाक्यशेष । किमित्याह–'आसायणा आ अभिविधिना, शात्यते विनाश्यते, ज्ञानाद्यात्मस्वरूप मोक्षमार्गो वाऽभ्योन्नतिविघ्नकरणेन यया साऽऽशातना मानहानिभक्त्यन्तरायो वा । कुत इति चेदाह–

'अओ अस्माल्लोकागमानुसारेण लौकिकलोकोत्तरपन्थवचना त्समामन । एतच्छास्त्ररसिकनयावबुद्धयन्तोऽत्रवाद्धारो, यदुत न तादृशी शक्तिश्चिरन्तनानां यत्सङक्षेपेण मन्दमत्यवगमनानुरूप प्रतिपादयेयु पदार्थम् यद्वा-अरण्यरुदितमिव वृथा विहितो व्यायामो विस्तरेण वस्तुव्याख्याने भव्यमव्यभावानुत्पादके, यद्वा-न ते न उपकारका यत तद्वचनादेरुपयोगोऽजनि कदाप्यस्माकं, अवगत-विस्तराणां तत्रभवतां प्रयत्नता भवतु सुतरां स इत्युपकारा-पलाप । कथमाशातनेत्याह- 'महाणुभावाण पुरिससीहाण' महाननुभाव -श्रुतकेवलि-दशपूर्वधर-पूर्वधरत्वादिरूप , यद्वा-गम्भीरिमतिरस्कृतान्यमर्त्यपतिनिम्नतावाक्यप्रवाहायगाम्भीर्यलिङ्का-रादिरूपो ग्रन्थरचनाप्रभावो यषां ते तथा । अस्त्येवानन्तायथ प्रतिपादकप्राचीनानूचानानामपूर्व प्रभावो यो ज्ञातोऽपि नापरेषाम्। न सा महानुभावता यथावदवगम्यते तदागमावबोधरहितैर्या च नगनाटवदवबुध्यते सापि न तथाविधगुणगणस्वरूपानवगमायिनी चिरभाविनी हृदय सहृदयानां न वा पारमार्थिकी । सापि भविष्यत्याशातना लौकिकमहानुभावानां देवादीनामिवाप्येषाम् । न च सा तथानपाय वर्जनीयत्वेऽपि तदाशातनाया इत्याशङ्का सम्भवे उक्तं- पुरिसे' त्यादि । पुरुषेषु सिंहा इव पुरुषसिंहास्तेषां तीर्थकरगणधरादीनाम । ते हि प्रबलाज्ञानतमस्ततिविस्तारणद क्षणानावरणीयादिकर्मराजप्रधानसुभटोद्भटवीर्यविनाशाय सिंह इव पराक्रमन्ते एवाऽयथाऽनादिकालीनासहस्यप्रदेशप्राप्तसाम्राज्य-क्रमेण पराभवासम्भवात । अनेन विशिष्टवाक्येन तादृक्परम पुरुषाशातनया बहुलसंसारभ्रमण नापयन्ति । यदागम -

* 'तित्थयरपवयणसुय आयरिय गणहर महड्ढीय । आसायंतो बहुसो अणंतसंसारिओ होइ ॥१॥' न च भवादृशा

* तीर्थकरप्रवचनश्रुत आचार्य गणधर महर्द्धिकम् ।
आशातयन् बहुश अनन्तसंसारिको भवति ॥

ज्ञातसमयसद्भावाना कार्य एतादृशोऽनन्तभ्रमणनिरोधन युक्तो यत्नो, लाभमिच्छतो नौविहा यापत्ते । किं कार्य तर्हि ज्ञानाऽऽगमसतत्त्वमुमुक्षुभिरित्याह– 'तम्हा' यस्मात सङ्क्षपणापि परमपुरुषप्रणीतसिद्धान्तानुसारादपि नूतनाऽविगीनग्रन्थप्रथन तत्प्रणेनजना शातनाया दुरन्तापारावारदुःखपारावारभवभ्रमणभावो भवति, ततो हेतो "सत्तणुरूव" शक्ति प्रशस्ताध्यवसायजातवीर्यान्तराया दिक्षयोपशमसमुत्थात्मसामर्थ्यमनतिक्रम्य तदतिक्रमणे हि महाप्रत्यपाय, यथावीर्यमाराधनैव फलवती ज्ञानादीनामन्यथा तु विधानेपि यथाकथञ्चित्न तथा फलप्राप्ति, परिणामवृद्ध्यनुगुणा हि सम्पद्वृद्धि । न च भवति वीर्यगोपकस्य तथाभूता सेति, अतिक्रम्यापि ता प्रवर्तते चेल्लभते पातमेव । नहि मनोमात्रेण शारीरिकसम्पत्तसम्भवोऽभावे च तस्या प्रतिनानपरिहारेणार्त्तादिध्यानोद्भूतेर्वा महानन्तप्रसर समुद्रात्तरणसमर्थतान्तरप्रक्षणाविचारित-निजसामर्थ्यजलकल्लोलमालामालिपारावारपारप्रापणप्रवृत्तध्वाङ्क्षवत जिनकल्पश्रवणमात्रजाताविचारितसामर्थ्यप्राचीनानल्पकूटमोघविकारप्रेरितनग्नाटगुरुजिनकल्पाङ्गीकृतिरिव वा । न चासौ रित्युद्यात्मने कथञ्चित्पीति गत्यनुरूपमित्युच्यते । क्रियाविशेषणमिदम् । तथा च नपुंस्त्व द्वितीया च । किमित्याह–'प्रयतितव्य' यत्नो विधेय, न केवल विचारमालामालिनाऽवबोधमात्रवता वा भाव्य किन्तु पुरुषकारोऽपि कार्य । उपादानकारणजानविकलोपाप्रियत्नवि नजयादिभिरेव कार्यसिद्ध । केनति चेदाह–'पुरिसेणि ति । पुरुषेण, पुरुषकथन च तेषामतिशयेन प्राधान्यताख्यापनार्थ, पुरुषज्येष्ठो धर्म इति कृत्वा प्रतिपादित चाऽऽगमेऽपि पुरुषप्राधान्यम धरिससयदिक्खियाए अज्जाए ... साहू' इत्यादिना । न चानेन स्त्रिया हित उद्यमोऽविधेय, तासामपि पुरुषवत्सम्यक्त्वज्ञानचारित्रशालितया निर्वृति-

मामारिकानरद्धद्विनिर्वाणप्राप्तिमम्भवात । पुरुषप्रधानता च तासा तुच्छा गारवबहुले त्याग्निनाऽगमेन 'चञ्चलत्व निस्त्रिंशत्व मित्यादिना व्यवहारशास्त्रेण प्रकटीकृतामवस्थामनुभूयमाना चाऽऽथियन्ति । क्व? इत्याह– हितेति ज्ञानदर्शनचारित्रतपःस्वाध्याय-वैयावृत्योपदेशाध्ययनादौ एतद्विषययत्नस्यैवात्मोपकारकत्वेन विधेयत्वात । परनिन्दाकरणेन किञ्चित्र प्रयोजनमात्मनस्तत्प्रयत्न यतितव्यमिति भावार्थः ।

इति पूर्वपक्षकारेणाऽऽक्षिप्ते समाहितारम्भे प्रवृत्तो निर्वचन वितरीतु गाथायुग्मेनाऽग्रगाथयाद्वारकरणप्रवृत्तिं दर्शयन् वाद्युक्त दूषणप्रतीकारमाह–

तेसिं बहुमाणाओ ससत्तिओ कुसलसेवणाओ य ।
कुलमिण आसेवियगुरुकुल–परिविद्धसमयाण ॥ ॥६॥

'तेषां अतीन्द्रियार्थवेदिवचनागोचरगुणवत्तीर्थकरगणधरार्या-दीनां प्राचीनातिगूढार्थपर्यायविद्भिरनेकशास्त्रशास्तॄणां बहुमानात्–आन्तरप्रीतिसम्बन्धात्, ज्ञाप्यते चैव पतिग्रन्थं सविनयनमस्कारादिना । तथा च नूतनरचनादेरनप्रारम्भ एव तन्महिमविलोकन-श्रवणे न भवत्येव ज्ञानपाठकपार्श्वतीर्थनायकादौ समस्तजननिस्तारणनिपुणत्वेनाऽन्यापि किन्तु पूज्यस्यात्यन्तपूज्यत्वात् पूजित-पूजकश्चैव लोकानां भव्यत्वातिनरामाराध्यताबुद्धिः तत्र भवति तस्मिन् भगवति कृते च बहुमानं यदि कोऽपि निर्भाग्यशेखरो वाद्युक्तकुत्सितविचारप्रवृत्तः स्यात्तदापि न दोषोऽस्य ग्रन्थकर्तॄणाम । नहि कस्यचिच्छुभाशयोद्भूता शुभा प्रवृत्तिः नास्तिकानामिवाशुभाशयाद्भवन दोषास्पदम् अन्यथा तीर्थकृद्देशनाप्रभवात्समस्तकुमतानां न विधेया स्यात्सापि भुवनगुरुभिरनेकभवभावितात्तत्त्व-

करणतावाप्तातीवकृत्यमफलभूता। क्रियते च तर्वीभूयते च कुनया, न चाकरणीयता 'शुभाशयप्रवृत्तशुभप्रवृत्यात्मकत्वात्तस्या । न च स्वाथभ्रशो हि मूर्खते' तिवत्स्वहित विहाय सा क्रियमाणा काय करी न च क्रियत इत्याह-'समत्तिउ' त्ति। स्वशक्तित। पञ्चम्यास्तसु आद्यादेराकृतिगणत्वात्पञ्चमा च 'गम्ययप कर्माधारे (सि० २।२।७४) इत्यनन । तथा च दुषमारजनीप्रचारपटुताल्पप्रबलप्रभावाया अवसर्पिण्या दारुण यद्यपि तथाविधा क्षपकश्रेण्यादियोग्यात्यवसा यवज्रऋषभनाराचादिसहननाभावन यावती स्वकीया शक्तिस्तनाम नतिनम्य। एतदव हि पादवम्यववुशत्वयोर्भेदकत्व यन्नाद्याश्कारणप्र तिसेवाविधानविधुरो, न च प्रायश्चित्तादिप्रतिपत्तिभावुक। इतरस्तु न तथा, किन्तु यावच्छक्ति प्रतिसेवापरिहारपर, कृताया च कारणे तस्यामवश्य यथायोगमालोचनादिविधाता । अनेन न केवल उपदेशप्रदानमेवास्माभि श्रेयस्करमिति श्रेयमप्रापक तयाऽभ्यु पगत हितविषयकप्रवृत्तिविरहेण किन्तु परप्रबोधनवत स्वात्म हितचिकीर्षुतया यथाशक्तिप्रवृत्तिरपि हितविषया । तामाश्रित्य किमित्याह- कुसलमवणाओ य त्ति । कुशलो-मोक्षस्तस्यैव निखिलानिष्टनिगतत्वेन कश्मललेशेनाप्यकलङ्कितत्वात् केवल- सुखरूपतासम्पत्तिसम्पत्ते, तत्प्रापक तत्प्रतिब धपराकरणपटिष्ठ वा सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राद्यनुष्ठानमपि 'कारण कार्योपचारात् कुशलमेव यद्वा-पदकदेश पदसमुदायोपचारात्कुशलपदन कुशला- नुष्ठानमेव ग्राह्यम । नहि भवति मशरीराणा मोक्षभावत्व कुशलानुष्ठान स्यादेव चरमपुद्गलावर्तीनजन्तूना लघुकर्मणामिति । तस्य सेवना-द्रव्यक्षत्रकालभावानुरूप्येणाऽऽचरणा, तस्या । अननाहेतद्युत य स्वयमशुभसमाचार केवल नटवत्परोपदेशमात्रप्रवीणो नासावुपदेशदातृपदवीमहत्याऽऽहतोम् । प्रपञ्चित चतत 'स्वय

परिहार' इति प्रस्तुतप्रकरणप्रणतप्रणीतश्रीधर्मविदुक्तौ प्रवचन प्रभावकश्रीमन्मुनिचन्द्रसूरिभि, प्रतिपादित च स्वगमव्याख्यानानि सूत्रप्रकराऽऽचारकल्पविभाषणवित्–श्रीभाष्यकरणकृद्भि श्री निशीथभाष्य धम्मो जिणपन्नत्तो इत्यत्रगाथया किमधिकमी-क्षणनात्र प्रकरणकृद्भिरेव श्रीपूज्यपादैः चारित्रेण विहीन श्रुतवानपि नोपजाव्यते सद्भिरित्यादि प्रभूतमभ । न चतदुपद-दानयोग्यतापनपर वाक्यजातमिति नानाहृत्युपयोगमिति वा च्यम् । प्रत्यप्रणतृणामप्युपदेशार्हत्वाच्च प्रत्यग्रयतस्य । यद्यपि कश्चित्स्वस्मतिबीजवद्धया इति प्रतिभासते पर तत्रात्मलाघवदि-दर्शयिषयैव, तस्य तूपदेशदान एवायथा तथाविध पष्टोऽल्पवद्र चनाद्यभावात । चकारेण पूर्वोक्तबहुमानमुत्तरत्र वक्ष्यमाण च समुच्चिनोति । उक्तकारणद्वयमस्पष्ट विभिन्याह– जुत्तमिण ति । एतल्लौकिकलोकोत्तरपदार्थप्रतिपादन युक्त पूर्वपक्षोक्तदोष लेशेनाप्यसंश्लिष्टत्वाद् गुरुमहिमाहगुणगौरवाधायकत्वाच्च । न खलु जनानामद्ययुगीनाना सर्वेषां तथाविध बोधपाटव बाबुध्यन पन ते तथाविधानि हृदि नूतनग्रन्थावगाहनसामर्थ्य प्रथमता देधीयेरन् । गत गतलघुतमलघुतरलघुग्रन्थाभ्यसनादिना प्राप्त पाटवास्तु तथाविध पदार्थरत्नाकर वेविद्यन्त शीघ्रम । न चैतच्चि रत्नगर्भपिबहुमानादि अपर्युपासितगुरुकुलाना, नवाऽभ्यस्तसमयनिरच याना नैव च स्वय गृहीतपुस्तकमार्गाणा केषाञ्चिदपीत्याह– 'आसेवियगुरुकुलपरिरिक्ट्टसमयाण'ति । आ–मर्यादया श्रीमान गुरुर्हि भवभ्रमिरुजार्तानामिच्छाराऽध्यमिति सबहुमान न तु–

* जस्स गुरुम्मि न भत्ती न य बहुमाण न गउरव न भय ।
न वि लज्जा न वि नेहा गुरुकुलवासेण कि तस्स ॥१॥ (उप०)

---

* यस्य गुरौ न भक्तिर्न च बहुमान न गौरव न भयम् ।
नापि लज्जा नापि स्नेहो गुरुकुलवासेन कि तस्य ॥

इत्यादिशास्त्रनिर्दिष्टनिरथकगुरुकुलवासितत्व, नाकामवृत्त वारणमामनति वारणलक्षणवादिन सवित-आगाद दवतमिव, गुणा-ज्ञानादिरत्नत्रयातीनगुणगारवाणा, कुल-गच्छ यस्ते, तत्प्रमादलभ्यत्वादेव मङ्गलामपनक्षितानाम् । यदुवाच वाचक मिश्र -शास्त्रारम्भे स्तन हितमस्तीति-

गुर्वायत्ता यस्माच्छास्त्रारम्भा भवन्ति सर्वेऽपि ।
तस्माद गुर्वाराधन परेण हितकाङ्क्षिणा भाव्यम् ॥१॥ (प्रशम०)

इत्यादि च । अत एव भगवन्त श्रुतकेवलिन श्रीभद्रबाहु-पादा अपि प्रत्रज्याञ्चतुर्थावज्जीव गुरुकुलवासवासिना ज्ञानादि-रत्नत्रयार्थिनामुपादयन्तया । यथा च तद्गाथा-

* नाणस्स होइ भागी थिरयरओ दसण चरित्ते य ।
धन्ना आवकहाए गुरुकुलवास न मुचति ॥१॥ त्ति

कि बहुनोक्तन यावदगुरुकुल परिहरतो धर्माभाव एव निरूपितो निरन्तरभक्तिभरनम्रसुरासुरशेखरमणिविभावनविभा-करपान्मुगलनखावल्यि श्रीमद्भगव महावीरहस्तदीक्षितश्रीमद्धर्म-दासगणिभि सविस्तर इक्कस्स कओ धम्मो इत्यादिगाथाकदम्ब केन माध्यस्थिमन प्रमोदप्रदानपटुकदम्बेन उद्घुष्टा च कल्पभाष्य धागादिभिरपि गुरुकुलवासिनामवाप्ततोञ्छादिशुद्धिरपि । इत प्रसङ्गेन । न आमवितगुरुकुलमात्रतव ग्रन्थोद्धारे हतुन वाऽपार-भवार्णवपारप्रापणप्रभविष्णु, किन्तु सुविनिश्चितसमयज्ञत-वनि दायनाह-परो' त्यादिना । परित -भवताभावन, न तु सूत्रार्थात्मक एव किन्तु नियुक्तिभाष्यचूर्णिरूपनिरवद्यापावगमेन, यद्वाऽऽसमाप्त । नहि दृष्ट आगमोऽध्ययनग्रहणाधीत फल्द , पदार्थ

* ज्ञानस्य भवति भागी स्थिरतरको दर्शन चारित्र च ।
धन्या यावत्कथ गुरुकुलवास न मुञ्चन्ति ॥१॥

वाक्यार्थमहावाक्यार्थैदम्पर्यंतया श्रुतचिन्ताभावनाज्ञानतया वा दृष्टो-गृहीत, न तु श्रोतुं गपवतप्रान्तिभावन श्रवणमात्रमार त्वन अवधारित समय-अभिनार्थविगमालम्भविभुक्त उत्पाद भावितलोकाग्रतीयप्रवर्तनकस्कनाधृष्टकर्मोत्पत्तिजिनवचन्द्र-वचनानुगुण्येन दृब्धो गणधारिभिर्धारणात्मनिमगुणगणगरीयोभि सिद्धान्त यस्ते तया, समयाख्य गडवेनापि गृह्यत सचाराऽ-चरणादिरूपो यथाहमवगन्तव्य । ननाचाऽभिनगुरुतुल्य परिदृष्ट-समयपदयो कथमवधारयतेषा । नान्यत यानन गुरुकुलवासिना महा त्मना भवबगाथनिधानव्ययप्रापूर्वापूर्वश्रुताभ्यासाभ्यामसम्भव । भवनि च तादृशानामेव पुनननपिवद्र्मान यथाशक्त्यनुष्ठान युक्तता ॥६॥

एव च परिहृत पूवपक्षाक्षा ज्ञाननाहितवि आय अनुपन याथार्थ्यप्ररूपणाप्रमवमन समसारप्रमणशायु सूत्रभाविनापि न दूषण सूरिणा । अथ प्रवरणनया क्रियमाण उद्धार समयावग माय जायते भव्यानामित्याह-

जत्तो उद्धारो खलु अहिगाराण सुयाउ गुरु तस्स ।
इय बुच्छेओ तदुसहसणा कोउगपवित्ती ॥७॥

यद् यस्मान कारणादुद्धार गुरुरवधारण । इच्छितमाव धारणविधेरवाचनाप्यग्रे याश्यन । अधिकारणा वक्ष्यमाणगाका नादिवादीना श्रुतात-अभिलाप्यप्रभवप्रमाणसाधिदुर्गनिदल नतिपुणादाप्तोक्तागमात अवधारणस्यात्र यागात श्रुतान्य न स्वकीयकल्पनारुद्ध, अनीन्द्रियार्थविधौ तस्यैव मानत्वात् 'परलोकविधौ मान वचन' मिति महापुरुषात्त । अतन हि-

* 'जो हेउवायपक्ख हेउओ आगम य आगमिओ ।
सो समयपण्णवओ सिद्धतविराहओ अन्नो ॥१॥

* यो हेतुवादपक्षे हेतुक आगमे च आगमिक ।
स समयप्रज्ञापक सिद्धान्तविराधकोऽन्य ॥

इति पारमार्थवचनानुसारेण प्रज्ञापना युक्त स्वस्याधिरा धकता नापयति । भवति च स्वमनीषिकयोच्यमानं भव्यानां भववर्धनायासावजिनवरेर्वन्द्यपरप्रभावकागमाशातनाप्रसक्तेरेवत चत्तपट श्रीभगवत्या भट्टकारयान श्रीमता त्तरमनीर्थाभिपन । श्रुतादि त्यननन्तरात् यद्युत परम्परविधौ मानततयाभिमतमपि वचन न यस्य कस्यचिन किन्तु अतीन्द्रियार्थवेदनविज्ञपुरुषस्यैव । न च श्रुतमामायादेव उद्धारं प्रतिज्ञायमानं कथं व्यच्छेदतापद्धागम स्पादनवाीर्सदिधातुद्धारप्रतिनावगम्यतघिजिगामुभिरितिया- च्यम । सामान्यतश्च अपि वक्त्रादिविनिष्टत्वाद्विशिष्टार्थप्रतिपादक- तया प्रतिपद्यन्त एव लोके शास्त्रेऽपि च । यद्वा व्याख्यानतो विशेष प्रतिपत्तिर्नहि सन्देहादलक्षण मिति न्यायात्तान श्रुतशब्दार्थस्य देहमात्राद व्याहतत्वात्स्य किन्तु तथारम्भकृतनमस्कारविषयनिखिलार्थविलो कनालम्भविष्णु–श्रीजिनवरद्वानयस्वपादेव श्रुतादिति विशेष प्रतिपत्तिः कर्तव्या । यत श्रुतादेवाद्धारस्तन किमित्याह–'न उ' इत्यादि । एव त्रियमाणं तस्य–भगवन श्रुतस्यातिमहतोऽतिमहा विषयस्य निर्युक्तिभाष्यादिरपि सर्वथाप्यनुकुलितस्य," व्युच्छेदोऽ- भाव पठनपाठनाद्यभावेन पूर्वपक्षावतनीतिना प्रतिपादितस्तत्तद्- ग्रन्थाभ्यासकारं पठनाद्यभावेऽपि द्रव्यतो भावतस्तद्वाच्यार्थप्रति- पत्ते । न हि शब्दमात्रं तात्पर्य प्रयोजन तु यथा नुतनार्थप्रत्यायन, तदेवानेनापि । तथा अत्र ने चाद्धार नन्युगीनास्तथाविधधारणादि हीनास्ततप्रथमतो निमुद्रसमुद्रप्रतरणप्रयासमुररीनियेरन । अभ्यस्त ग्रन्थतया अवगतपन्थातत्स्वतत्प्रतिपादनपद्धतयश्च सुलभवलीर्युधा रणादिसमुल्लसितमानसाश्च विशेषतरमुपयुक्ता स्यु तरणवितत- व्यापामितनरागाधमभुद्रतीयतरणवत । एव श्रुताव्युच्छेदमभि धाय पूर्वपक्षानुक्तश्रुत व्यवच्छेदास्य दूषण समाहितम् ।

अथाद्वार फ दर्शयन्नाह्—तत्समवसरणे ति । अपरिमित-
द्विमगणमत्स्मोत्तिगगुण्-थामगणधारिप्रणीतस्य प्रवचनस्य
त्पात्यमव । नहि कापि व्यवहितत्वमनरण दर्शयति गमप्रश्नुत
मवस्यम । यद्वा-न तथामपि सामामस्य रूपपथ्या तादृशाधि-
कार्णितनन सम्भवति वर्तस्मिन सूत्रस्य सूचनाच्छमयते । अत
तत्राक्षामन वाचरचनत्रगमपय-क गवन प्रयाम जिनवचन
महाग्घ कल (तत्त्वाय) प्रयामामिति सदण्ड-समवाय सूत्रगत
नत्रपत्र दर्शाभिधानुमित्यथ । इति गुस्तूक्त-समस्त इति । तस्य
स्थान-थातमातिरनरनिकायस्य प्रतिपादन तस्मात । न च वास्य
वाच्य यदुत प्रकरणान्तिव तदर्शकिस्मर्त्तभिन्नप्रकरणगतजनित
भिन्नार्थकस्य या नर्थार्थाति पुनरा अभिप्रायादयन गतिपहाद्,
भव यत्र मानानामर्माभिव्याहृतरामनाक्ष्य दानगधिगमनाक्य य
इति भागवत-स्यस्यार्थेन भेनत विरोधात परागमविनाप्यव-
बोधोत्पत्त्यापत्ति नार्थान्तर देशान्तननापाति । तस्य तथाविध
स्वभावे भयस्यवगतनत्र्यमाथानमव नियागाद । नहि सागवार्थो-
यथाभिप्रमु व्युत्पादितु या न शक्यते तथा व्युत्पादनाभावेऽपि ।
किञ्च-जिनवचनस्य स्वस्यापि यथाहमवबुद्धस्य सामायिकत्ति
वर्णपदात्पिद् नि श्रयसकारित्वात तद्गतदान यथाहतयानन्धम-
स्वगस्वानन्यातिशयकरमवति 'ग्राह्य धाय वाच्य च (तत्त्वाथ०)
ध्यातम समामता पि । न चैतत् स्वमनीषिकाद्दृङ्कित दृश्कन,
यदन्यधापि पूज्य-श्रूयते चानन्ता सामायिकमात्रपदसिद्धा ।
(तत्त्वाध०)अपवारि निर्वाणपदमप्येक भावयन य मुहुर्मुहु । तदेव
ज्ञानमुत्कृष्ट (ज्ञानसार०) मित्यादि । 'कोऽजगपविर्त्तो' ति । अल्पे
तावदेतावद स्तस्य, महति तु नहि कीदृश तद् भविष्यतीति कौतुकात्
भवत्येव श्रुत प्रवृत्तिन तु तदवना, वर्णिकाग्रहणात् समुदायग्रहण-
प्रवृत्तिवत ।   ~ जैन वर्णिकान्तनन   ८ ।

सति तद्गाने आनन्दोत्कर्षे । सम्भवन्ति चानधिगततयाविधानप ग्रन्थानामस्पग्रन्थन महती व्युत्पत्तिमुपलभ्यागाधग्रन्थरत्नाकररत्न समीहया बुद्धियानेनाऽतिनिविडन तत्रापि परिपूर्णप्रज्ञापनीयार्थ प्रज्ञापनपटूनि श्रुते करोत्यवगाहनम् । तत्र तद्गानदानमयौक्तिकार, किन्तु सुतरां बालादीनामुपकारायेति निजस्य स्वस्याऽपरा च । स चैवमाशातनायणोऽप्युद्धारकस्याधिकाराणां किन्तु स्तवनान्नि- रणवत साहाय्यकत्वद्वाऽस्यदधारकस्मागम । तथाच तदर्थिनामिद वक्तव्यम । नहि यो यदर्थी स तदुपायऽन्स स्यात् । भव्याना तत्त्व तोदीरितार्थबोधनेनानल्पार्थरत्नराहणाचलजिनमहोदध्यवगा- हनार्थिनश्च सूरय इति योयुजीत्येव तेपामयमायाम स्वपरानु- ग्रहनिपुण ॥७॥

एवमुद्धारस्य वक्तव्यता प्रतिपाद्यापि पूर्वपक्षगूढाभिप्राय मुदघट्टयन्नाह—

इक्को उण इह दोसो ज जायइ खलजणस्स पीडत्ति ।
तहवि पयट्टो इत्थ दट्ठु सुयणाण सतोस ॥८॥

एक एव, नान्य कश्चन वक्ष्यमाणलक्षणाद् । 'पुन'रमुयोऽद्धा वनो श्रूयतां तावत सभ्या तत्त्वपरीक्षकपटवो यदुत उपक्रम्यमाण प्रस्तुतशास्त्रेऽस्मिन् वादी महापुरुषाणामाम्नातनाम्नदान तावत प्रत्यति ष्ठन यावत केनाप्यंशेन गूढाभिप्रायविवक्षायमिद्धिसम्भवो नाम- म्भवाघातो दृष्ट्वा तु त तथाविध मलिनाम्यतया गूढाभिप्राय सर्वेषामाविष्करोतीङ्गिताकारैरिदमत्र गूढतत्त्व यत केनापि क्वचिदपि दुर्गमे शङ्कोद्भवो विहितस्तत्प्रतिकृतिश्च चक्रिहिता, तथापि न चेत पर्यनुयोजकस्य स्वास्थ्य न च तत्रापि सन्देहोद्भव, केवल विच्छायवदनन पलायनच्छादशक्तनत्रविभ्रमस्तदा स्पष्ट ज्ञायते यत्पर तत्त्वार्थजिज्ञासुतयाऽनेकादि व्यधान किन्तु परात्कर्प-

स्वापकर्षासहिष्णुतयाऽयानचानतरवान् विप्रतारयितुम् । एव समग्रार्थेऽपि समाचार पूवपक्षिहृदगन उपलम्भितोऽपि प्र धान्तभ वविरहपदयोजनलब्धत्रिदशगणविनतवचनप्रानाववाधितमवविग्र- हताविल-श्रीहरिभद्रसूरिभिर्नैनावन्त काल मुद्घाटित ,तादृशानामपि यावदस्ति वोधवणसम्भवो पि तावने नुवननीया एव कृपा...
पश्चादपि न ते नि ग्रा यद्य त विषण्ण...या अनार्यादिवचना स्यु न चाय तथति विनश्यमानापरम योद्दिधीपया प्रस्टीच...
जय, पुन शन्ने न ...एवेदृशम्यते एतादृशोऽय...
शब्दनतयल पापाना क्यया । मन्वारपरावतमम्मदान् । प्र...
म्यते–इह मन्मतिविवाधनाय क्रियमाण आ...
दोप प्रत्यपायजनक...पि शास्त्रप्रणेतुरी ...
नामिव भास्करोऽपायहेतु । अमुयादोपाधानाग्र ...
शास्त्रारम्भाधिप्रवण न चाभिमानादरिमिनो ...
तयोदधत बहुमय त तत्रोद्यम च कुर्वन्ति स्वार...
द दधन्ते पगलयोद्दीपननि तथा स्व...
मात्रजनितदुरावुनिगमनाहीभीरविधाना...
ताव्य एव दोषाऽऽधिरूढस्वारिमक...
नावोधग्रान्तहृदयन सूरिणा । आप्तन ...
निम्नगापत्यवगाट एव ग्रन्थकरण...
हितविधान दोपपापेषण । न च ...
भावाच्चेद्वये विधानुमिति दोष...
धानाम धत्वापत्तिन दिन...
निर्दिदिक्ष नाह–'ज मित्यादि । ...
सामायनिर्देशन स्वसमयार...
चेद्रुच्छि द्या, न चपा दृ...

तथा च नपुंसकद्वितीययम । यद्वा पूर्वप्रश्नोक्तदोषदुष्टता व्याच ष्टाणो हेतुमाह यत् यस्मात् कारणात् आयत-उत्पद्यते, अवश्यभाव नापनायव प्रयोग । दुर्जनस्वभाव एवायं-यत् किमपि कार्य केनापि क्रियमाणं प्रेक्ष्यातितिम्मध्यप्रतीतिरिव म्लानास्य एव स्यात् । न च तत्र कोऽपि प्रतिकार । न हि घूकाभिया वास परिधानपरिहृति कुर्वन्ति कदापि वलितकमनीयकलावद्धृदया सहृदया इति यायात् तदुपक्षेव योग्यति पर्यवसिस्यति । खलजन स्य ति । खलति-दुर्गतिदुर्गदोगत्यद्वाराऽनुकूलकर्माध्वनि गच्छति, स्खलति पादाविराऽपि प्रसङ्गप्राप्तात् सज्जनमार्गप्रशमादि-वत्मन इति वा खल पापैरदृष्टिश्चालनीवत् गुणपिष्टोज्झितान पूर्वपरिपनदोषकवराऽन्यायी स चासौ जनश्च खलजनस्तस्य । खलत्व हि व्यवच्छेदन धान्यकोकरणमूमरपि खलशब्दवाच्यत्वेन, जनानामनेकविधताया अनुभवसिद्धत्वाच्च सम्भवव्यभिचार सम्भवेन व्यवच्छेद्यव्यवच्छेदकभाव इति सुस्थता समासस्य । अतिदुष्टतापनाय च सत्यपि विशिष्टे सत्पद नीचभूरादिशेष विशिष्टार्थवाचके पिशुन सूचको नीचो, द्विजिह्वो मत्सरी खल (अभिधानचिन्तामणि) इति कोशवाक्यात विहाय्य पृथक् प्रयोग । यद्वा जनशब्दयोजनन वक्रोक्त्या तस्य जनस्वभाव रहितत्व शापयन् पशुताऽऽभेन तस्य दैवमुपलभते । न चैवमनौ-चित्यमीक्षणाना यदाहुश्चौलुक्यचूडामणि-श्रीकुमारपालाभ्यर्चि-ताङ्घ्रियुगला श्रीहेमसूरिपादा –

अनेडमूका भूयासुस्तेपा ये त्वयि मत्सर ।
शुभोदर्काय वैकल्य मपि पापेषु कर्मसु ॥१॥ (वीतराग स्तव०)

प्रोचिवाम्च प्रोद्यत्प्रभावप्रभाप्रभापनय श्रीदिवाकर-पादा अपि–

'उन्मार्गयायिषु हि शीघ्रगतिय एव, नन्यरयमी न्यतर न मृदुप्रयान ।' अत्र दुर्जनदुर्गुणदौहार्देनेति । 'पीड' ति । पीडा अत्र मानसिकी वाचिकी वा । यद्वा—साडनरगुणगणावगणनागरिष्ठ मामर्ष्यागुरुतरप्रचयप्रगुणनस्पवान्न पीडा ग्राह्या । अथवा—मायि वयप्यनहिंपुत्वात परापकारप्रवणाप्राकृतप्रभावबन्धुरप्रभावाणा वरोत्यवामो शिरउर स्फाटनस्फाटनादि बराक इति प्रच्छन्नपाप पराभूतामन आत्मदुर्गुणाविर्भावनाद्धया स्यादेव तथाविधा पीडा । न च तथापि सत्पथोपदेशप्रवृत्त परायसनीय मनागपि महामहिमवद्वाक्य अननुकम्पावामवमनविघात—

रुसउ वा परा वा मा विस वा परियत्तउ ।
*भासियव्वा हिया भासा सपक्खगुणकारिया ॥१॥

इत्यागमवचनात । इतिना पूर्वोक्तमलजनपीडानान्तरायकतव सुकृतसमुदायमडप्रहस्य छ्यते । यद्वा—पूर्वोक्तवन्निरन्तपाभान स्थापयित्वा वक्तयतानिर्विघ्नत्वमादिशति । न च वात्पयव मकराचार्यचेतस्तादृशवोगाहृतरवाप्नाति कम्पमिति स्वप्रवृत्ति मथिकम्पामाविर्भावयति—तहवी त्यादिना । यद्वा—परमपदपथ प्रवृत्तेन परमपुरुपप्रवचनानुसारिणाऽप्यप्यतनुलनापूर्विका प्रवृत्ति कार्येति ययाकथञ्चिद् भाविन दोषमुपन्य माहात्त गुण स्वप्रवृत्ति हेतु दर्शयन्नाह—'तहवी' त्यादि । तथापि पूर्वोक्तायन्यभाविदोष दर्शिम्लजनपीडालक्षणदोषसद्भावे पि प्रवत्तो विहायाऽन्दोलित चित्तता श्रुतसागरसमुत्तरणतरणीकल्पतत्प्रकरण आयबहुल्ना विभाव्याऽरब्धा प्रवृत्ति । इहे ति । प्रस्तुतापूर्वनिदचयप्रचुरे ग्रन्थे आयबहुल्तादर्शनायाह—'सज्जनानां' सन्त ग्रामरागमूछना

* रूसतु वा परो मा वा विष वा पर्यावर्तनु ।
भाषितव्या हिता भाषा स्वपक्षगुणकारिका ॥

यदाध्यवनो युवतियुतस्य या रति किन्नरगेयश्रवणे तदधिकरति मत्वाद जिनवचनामतपान । अत एव श्रेय समाचारपापपरिहारकृ- प्टफलावाप्ते । ते च ते जनाश्च सज्जना । यद्वा-गुणग्रहणगरि ष्ठमाहात्म्या सज्जना । यदवादि-

कोऽत्र निमित्तं वदयति निसर्गमतिसुनिपुणोऽपि वाद्यन्यद् ।
दोषमलिनेऽपि सन्तो यद्गुणसारग्रहणदक्षा ॥१॥ इत्यादि ।

अत्रापि पूर्ववद् गुणगणवदतिशयितमहिमानं दर्शयति युग्माभिधानेन । तथा, किमित्याह-दृष्ट्वा-'नवक्त्रविकारैश्च लक्ष्यतेऽन्तर्गत मनः' इतिवाक्यात्तेषां तथाप्रकाराह लादाद्यन्यथा नुपपन्नमुखादिविकारैरनुमाय । यद्वा-तत्पठनश्रवणाकाङ्क्षादिभि- स्तेषां तदनुमाय किमित्याह-अतितोष अतिशयित-वचन- गोचरातीत तोषमानन्द भवत्येवातिकष्टसाध्य कार्यमल्पप्रयासेन सिद्ध दृष्ट्वा सतामानन्द प्रवर्तते चापि तत्र तथाविधास्ते महानुपकारश्चात्र तेषां तत्सिद्धे न चास्ति सतामृत परोपकारेण क्वचित् सम्पादनीय कार्यक्लेशोऽनित्यासारमनुजजीवितव्यन, सम्प ्यत चानायेव प्रवृत्तौ पूर्वोक्तप्रकारेणेति न्यायय प्रवृत्ति प्रकरण सौधसूत्रधारश्रीमद्धरिभद्रसूर प्रस्तुतेऽप्युपयोगिनि प्रकरण । अनेन प्रवृत्तिबीज परेषां कर्तव्य चोक्तम् ।

ननु नूतनग्रन्थग्रथने सज्जनसत्तायासद्भावन पूर्वोक्त युक्त्याऽत्यद्भुत्तायामपि दुर्जनप्रचुरत्वाद् लोकस्य तेषामपायसम्भ वाद ग्रन्थग्रन्थताऽपि ज्ञायत एवेति नाय यत्न फलेग्रहिस्तत्रभवता भवतामिति द्वापरद्वारमायात वीक्ष्य वादिन ग्रन्थात्ययप्रत्यय मभ्भणिष्यन व्यवहितेव दृढयन दृष्टान्तज्ञान-प्रज्ञापितप्रवचने नाऽऽह-यद्वा-सज्जनजनानन्दातिशयफल रसायनेनानापि गरगणा

दवश्यम्भाविन कर्मबन्धस्य कुशलानुबन्धिनामनवद्यता च क्रियास्त्विपदिशन उपन्यासविधिनिपुणेन निपुणेन संक्षेपणे ही नियायान्नवप्रनाशमेव विश्राम । बन्धस्तु अनूद्यते,न विधीयते न वा प्रतन्यते । यद्वाऽन्तु वा पि प्रमगाम्पद क्षयोपशमजं यदानादि प्रादुर्भूतपुण्यप्रचयप्राप्तवरा प्रमार्गाविघातकपरिवारर्द्धिरूपानुत्तरा मरस्थान्वित् नावरुन्धवन्धा कुशलस्यवाच्यमोक्षानुसारित्वाद । दुःखस्याप्यवविधत्वमस्मव वेदयन्तीत प्रायिक व्यवहारानुगतमेव न व्यास्यायते.त्र । यद्वा तत सज्जनसन्तानादपि च यत कुशल विनक्षामद्भावऽपि च वनशेखरातीप नर्न च मोक्षमार्गादूषितोपदेशो. मिल जगति शृतरन.ऽस्मिन् (तत्त्वार्थ०) इतिवाक्यात परमपदपथ प्रगुणप्रवृत्तिभावादवश्यम्भावि तथाविध कुशल कुशलानुबन्धि च कारकस्य । अत्र पक्षऽपिना वक्तुरेवकारान्ततो भवति अत्र धर्म इति नय इति परममुनिवचनप्रामाण्याद ग्रन्थारम्भकाल शुभाध्यवसायाद ग्रन्थकरणाऽहमि चापकारान्धिया अस्त्येव कुशलप्राप्ति तथाप्युपकारसम्भव च कुशलप्राप्तिमहतीयमिति शाप्यते । तत किमित्याह ततो इत्यादिना । उद्धतप्रकरण सज्जनातिम तोषप्रभवात कुशलात । यद्वा—लघुप्रयत्नलभ्यप्र बोधप्रादुर्भूतोपादेयादियोग्यप्रवृत्त्या झटिति कुशलानुष्ठाना निमन्त्रा चारमपरिणत सविपाप या भवति तद्रूपात कतिचि जनरयकमदोज यजातसुजनताप्रभवकुशलाद्वा तेषामपि साम वसानामवशिष्टाना या अपिना सज्जनजनगुणोत्कर कतिचिद दुर्जनाना मात्सिर्त्यिच्च फलत्वेन आयवहुल्यमेवाद्वारश्रियाया यद्यप्यस्मिन् तथापि प्रोच्यमानवचनतापितकुशलप्रभावेनापहृते दुर्जनातिकृन्तः चाट एकान्तमद्भावादुर्वनभावुकनव नयति दश यति। यद्वा भिन्नकर्माऽपि । तेन तुल्याऽऽयव्ययताकारिका पाडाऽपि

दुर्जनाना न भविष्यति पूर्वोक्तयुक्त्यैव पीडा[illegible] योजनी-
या पि । तेषामपि किमित्याह हार्दिद न पीड त्ति । न भविष्यति
न भाविना । भविष्य प्रयागण प्रस्फुटयति प्रायो य यदुत-तथावि
धान्तिनिविद्धमना न चेत्तेषामधुनैव व्यथा समस्त्यात्मन्यपीति ।
यदि च न ते तथाविधास्तर्हि भविष्यति तु भविष्यत्येव तेषामपा-
यापगम समग्र । न चाऽपानमात्रगिणस्तत्त्वगिणो यत भविष्य-
त्यौत्पत्तिपरित्यागसम्भवे नाधच्छय सज्जनसत्पुरस्कारसाक्षाद्दर्शनेऽपि
प्रकरणकरण । न चैतदसम्भव्यागमन यत्तथासम्भवति बाभूयैरन
सर्वे पि सत्त्वा समग्रा सुभसुखसाधनसावधाना सकरणसमस्ता
धर्माधर्मसाक्षात्कारश्रीस्याद्वादावबन्ध्यगुणशासनशासनश्रीशासनाधी
श्वरस्सर्येण मुक्तिभाज नन्वेतद्युक्तमितिवाच्यम । यद्यपि न भवति
कममष्टकमा यथामामन सकाशाद्यस्मिन्नात्मनि चरसदकासमु
कर्माणि क्षपकश्रेण्यारूढ एव एव महात्मा क्षपयत सर्वेषामपि तत्क
र्माणि जनास्मिकालानात्यपि समग्रमनदाहकत्वाग्नियत । न च
तत्सम्भवमात्मास्ताति । सर्वे स्वकृत शुभाशुभ वद्यमेव तथापि भवत्येव
बरसनताय मारकमवन्नीयायुपग्ग नय सम्यक्त्वाभिलाषाय च स्वध
स्यमसुविहितजनविहितविध्यनुष्ठानप्रभवप्रभूतपरमपदानुकूलकुश-
लोपचय । यथा पार्श्वमहितपार्श्व-श्रापार्श्वसार्वभियप्रदानुष्ठान मध-
मालिनि उपसर्गोपशमनमादरसुराधमसङ्गम शूल्पाणि-कटपूत
नादीना वा वराप[illegible]कादि चरमभवीयवपुधारका चरमतीर्थकृत्सा-
म्यानुष्ठान सिद्धिर्गामिनिनीभृङगागायमाणकदम्बकलाकल्पक निरी
क्ष्य अथवा चिरप्ररूढ[illegible]पनातिगवरावामाल्पप्रथमामृतस्य वपु
कस्य दवनामण च श्रीचरमतीर्थकरमाहात्म्यपूरपूरितवचनश्रवणन
प्टालिकमवरत्वाहत्कृतिम्लययथाधपदार्थविगमप्रणानप्रकृष्टातिश
शयद्वादशाङ्गाद्वार्थीयायश शरीरानकामपौपध्यादिर्गन्धश्रीकुम

दायकल्पदीप्रमात्रदानेवेवल्मत्युद्धारकरणप्रवणन रणा रभगव
च्छीगौतमस्वामिवचनानुगत्रियावप्पापाक्नाम ननाशव पीडा
वाक्नाम । इनि नोक्त किञ्चिदपि अतिप्रायातिनयुक्तमपि
युक्त 'यत्सज्जनकुशलाद दुर्जनानामपि भविष्यति पीडानाश इति।
सम्भवत्यवविध दुर्जनाना पीन्या अपहारे यदि कस्यचित्र भवि
ष्यति तथाविधाना केषाञ्चित् निकाचितकर्माविरचितचतयाना
स तदा दुरनुबघोद्धारो य समुद्धार प्रकरणस्यति चेदाह- शुद्धा
सये' त्यादिना ममाधानविधि समाहितान्त करणेन । शुद्ध परा
पकर्षाऽऽलम्बन ख्याति पूजा परिवारादामसारहित, आशयो
मत परिणामोऽध्यवसाय इतियावत् शुद्धाशय, तस्मात 'गम्ययप'
कर्माधारे' (सिद्धहेम० २।२।७४) इतिपञ्चमाविधानात निर्मल
ध्यवसायप्रयोज्या प्रवृत्ति उदारदेशनाप्रभावनादिरा क्रिया ।
यद्वा शुद्ध आशयो यस्या सा शुद्धाशया । पूव स्वपरोपकारबुद्धिम
त्वात मध्येऽनास्वादे अन्ते आत्मानुत्कर्षादि प्रवर्ते शुद्धाशयत्वम ।
तादृशी प्रवृत्तिर्निर्दोषिता ।आवऽपि दुर्जनाना स्वकपोलकल्पनाकल्पि
तावरपविचारश्रेण्युद्भावितपीडारक्षणदोषस्य पूर्वोक्ता प्रवृत्तिन
तेन दुष्टा, दुष्टादुष्टत्वावि धमत्वाध्यवसायस्यैव । दृष्टश्चाय
न्याय शास्त्र मद्गुत इयासमितसाधुमड नामितक्रम यत्भागा ऽऽगता
दुर्गविनाश नाप्रमत्तत्वात्तस्य सूक्ष्मापि ब ध । तन्वेवमवापि भावनीय
भावद्भिमवद्भि । न च शुभाशयस्य निर्दोषताऽत्र विश्राम्यति
यावदसत्पदार्थश्रद्धानेऽपि न व्याहति सम्यग्दर्शनस्य स्यात स्याच्चेत
शुद्धाशयवतो गुरुभिस्तथोपदिष्टमलक्ष्यमाणकदाग्रह उपस्थित वा
यथायमनाभोगतोऽन्यथा श्रद्धानतोऽपि । यद्वा अलमयन यावन्
शेषज तुजीवातुकल्पदेशनाविधानपटुतीर्थकृतामपि देशना भवत्यव
असमञ्जसाऽऽभ्यन्तररुजार्दितचेतनानामभव्यानाम । यदाहु पूज्य

एवायत्र-अभव्येषु च भूतार्था, यतो नाशयते, (अष्टव) यद्वा वायसायन मायमदामभयहुरमपि कुशीयिषाना कुदृष्टीना या भवत्येव कुधर्माय । यत्तु तनुगत्वारित्रान्न्यिवचतुष्टयानाप्रक-रणविस्थविधानयथावृष्टिगलगुणप्रभावप्रख्याना पूज्या अपपा दत्त नाप्यन्त कुधर्मादिनिमित्तपात् दाषायय प्रसज्यत (अष्टव) इति सुष्टूक्त शुद्धाशाया प्रवृत्तिनिर्णीयिका । नचात्र स्वमनीषिकामात्र-प्रयुक्तयुक्तिप्रावल्याज्जृम्भितम तथा च हि हतुवाद एवयानता वलम्बित स्यात् । न चाय सर्वानुगतनिवर्तिनि युक्तिमार्ग इत्याह 'भणिता शास्त्रे हिताहेत्वादिना निर्णीतगर्भविस्रभव सिद्धान्त प्रतिपादिता मुख्या सविस्तर निरूपिता । अत एव च प्रमत्त स्याभावेऽपि कस्यचित् हिंसाया जन्तौ प्रवृत्त एव कर्मबन्ध समाम्नात, अविरतेरपि चदमेव माहात्म्यम् । तद्धाशयप्रवर्त्तनिर्णीय ताया । यद्वा उत्तरार्धमथवा व्याख्यायत यत्वोपचर्याभवद् इत्यत्र मान प्रकरण कदाचिद यथाभूतमय प्रतिपादयिष्यति न च छप स्यातामसम्भव गन्तव्य । यत्तु रागावमित्था — नहि नामानुना-भागा छद्मस्थस्यहु कर्मर्यादसाम्नि । ज्ञानावरणाय हि ज्ञानावरण प्रवृतिरम ॥१॥ इति १ आचार प्रज्ञप्तिधर दृष्टिवादमधीयान ।

वागविस्खलित ज्ञात्वा न त उपहसे मुनी' ॥ १ ॥ इति चोक्त तथाविधस्याप्यवाचकस्य वाक्स्खलनसम्भवम् । सुतरा तु भवादृशा पूर्वगतकनिधि मासनारक्तारकस्यानमात्रपरागेयानाम तत्रभवतां सुभवता भवतामित्यारकात्मिकसम्भवे आह शुद्धाशाया प्रवृत्तिनिर्णीयिकव शास्त्र भणितानि । *यद्यपि उत्सूत्रभासगाण

१ आचारप्रज्ञप्तिधर दृष्टिवादमधीयान
वागविस्खलित ज्ञात्वा न तमुपहसे मुनि ॥

*उत्सूत्रभाषकानां बोधिनाश अन तससार ।

वाहिनाना अणतससारो' नि वाक्यात पयटत्यव अनाद्यनवदग्रे ससारकान्तारेऽरणा अन्योऽपि मा्ळामाहिल्लादियद उत्सूत्र भाषका तथाप्यभिनिवेशायुत्पूतस्यव तस्य तथाफलत्वम । अनाभोगत सहसाकाराद्वा जाम्य नु तस्य मिथ्यादुष्कृतनिवृत्ति मात्रपययवसानाद् । अयथा भगवता गौतमस्वामिनाऽपि न धर्म गरीरिता धर्मशरीरवणनीया सम्भाश्रनापयमिययात् । भवस्याऽ नाभ्रहादिना च तिरस्कृतत्वादनन्तात्स्य । अत एव 'विघृसलापि वाग्यत्ति, श्रद्धानस्य शोभन (वीतरागस्तव) इति प्रघोषो महर्षिपरम्परया । प्रतिक्रमणसूत्र पि प्रतिदिनपापप्रक्षालनप्रवणऽपि उस्सुत्तो उम्मग्गो इत्यादिना अनाभोगविधानस्यव तथा प्राय-श्चित्तोपदेश । अन्यतिप्रसङ्गेन ॥९॥

ननु यद्यपि शास्त्र शुद्धाशयप्रभवप्रवृत्तनिर्दोषताऽऽम्नाता आम्नायदम्पयवदिभिरभियुक्त, तथापि तत सिद्धस्य गतिरिव "ननीयेति यायात् जातकस्मिञ्चिद्दोषभावस्य पुनर्विधानाद्युमो त्लासाय जिनाज्ञमिति सद्भक्त्या, ग्रहण द्रव्यताऽप्यद । बाध्यमान भवभावप्रत्याख्यानस्य कारण' ॥१॥ (अष्टके) मित्यादिवम नतु प्रथमत प्रवृत्त्यर्थमिति चेदाह-

> इहरा छउमत्थेण पढम न कयाइ कुसलमग्गमि ।
> इत्थ पयट्टियव्व सम्मति कय पसगण ॥ १० ॥

इतरथा उत्सूत्रदोषसम्भावनामात्रेण सन्मार्गाऽप्रवृत्तौ, यद्वा-कयञ्चिदनियतमानस्वल्पदोषदुष्टतासम्भवेन सन्मार्गप्रवृत्तिप्रति-बन्धकताया याव्यत्व। नहि गरत्मता गत पन्थान वीक्ष्याऽपरपत निणा तत्र गमनन विधेय नवा विततच्छदविहङ्गमवयस्यापार विष्णुपन्यानमवधाय विहगेन तथा कार्य याव्यतामञ्चेत्, येन

[illegible]यागादेवस्वर्गादिफलावाप्तिरितिवत् धीविशिष्टपुरुषस्य [illegible] अन्यानि [illegible] प्रथमम्। निरतिशयेन प्रवृत्ति, [illegible] विमाह् भगवद्भक्तिरेव [illegible] पुरुषस्य [illegible] प्रवृत्ति भविष्यति निर्विवादं च [illegible] 'उद्यमेन'। [illegible] '[illegible]' ([illegible]) [illegible] प्रयच। [illegible] [illegible]-[illegible] [illegible] [illegible] अन्यान्यपि [illegible] [illegible] [illegible] निर्गुणं [illegible] [illegible] [illegible] प्रथम [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]। [illegible] इति [illegible] [illegible] (नि० ८।३।७४) इतिसूत्रेण सूचित [illegible] [illegible] [illegible] भगवद्- [illegible]। इह-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] निर्देश। [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]। [illegible]-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] न प्रवर्तितस्य प्रवृत्तिः कार्या। यदि [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] न [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]। न च [illegible] [illegible]-

शमया मानसानन्दितमरालग्रहो न कार्य इति। ननु शास्त्रे यदि छद्मस्थाना देशनादिविधान प्रत्यपादि प्राप्नोति च तत्कारी परमपदमपि परम्परया, तर्हि तत्रैव कार्य कार्याकार्यविचक्षणैर क्षुण्णविश्रम सर्वैर्वा मुमुक्षुभि। करणे च तथा बालादिविचारण नाहत्येव अर्हदुदितापि परिषदि वर्ण्यमाना वर्णनालेशमिति चेदाह 'सम्म'ति। सम्यग् अविपर्ययेण तत्प्रकृत्यभिमुखत्यादि बालादिज्ञानेन सञ्जाते चोत्सर्गापवाद-तदुभय भय वर्णनाद्यनेकप्रकारसूत्रसर्वस्व-सेवधिलाभे द्रव्याद्यपेक्षयैव च। अनन अन्यथा प्रवृत्तस्योत्सूत्रभाषिता सूत्रयति। न चैतत्कल्पनाकल्पित यदाहु प्रकरणकारपादा एव

'पाप खलु देशना परस्थाने उन्मार्गनयनमेतदभवगहने दारुणविपाक' (षोडशके) मित्यादिना। भाष्यकारा अप्याहुरेतदेव १ 'पगप्पजइणा कहेय-व्वो'त्तिवचनेन। अत एव च सत्यथोपदेशिनामपि सागरचन्द्राऽऽचार्याणा श्रीम मुनिचन्द्राऽऽचार्यप्रवरभागिनेयानामनन्तससारससृति सूत्रोक्ता सङगच्छते। नहि तरसस्य देशित, किन्त्वसमीक्ष्य पपदाद्येव केवलमुपदिष्ट जातश्च श्रोतणा प्रत्युत विपरिणाम शासनद्वेषश्च। सत्युपाये चाऽप्रमत्तेन शास्त्रार्थोऽवश्यमेव वाय प्राप्तुकामेन पारगतता तथा, यथा नाऽन्येपा कुगतिनिमित्त स्वय भवतीत्यल क्षुण्णाचारक्षुण्णात्मभि प्रसङ्गने त्याह सूरिवर्योऽपि वय प्रसगेण ति। प्रसङ्गन अतिकुटिलगति क्रमपरव मनुष्यविवेकवर्जितनिष्फलवादविवादरूपेण कृत-पर्याप्तम। न खलु उलूकोद्दीप्त्यै दीपनीय दिननाथनति। एतावता सेविन गुरुकुलपरिदृष्टसमयेन स्वशक्तिकुशलानुष्ठानानुष्ठानस्थितिमता पूर्वपुरुषश्रुतातिशयादिनिरीक्षणादिसञ्जाततद्विषयकबहुमानेन श्रुतोद्दिष्टाधिकाराणामुद्धाराय श्रुतोक्तिश्रवणकौतुकेपादानुकूलमुद्धरणीय सम्यक छद्मस्थेनापीति सिद्धम। अथ प्रकृतमनुसरन् आत

---

१ प्रकल्पयतिना कथयितव्य।

पाठक्यो सुखावधारणादिहेतो प्रन्थवर्तिविनिकाभिधयाधिकारनि-
दानाय अनुयोगद्वारादिवत् श्रममभिधय च गाथापञ्चकमाह—

अहिगारसूयणा खलु १ लोगानादित्तमेव बोद्धव्व २ ।
कुलनीइलोगधम्मा ३ सुद्धो वि य चरमपरियट्टो ४ ॥११॥
तबीजाइक्कमो वि य ५ अमु सम्मत्तमेव पुण चित्ते ६ ।
दाणविहो य तओ खलु ७ परमो पूयाविहो चेव ॥१२॥
सावगधम्मो य तओ ९ सपडिमाओ अ हुति बोधव्वा १० ।
जइधम्मो इत्तो पुण ११ दुविहा सिक्खा य एयस्स १२॥१३॥
भिक्खाइ विही सुद्धो १३ तयतराया असुद्धिलगात १४ ।
आलोयणाविहाण १५ पच्छित्ता सुद्धिभावो य १६॥१४॥
तत्तो जोगविहाण १७ केवलनाण च सुपरिसुद्धति १८।
सिद्धविभत्ती य तहा १९ तेसिं परम सुह चेव २०॥१५॥

अत्र व्याख्या- अधिक्रियन्त प्रतिपादयितुमिष्यन्त हेयतयोपादेयतया पदार्था एषु इत्यधिकारा विवक्षितवस्तुप्रतिपादकग्रन्थभागा । यद्वा-अधिक्रियन्त-व्याख्येयतया ग्रन्थ अभिमन्यन्त इत्यधिकारा ग्रन्थप्रतिपाद्या अर्था । अत्र कर्मणि पूवत्र च भाव भावाकर्त्रो (सि० ५।३।१८) रिति घञ । तथा सूचना सक्षेपेण शास्त्रानुपूर्वी विन्यासाय मुद्रणमात्रप्रतिपादनम । सूच्यते इतिसूचनेति णिवेत्यास' इत्यादिना भाव एव अनविधानात । न च नाऽर्थोऽनेन यता शास्त्र स्यैवाध्यतृश्रोत्रादय पाठ श्रवणादिनाऽभिधयाथम् । अयच्च-न प्रथमविंशिकायामुच्यमान प्रथमविंशिकाभिधयाथाभिधान घटाम-ञ्चतीतिवाच्यम । अधिकारदिदानाय प्रमादमङ्गुरचाय च श्रद्धालूनां प्रस्तावनाग्रन्थस्यापि मङ्गलान्तिव ग्रन्थधुरन्धरत्वात् ग्रन्थान्तग-तास्यापनायतद् । अभिप्रायाऽप्ययमेव सूरे यत् वक्ष्यत्यग्रे षोडश्या गाथाया 'एए इहाहिगारा वीस' मित्यादि । विंशिकाना विंशतिर्'प

त्यन एवमेव । अ यच्च न केवलमस्यामेतदधिकारसूचनं किन्तु
स्थाने प्रतिपादिताधिकारिताधना तत्फल तत्साधनान्यपि च
प्रतिपादितान्येव । न चाप्रकृतमेतत्, तदन्तरा यथावदधिकारि
त्वा प्राप्त । वस्तुस्वधारण । तेन चास्या अवश्य कर्तव्यतामाह ।
मत्वा नियम्बध प्रयोजन यातु प्रवर्तत श्रोतेति ।१।

द्वितीयस्या (विंशिकाया) लोकस्य स्वरूपमपि पदार्थप्रत्यक्षकार
करीष्यत इति शेष । धर्माऽधर्माऽऽकाश-पुद्गल-जीवलक्षणपञ्चा
स्तिकायमय । तस्य न आदिरनादि तस्य भावोऽनादित्वं, स्वरूपा
र्थे भाव स्वप्रत्यय । लोकाऽनादित्वस्योपलक्षणत्वाद् अप्रच्युतिरपि
ज्ञेया । न च अनादित्वकथनेन गतार्थेति । विचित्रत्वाद् भावानाम् ।
केचित् अनाद्यनन्ता जीवादिवत् केचिच्च साद्यनन्ता यथा सिद्धा
दय, केचित्तु सादिसान्ता यथा देवत्वाद्या केचित् पुनरनादिसान्ता
अतीतकालभव्यत्वादिवदिति नैयत्व उपलक्षणविधया अनवद
यताऽस्य । एवञ्चाराऽस्य व्यवस्थायाम् । तत्र द्रव्यापेक्षयैव अनाद्यन्त
ताऽस्य न पर्यायापेक्षया, द्रव्यपर्यायोभयात्मकत्वात् वस्तुन ।

नच द्रव्यपर्याययोरभिन्नत्वात् पर्यायनाशेनानित्यता द्रव्या
त्मनैव नित्यता चाभिन्ना स्वीकरणीया, लोकस्योभयात्मकत्वात्
उभयदोषापत्तिश्चैव 'प्रत्येकं यो भवेद्दोषो, द्वयोर्भावे कथं न [illegible]' इति
प्रवादादिति वाच्यम । कथञ्चिदभेदेऽपि कथञ्चिद्भेदवत्त्वात् ।
जात्यन्तरात्मकरूपे च नित्यानित्यत्वेन पक्षद्वयाऽऽपतितदोषा-
ऽपि । दृश्यते च घटनाशे घटोत्पादे वा मृत्तिकाया अवस्थिति ।
परैरपि परमाणुनित्यत्वाभिधाना स्वीकृतेन द्रव्यत्वेन नित्यता कार्या-
नित्यत्ववादेन पर्यायाणामनित्यता च, स्वीकृतैव च शकुन्तपोतायन
स्याद्वादमुद्रा । न च स्याद्वादे अनिश्चितत्वानापत्ते सम्यक्पदार्थ
निश्चय स्यादिति । स्याद्वादस्य पितृपुत्राद्यपेक्षया पुत्रपितृत्वादि

वस्त्वात्मकनिश्चयाभिधानपरत्वात् । न च निश्चयाभिधानं प्रति-
ज्ञाविरोधः, यतस्तस्यापि तद्भवापेक्षयैव तथात्वात् । अभिमतं च
शास्त्रेऽपि * द्रव्यद्रव्याद् मिथ सामय' स्याद्विधानेन । भेदाभेद
वाच्यवहारादि च अर्पितानर्पितसिद्धया स्यात्त्व इत्यत्र प्रसङ्गात्
एकान्ताभ्यासात्त्व अनेकान्तसुधाम्बोधिनिम्नात्स्यवतानभिष्टेन
दुर्नयेन सह । बोद्धव्यं नामव्य युक्त्याऽऽगमाभ्यां न तु
मानमात्रवद् यथा तथा परिग्राह्यम् श्रद्धा-दृष्टिरागयोरेतावानेव
भेदः यदुत - गत्रदर्शिना अवधार्य पदार्थान् यथार्थतया
श्रद्दधाति आगमविरोधाप्तानतया श्रद्दधाति यदा तदा
श्रद्धा, अन्यथा प्रत्यक्षविरुद्धानप्यर्थान् श्रद्दधत् स्यादेव दृष्टिरागता
सम्पुरपराणि दुरुच्छेद्यानि । न च माषतुषादीनां तद्भव्यप्रसङ्गः, तेषां
मिथ्यात्वसम्यक्त्वपरिणामेन विशेषानवगाहनात् । बोधेऽपि
पार्श्वे गुरोः जीवादीनां धारणाहानतयाऽवधारणाभावात्त्व
ज्ञानिता । श्रद्धामात्रमपि ज्ञान एव पर्यवसित इत्युक्त
बोद्धव्यमिति । * तमेव सच्चं नामक (भगवता) मित्यादि
त्वत्र्यर्थनिर्णये वस्तुनि न तु सर्वत्र । सर्वत्र तथाभावे च न वरणीयं
स्यात् ज्ञानादि जीवादीनाम उपदिष्टं चतवश्रुत । अलं प्रसङ्गानु
प्रसङ्गनेति । नहि अश्रद्धावतो जीवस्य भवति किञ्चिदपि
व्यवहारादि, धर्मनियमानुष्ठानादपि च । जीवादीनां नित्यतादि
आस्तिक्यस्य एव स्यादिति प्रथमतो लोकान्तादिन्याधिकार ।
यद्वान्न किञ्चिज्जायते धर्माधर्मोऽऽत्माद्यन्तरेणेति सद्गदनुष्ठा
नमूलभूतं वेन आदौ लोकस्वरूपनिरूपणं चकार वादिनिचक्र-
चूडामणिः । तृतीयस्यां कुलस्य–अभिजनस्य, नीति — मर्यादा ।
नहि अकुलीनस्य दूषितस्वमर्यादस्य वा भवति निर्बाधं धर्मसाध-

* द्रव्यार्थतया स्यात् शाश्वत । तन्व सत्य निःशङ्कम ।

नादिश्रय । यथा-न वर्णसङ्करप्रजानां संस्काररहितत्वाज्ज्ञाय-
विनयादयो गुणा न च तासु औचित्याचरणधर्मयोः परा च
स्यादिति कुलनीतिनिरूपणा फलवत्येव । न केवलैव कुलनीति
किन्तु लोकधर्मा । अत्र श्रावयते-अपेदयन व्यवहारवृन्दं
विवेकिभिर्य स लोकः - व्यवहारवेदिनो जनाः । अपदयते च लोके
साधुभिरपि येन तद्विरुद्धानां द्यूतादीनां जुगुप्सनकुलभिन्नादीनां
न त्याग उपदिश्यते नियत पि च । यदाह -

लोकः खल्वाधारः सर्वेषां ब्रह्मचारिणां यस्मात् । तस्मा
ल्लोकविरुद्धं, धर्मविरुद्धं च सत्याज्य ॥१॥ मिति लोकसङ्गनापरि-
हारोपदेशस्तु मिथ्यादृग्लोकविहितकुशास्त्रानुसार्यनुष्ठानत्यागाभिप्रा
ना यथा । अयदिप्यदाचार्य 'अदेशाकालयोश्चर्यां त्यजन् जानन्
बलाबलं । प्रसिद्धं च देशाचारं समाचरन्' इत्यादि । न चैतद् गृहस्थ-
धर्मापेक्षमिति नालम्बनीयमावाशवत निरालम्बनयतिधर्मावलम्ब-
नादिति । तत्त्यागानुपदेशात् तेषां विशेषतो गणधारिभिः तस्य
संयमनिश्रास्थानतया प्रतिपादनात् पूर्वं च ब्रह्मचारिशब्देन अनूना
पूर्वपूर्वविशारदेन साधूनामेवाभिधानाच्च तेषामपि तदालम्बनाभा
वानुपपत्तेः (तदालम्बनाविनाभावित्वात) संयमस्येति । तस्य धर्मा
सदाचारा लोकधर्मा, पश्चाद् द्वन्द्वः कुलनीतिलोकधर्मा । न च
पृथगधिकारत्वाद् विंशिका पृथक्कार्येति । तयोरेकरूपत्वेन लौकिक-
त्वेन चैकस्यां समावेश एवोचित । न च प्रसिद्धत्वाल्लोकलज्जा
दिनापि तत्परिपालनभावाच्च तत्र बहुवक्तव्यमस्ति यतः
पृथगधिकारो विंशिका वा क्रियेत । अत्र उभयोच्चारणं तु द्वया
पार्थक्यावबोधाय । यतः सन्त्यनेके एवंविधा अपि अनभिज्ञा
वस्तुस्वरूपस्य, यल्लौकिकं वस्तु लोकोत्तरं च न भिन्नतया
प्रतीयन्ते, तदुपकाराय चैवमर्कविंशिका-प्रतिपाद्यत्वेऽपि ग्रन्थकृद-
धिकाराधिकारे पृथक्करोति ।

ऽ

मङ्ग्यामङ्ग्ग्येया एव वक्ष्यन्ते । विशेषतः परिणामावधारणप्रयोजनार्थिना तु कर्मप्रकृत्यादयोऽनुसरणीया । मन्दबुद्धिबाधप्रयोजनत्वात् प्रस्तुतारम्भस्य । निरूपयिष्यते तदधिकारस्थाने च किञ्चिन्मयापि स्थानाशून्यतामात्रोपयोगीति । तथा ग्रहणादिना परिवर्तोऽस्यान्तरापान्न पुद्गलपरावर्त्तशब्दाभिधेयः । न च तन्निरूपणं विना अवाप्तसम्यक्त्वादेर्दुर्लभताऽनादरे च धर्मस्य जननमरणानन्तता प्रतियेनेति युक्तं पुद्गलपरिवर्त्तादित्वेन धर्मयोग्यकालस्य निरूपणमिति । इति प्रथमगाथार्थः । पञ्चम्यां विंशिकायां बीजादिक्रमः । तस्य प्रसिद्धस्य धर्मरागस्य किं वा सम्यग्दर्शनादेः । न च तच्छब्दस्य पूर्वपरामर्शकत्वात् पूर्वं च धर्मरागसम्यग्दर्शनादेरेकतरस्यापि न निरूपणमभूद् यन तत्परामृश्यते इति वाच्यम् । बुद्धितत्तोपलक्षितस्यापि तस्य शक्तत्वात् । धर्मरागः सम्यग्दर्शनादिर्वा बुद्धिस्थ एवास्त्येव । अतस्तत्कारणत्वेन चरमपुद्गलपरावर्त्तप्रज्ञापनस्य । उक्तं चैतत्पूर्वमेव शुद्धपदव्याख्यावसरे । बीजं गोधूमादेरिव गोधूमादिपरिणामिकारणं तदादिक्रमः परिपाटी बीजता च धर्मरागादेरनुबन्धधर्त्वाद्यङ्कुरादिजनकत्वात् सति शुभाध्यवसायजल-समायोगे । न च पर्यन्तवर्त्ति निर्वाणाख्यं फलं निर्हेतुकं सदा सत्त्वा-सत्त्वभावप्रसङ्गात् । नित्यं सत्त्वमसत्त्वं वा हेतोरन्यानपेक्षणा-दित्यभिनीयते । न च फलं कुत्रापि सहसैव बीजाद्युत्पादशीलं, किन्त्वङ्कुरादिक्रमेण । न च धर्मरागसम्यग्दर्शनादेर्हेतुर्वाच्य इति चरमपुद्गलपरावर्त्तस्यैव तद्धेतुत्वात् । तस्य तु तथाभव्यत्वमेव-हेतुः एकविधत्वेऽपि कालस्य पृथक् पृथक् जीवेषु पृथक् पृथक् फलजननात् । तच्च पारिणामिकमिति नानवस्था । यद्वा-न्यस्यापि चतु-रणाद्यगाढत्यादि । तस्य तु तथाक्षयोपशमाद्यपूर्वकरणोद्भवम् । न च नियत्यादिनिरपेक्षं किञ्चिदपि कार्यमभ्युपगम्यतेऽनेकान्तामृतपा

तीर्थकरणदीनानामपि नतावत् कालाद्धमप्राप्ति प्राक्। परिपाटी चात्र नियमितकारणसायमावसूचया यथागुणस्थानानामपि केषा ञ्चिदनुक्रमोऽन्तकृनकेवलिनि लघुजीविनि क्षाम्यराग शिष्ट तथाऽत्रापि। तस्यास्मिन्नर्वा धर्मप्राप्तिर्भवतीति ज्ञापनाय। स्पष्ट यिष्यति च स्फुटमनन्तप्रकरण ह्यनन्तस्वजन्मनिधि। षष्ठ्या विंशि-कायां पुन येषु चरमपुद्गलपरावर्तबीजाङ्कुरादिषु सत्सु। अनन्त पूर्वपूर्वस्योत्तरोत्तरेण सम्बद्धतामाह। न च भवति भविष्यत्स्भुद्दा कस्याप्यनन्तपुद्गलपरावर्ते सम्यक्त्वलाभ तल्लाभेऽपार्धपुद्गल परावर्तस्यान्तरेवा तचरणनियमात्।

* 'अतोमुहुत्तमित्तपि फासियं हुज्ज जहिं सम्मत्त। तेसिं अवड्ढपुग्गलपरियट्टो चेव संसारो' ॥१॥ इतिनाम्नायान्नेशात्। नच वाच्य सम्यक्त्वलाभ जघन्याराधनायामपि सप्ताष्टभिर्भवैर्मोक्षोत्तारश्रवणात्

"आराधनास्तु तेषां तिस्रस्तु जघन्यमध्यमोत्कृष्टा। जन्मभिरष्टाभ्यैक सिद्धयन्त्याराधकास्तासा ॥१॥ मिति वाचक-मयवचनात् कथ पुद्गलपरावर्ताध किञ्चिन्न्यून यावत्पयटन प्राप्त सम्यक्त्वाना, कथ च तथात्यावस्त एव तद्योग्य कालोऽयत्रापि

◎ 'सम्मत्तम्मि उ लद्धे पलियपुहुत्तेण सावओ होज्जा।
चरणोवसमखयाण सागरसखंतरा हुति' ॥ १ ॥

इतिवाक्येनाल्प एव ससारकालोऽवगम्यते इति। सत्यम्य भवनिर्वाणसम्भवे केचिन्नातनाबहुलतया परिभ्राम्य येवापाध

---

* अन्तर्मुहूर्तमात्रमपि स्पृष्ट भवेत् यै सम्यक्त्वम्।
तेषामपार्धपुद्गलपरावर्त एव ससार ॥ १ ॥

◎ सम्यक्त्वे तु लब्धे पल्यपृथक्त्वेन श्रावको भवेत्।
चरणोपशमक्षयाणा सागरसङ्ख्यान्तरा भवन्ति ॥ १ ॥

पुद्गलपरावर्त ● ' आसायणाबहुलाण   नियतत्वात् श्रेयांसि
तथाविधमलमपि स्यादेव । अत एव च अनन्तकालप्रतिपतिताना
सम्यक्सिद्धिकवचनव्यक्तानां विभागो नेति । अल्पभवमुक्तिस्तथावि
राधकभावेनसदाराधकानाम । तथा च न कालानुपपत्तिः । अथवात्र
पुद्गलपरावर्तस्य हेतुत्वाभिधानं तु विवक्षाभाव एव हेतु । यद्वा
प्राप्तग्रन्थगतादेरनुभवात् प्राप्ति सम्यक्त्वस्य सम्पत्तेः इति सदा
ग्रथनस्यहृत्कारणापाताय चरमपुद्गलपरावर्तस्य यत्नमनाभिमता ।
यद्वा अवाप्तो यथाप्रवृत्तसम्यक्त्वो जन्तुस्तस्य विरागनियम् । तत्र न
सम्यक्त्वमिति कालतस्तन्निरूपणायेति । न चैवं अत्र पुद्गलावर्त
नियमनं किञ्चिदपेक्ष्य मुक्तिसाधनमिति गदन्नात्मम् । तत्साधन
स्य तत्साधनबुद्धेरेव च तन्निर्णायकत्वात् । नहि पुस्तकपाठनिर्णयेन
क्रियाप्रवृत्ति किन्तु तत्प्रवृत्त्यैव तन्निर्णय । एवमत्रापि भावनीय
सुधीभि । असितेति पाठे तु यस्मिन्नङ्कुरादिदर्शनाभाव एवेति
नियमतया व्याख्येयम् । अत एव तद्बीजास्तित्वमस्य पृथगधिकारे,
कारणकार्ययो कथञ्चिदभेदत्वात् । न च सर्वथा सत्यस्य कार्य
घटत्वायम तथा सति क्रियावैफल्यक्रिया विरमणकार्यकारणस्य
तदाभावयोगाभिन्नव्याप्तिदोषात सर्वथा सति असति चोत्पत्त्या
पादानग्रहणसर्वसम्भवाभावाच्छक्तस्य शक्यकरणकारणभावाभावप्रसङ्गात्कथ
ञ्चित् सत्सत्त्व कार्यमुत्पद्यत इति स्थितम । सम्यक्त्वमेवाह । सम्यक्-
यथावस्थित त्रिविधमप्यर्थ । सर्वज्ञोक्तरूपवाक्यार्थस्य प्रमाणसत्ता
सर्वपदार्थव्यापकत्वात् सम्यक्छब्देनात्र जीव उच्यते तस्य भाव सम्यक्
त्वं-सम्यग्दर्शन,व्यापकतासम्बन्धे ज्ञानचारित्रसम्बन्धे वा त्वप्रत्यय ।
न च जीवस्य ज्ञानादित्रयात्मकत्वात् सम्यक्त्वशब्दस्य स्वरूपाभि
धायिना सम्यग्दर्शनादीनां त्रयाणां ग्रहणमापद्यत इति । त्रयाणा

● आशातनाबहुलानाम् ।

स्वरूपत्वेऽपि सम्यक्त्वाविनाभावित्वादितरयोरप्येव सम्यक्त्वशब्दा-
भिधेयत्वात् । अत एव चोक्तं गुरुसेवनोऽस्मेनप्टा ते आद्याङ्गव-
स्यादौ गतदर्शनस्य शब्दैर्वाद्यसिलङ्गिशाणा नरथश्य द दष्टिमतव
मक्लामपत्नसपत्नपराजयस्य मानरक्षणस्य च विधानात् । यद्वा-श्र-
द्धमस्यक्त्वस्यैव ज्ञानप्रवृत्त्यो सम्यक्त्वनतरथा ज्ञानाज्ञानस्पदेह-
परत्वेन तत्राप्यनन्तभावादभाविन एव सम्यक्त्वव्यपदेश इति सुष्ठू-
च्यते सम्यक्त्वस्यैव सम्यक्त्वमित्यभिधानमिति । समञ्चति-व्या-
प्नोति सकलान्यपि द्रव्याणि तत्प्रथमतया श्रद्धेयतया वा य स
सम्यग् दर्शनगुणः आत्मपरिणामविशेष । * सव्वगयं सम्मत्तं
सुए चरित्ते य पज्जवा सव्वे त्तिवचनात् । केवलस्य सर्वविषयत्वेऽपि
न श्रद्धेयतयेति व्युत्पत्तौ तन्निवेश । यद्वा सम्यगिति प्रशंसार्थो निपा-
तनस्तस्य भाव सम्यक्त्वम् । भवत्येव मिथ्यात्वविषमविषमूर्छितस्य
सकलमपि कुशलमायोग्यम् । अवाप्ते त्वस्मिन् घट्टकुटीप्रभातन्यायेन
सकलमपि ज्ञानादि सफलतामेत्येव । यदपि श्रुतचारित्रयुगलमप्य-
भव्येषु नाभीष्टफलदतया अनुभूयते यत्र परिणामकटुपौद्गलिक
सुखामरत्वाद्याप्ते । यद्वा-सहचरितासहचरितयो सहचरितस्यैव
ग्रहणमिति न्यायाद् ज्ञानचारित्रयो केवलयोरपि प्रयोगदर्शनात् ।
दर्शनस्य तु न क्वचनापि तथा तेन प्रयोग उपलभ्यते इति सम्यग्द-
र्शनस्यैव ग्रह । पदैकदेशे पदसमुदायोपचारस्तु "वप्रत्यया-
न्मथवयापत्तनौचित इति । एवकारोऽत्रापि व्यवस्थायाम् । तेन
यथाप्रवृत्तिकरणापूर्वकरणानिवृत्तिकरणजन्यत्वं व्यवस्थापयति ।
ज्ञापयति चतस्यावश्यमुपादेयताम् । एतेन य कश्चिदाह यथार्थोक्तेन,
येन पूर्वमगुणेनाप्यनेन यथा सागरोपमकोटीकोट्यूना क्षपिता
कर्मसन्ततिर्मिथ्यात्विना क्षपयिष्यन्ययामपि ज्ञापामिति निरस्ता

* सर्वगतं सम्यक्त्वम् । श्रुते चरित्रे च पर्यवा सर्वे ।

गानयथा । वचनरागनयनपायन विश्रामाधरयायेन वा पश्चात् मन्दाल्पस्यापि दृष्ट्वाध्यवेन तुल्यप्रातये क्रियमाणविघ्नाम्दृ स्मृतिविषयस्यापि वमन रयरापनयनविधौ निर्वाणविद्याराध नविधौ सविनाशमूलसंत्यावविधानस्य योग्यत्वात् । अत्ये च ये तत्र दृष्टान्त नागुणत्वात् सम्बधि प्राप्तिरस्य । अपत्या विना(मत्यादि)स्वत मनावधार वमस्यस्य विघ्न इति । तस्येतेन परस्मा बोद्धव्या । यत प्राधिक हि तत्प्रभूतरचमयप्रणादव वच अपयमानास्न सर्वजीवस्यापि प्रमनतुरचमराय दृश एवागविम्दर्शविष्या तत्र वमपुण्यागास्तद ।न चव पश्चाद्धय, पुण्यपश्चाभावाश्व यायाना लाभमिच्छता मन्यन्ति । न चव माप ग्नावता प्रशंसीक्रियमाणा च तुल्यमस्पि जायटीति। तथा नागम प्र ग्रामाणविरोधरूपप्रभ अनुग्रहस्यायवना सम्यक्व देवाना प्रिय ना तर्पामिति । अनुग्रह च न हेतु । भवतु वा तस्योपयोग- श्च तत्र वाक्सीवस्यास्यव सम्भव इतरेषां नमस्यारणमात्रमीति न कार्योद्भव इतरप्रारम्भमाणय वा कार्योपास्यति मुख्यम् । पूर्वतरा विनयनाशनताय अस्य । विगापना च सयस्मिन ग्यपमयप्रयुत्पाद्गुटानभावात् । धर्मिस्मिन वतत्प्रागिति । यद्वा मध्यवास्मिन महानानदानसम्भव अन्यथा तु दानमात्र पश्चाद्- भायात स्वल्पमपि हि प्रयानुरागधरा महान्तर । शीलव्रतपस्यायो गुवनुषया दानम यस्तु ॥७॥ इतिविनाप । अथवा अन्तान्विता ग्नानापरिमितमिथ्यामामय्यान्युपग्रहकत्वेन विनाशा भवति तस्मिन्स्थाने आगमवचनपरिणतयथायमौचित्येन वत्तनम् । यन्त प्रकरणकरतानिपुणकरणा पूज्यपाद —

'गतत्ववचनमागमवचन परिणत ततस्तस्मिन् ।

न ... मत्र इत्युभयमम्पपरिक्षयान्नियमात्'

'विधिसेवादानादौ सूत्रानुगता तु सा नियोगेन ।
गुरुपारतन्त्र्ययोगा-दौचित्याच्चैव सर्वत्र' ॥२॥

न चाप्राप्तेऽस्मिन् भवति गुरुपारतन्त्र्यं, न च तन्तरेऽस्ति सच्चनोपाया रागद्वेषमोहापकर्षं यत्राह– गुणवत्पारतन्त्र्यं हि, तदनुत्कर्षसाधनम् । तथा इष्टं तु यस्य नास्त्येव, स नोपायेऽपि वर्तते । भावशुद्धं स्वपरयोर्गुणाय तस्य सा वृत्ते ॥ तदवश्य यतितव्यं मुमुक्षुभिरस्मिन् सर्वप्रयत्नेनेहित्वामुष्मिकहितहेतौ परम निर्वृतिनिर्वृतिबीजकल्पे प्रशमसंवेगनिर्वेदानुकम्पास्तिक्यादिव्यक्ति व्यञ्जके तत्त्वार्थश्रद्धानलक्षणे । एतदन्तरा दानादेर्निष्फल त्वाच्छिद्यपुरावध्वनि । यतः –

* आणाइ तवो आणाइ संजमो तह य दाणमाणाइ ।
आणारहिओ धम्मो पलालपूलु व्व परिहाइ ॥

इति विशेषणाय पुनः सम्प्रयोग । क्वेत्याह चित्त–मानसे यद्यपि सम्यक्त्वमात्मगुणो, वर्तनं च तस्य तस्मिन्नेव स्यात् गुणिनं विना गुणस्यायत्राऽवस्थितत्वात् । चित्तं तु मनोवर्गणापरिणामं इति जडीभूतम्, सत न तत्रास्य वर्तन घटाकाटीमाटीकृत तथापि चित्तप्रभवत्वेन विशिष्टताख्यापनायैवमुद्देश । यतो न तावत्सङ्-ज्ञित्वाऽवाप्तिमन्तरेण भवति यथायोग्यमनोवर्गणादाननिष्पन्ना चित्तपरिणतिस्तल्लाभश्च चेत्राच्च्यावृत्य प्रमादिना धर्मश्च दुस्या-नन्त कालं यावन्निगोदभवपर्यटनादतिप्रातपुग्गलपरावर्ताव्धि कालो गच्छेदेवेति न विहाय सञ्ज्ञित्वमवाप्नोति वा पारं बोधा दिदर्शनमोहादिदोषान्निजयम । अत एवोक्तमत्र धर्ममधिकृत्य 'धर्मश्चित्तप्रभवो यत क्रियाधिकरणाश्रयं कार्यम्' इति । न च

* आज्ञाया तप आज्ञाया संयम तथा च दानमाज्ञायाम् ।
आज्ञारहितो धर्म पलालपूल इव परिभाति ॥१॥

याथराभ्लिलाभोऽस्य, यत तल्लाभमात्र भवमनाग्थरूति किन्तु पुष्टिशुद्धिमविवसवनाभवति । अथ स विनाय पुन गाम्नस्य इमप्रकमणि मायेनात्रापि गम्य प्रान्ज्यते ।

मन्नम्यां विनिकाया मानविधिन्त मन गनिनि। अत्र पदकदेशे पदमनुष्माभयाग्न मवन मानाग्न मगाननमव भाव पूर्वोक्तपुत्तन वा विवक्षिता न प्रवरणराज्ञ महामानदानयो विषयोऽन्यत्र स्वयमवाधिकृतापि। दान मानुग्रहाथ स्वस्यानिगर्गो मानादेरपि स्वत्वात् । न मान्त्रम्यस्य दान मात्रजीविनमोर देयत्वाद् दयन्व तु भवत्यव सर्वा प्राणिप्रवर मवत्वान्तन्त्र। विनदयानिशयत्वात्र वदयाम्यनिर्थाग्यवणनुत्पयनि यात्स्म। मात्वना न्तिा देयत्वात् । गतमना नु भव मव वधिनानुषाग। हानात् यनि भवति मानन्नजीविनो पि मयाप्रवत । स मानम्लापन्नापि तल्लाभ इनि । न च स्वमत्रापवियागात मस्य मानस्य परिग्यहन स्वत्वासम्भवात । मस्य मानस्य विनिशान-प्रनिगहीतविषय सविनगुम्तुलानिविनममस्यत्रनानिभाव नद्विनियान्त फलविन पोल्पत्त । यदाह मन्थहत्कारा- विधिद्रव्यदानृपात्रविशेषात्तद्विशेष' (तत्वार्थ) इति । तद्विशेषा- नग्रहविशेषानुग्रहविशेषतायां मावदयमावी फलविशय अनुग्रहप्रमाणाप्यान नु फलस्य। यथा द्रव्यनतपानादीनां समुच्चयार्थ । तत्र सम्यग्वध्या दानानन्न रमनन्तरीयस्य वात्स्य । गतुनास्यायप्रारणाथ मातन पद नावाप। नहि सवज्ञवचनापरिज्ञानापदेशयमस्मि गुघानां किञ्चि किञ्चित्करत्वात् तस्य, प्रत्युत मागमदूषितवाद्यापत्त । यदाह –

अप्रणीतमतो मास्त्रसद्भावप्रतिपादनम् ।
दापायाभिनवादीर्णं शमनीयमिव ज्वर' ॥१॥

धर्मो पि तदाराधनयैव। अन्यथा त्वधर्म एव। यदुक्तम्-'वचनाराधनया खलु धर्मस्तद्बाधया त्वधर्म इति। एतच्चापेक्ष्य बुधानुपदेश्यान्। अन्यथा दानादेरपि प्रथममुपदेष्टव्यत्वाद् बालादीना यथायोगदेशनाविधानमनष्टसिद्ध। अयथाहविधाने तु

'यद्भाषित मुनीन्द्र पाप खलु देशना परस्थाने।' उन्मार्गनयनमेतद्भवगहन दारुणविपाक ॥१॥ मित्यादि शास्त्रमाश्रितानयपरम्परापरिभवमात्र। यद्वा- लक्ष्यशब्देनतदवधारयति यत- न खलु 'दानमौरभ्रिकेणापि चाण्डालेनापि दीयते। यन वा तेन वा शील न धारयमभिरक्षितु'॥१॥ मित्यादिवचमा कृपणतावल्लीवारिमुचा दानमकिञ्चित्कर मयम्। यतो दानशीलानां पूर्वनिपातभावादेव मन्यानुनमोत्तमता व्यक्तैव। न च गृहस्थाना परो दानाद्धर्मोऽस्ति पर। अत एवोक्त भद्रबाहुपाद -

* चुक्कइ गिहिदाणधम्माओ त्ति। न चादातु रुदयस्यास्ति शीलयोग्यता। यदाहुरष्टादशदेशाधिपप्रतिबोधविधानविहित समग्रसत्त्वाभयदानस्थापिताकल्पयश शरीरा हेमचन्द्रपादा -

य सद्वाह्ममनिस्य च क्षत्रेषु न वपेद्धनम्। कथ वराकश्चारित्र, दुश्चर स समाचरेत॥१॥ इत्यादि। 'दान मित्यादिवचो न दानस्याकिञ्चित्करतापादक किन्तु शीलस्य श्रेष्ठतादर्शकमेव। अयमेव च करालकलिकालकल्मषप्रभावो यदुत- स्वदुर्गुणपोषणतयैव श्रुतार्थिनि श्रय आशसया। एष तावत्कान्यविदा समयो यत्प्रकरणादिनैवार्थपरिच्छेद। प्रकरण तु शीलप्रतिपालनायैव प्रतिबद्धम् न तत्र दाननिषेध कल्पयितु शक्य कल्पाकल्पविचक्षणेन कल्पस्थितेन। न चाजातनिममभावेन शीलसम्पत्तिरपि

---

* प्रच्यवति गृहिदानधर्मात्।

स्वीक्रियेत धनादिषु गद्धिष्णुना रत्नत्रयममत्वावाप्ततिपग्भवनि ग्रन्थीव तत्स्वीकाराऽनर्थकर एव। नहि चित्र चित्रकायशुद्धाया भूमाविनि ।

अष्टम्या विंशिकाया परम – परमपददायकसम्यक्त्वशुद्धि-हेतुत्वात् परम । यद्वा-स्वरूपहिमामयत्वेऽपि भावशुद्ध्या मलिना रम्यधिकारिविहितत्वेना कृष्ट शपकार्येभ्य । यद्यपि सामायि-कान्कि मलिनारम्भिकायमेव तथापि तस्य स्वतन्त्र विधानात् सवकालभाविज्ञान आत्मोपकारकत्वाच्च न प्राग्विधमता, एतस्य तु विपययादवश्यकायत्वात सम्यक्त्वशुद्धिहेतुत्वात पूवमेव विधा तव्यता । यद्यपि चारित्रानुष्ठानमशेषद्वन्द्वोपरमपरमपदहेतुत्वात् परम तथापि तत्कर्तुमशक्नुवता देशविरतेरवश्य सम्यक्त्वशुद्धिहे तुरनुष्ठान विधातुमुचित प्राक । सम्यक्त्व च चारित्रस्यापि मूलभूतम् यत उक्त –

* 'नादंसणिस्स नाण नाणेण विणा न हुति चरणगुणा त्ति 'भ्रष्टेनापि चरित्रान सुष्ठुतर दर्शन ग्रहीतव्य मिति च । अथवा परमो माग्मप्राग्भारप्राप्याशेषसत्त्वासाधारणगुणविधानवरिष्ठगरि-मपात्रश्रीमत्तीर्थकरादिमपर्यायत्वाद् द्रव्यभावभेदभिन्न उत्कृष्ट । भवति च द्विविधाऽपि पूजा निःश्रेयसाय निःश्रेयसार्थिनाम् । न चाऽनाश्वास प्रभूततरकष्टसाध्य चारित्र, यत ऋजुरय मार्गो मोक्षस्यापरश्च वक्र अल्पानेह साध्य आद्य, इतरो बहुना, अविश्राम आद्य, इतरश्च न तथेति सविशेष भाष्यकारादिभि प्रतिपादित एवेति नानाश्वास । ' पूजाविधि ' । पूजाया –

---

* " बिना न भवन्ति चरणगुणा ।

अनुपकृतपरहितरत शिवदस्त्रिदशेशपूजितो भगवान् । पूज्यो हितकामानामिति भक्त्या पूजनं पूजा ॥१॥ (पा॰ पंचाशके) इति व्युत्पादितायाः विधिमनोवाकायशुद्ध्यानि उपकरणभावशुद्ध्या दिवा। अत्र पूर्वत्र च विंशिकायां अधिकारे विधिशब्दाचार्यो दर्शयति विधेः प्राधान्यं धर्मानुष्ठाने। अनुमतं चान्यैरपि महात्मभिः । यदाहुस्त —

● जह भोयणमविहिकयं विणासइ विहिकयं जियावेइ ।
तह अविहिकओ धम्मो देइ भवं विहिकओ मुक्खं ॥१॥ ति

श्रावयेन । अन्यच्च अविध्यनुष्ठानस्य द्रव्यानुष्ठानत्वं । अभिमतं रभिहितं च स्वयमेव—अपेक्षा चानिधिश्चयापरिणामस्त थैव च । प्रत्याख्यानस्य विघ्नास्तु, वीर्याभावस्तथा परः ॥१॥ अपेक्षादिरहितं ह्याद्य—द्रव्यप्रत्याख्यानमित्ययं । अयं चोपदेशोऽविधिपरिहारौपयिक एव, नत्वनुष्ठाननिषेधपरः । यत स्वच्छन्दो रचितविविधशास्त्रागुरायाबाधितमुग्धप्रगुणा नास्तिकमूढ ध्याना विषयवासनातृप्तिपरायणानां गुरुलोपिनां धर्मगुरुव्य- भिधानमलिकमुद्वहतां स्ववासनातृप्तये लम्भविष्णुः । आहुश्चात एवाभियुक्तराः —

● 'अविहिकया वरमकयं उस्सुयवयणं वयंति गीयत्था ।
पायच्छित्तं जम्हा अकए गुरुयं कए लहुयं ॥१॥ '

अन्यत्र 'जिनोक्तमिति सद्भक्त्या ग्रहणं द्रव्यतोऽप्यदः । बाध्यमानं भवेद्भाव—प्रत्याख्यानस्य कारणं ॥१॥ ' मिति । तत्त्वमवधायं चात्र यदुताऽत्र द्रव्यता नाऽप्राधान्येन किन्तु भावकारणत्वेन। अत एव च धर्मसङ्ग्रहण्यामविध्यनुष्ठानं भावधर्मनयापि प्रतिपादितं चेत्तद् भक्तिकृतं स्यात्। अभिहितं चाचार्यो व्याख्यायामपि

● यथा भोजनमविधिकृतं विनाशयति विधिकृतं जीवयति ।
तथाऽविधिकृतो धर्मो ददाति भवं विधिकृतो मोक्षम् ॥१॥

● अविधिकृताद् वरमकृतमुत्सूत्रवचनं वदन्ति गीतार्थाः ।
प्रायश्चित्तं यस्मात् कृते लघुकं अकृते गुरुकम् ॥१॥

[illegible] विविध [illegible] । [illegible]

* [illegible] ।

[illegible] ॥१॥

[illegible] । [illegible] परिशुद्ध [illegible] । [illegible] किन्तु [illegible] किन्तु [illegible] । [illegible] —

* [illegible] ।

[illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । यत —

[illegible] ।

[illegible] भगवान् [illegible] ।

[illegible] —सुप्रभति —

* [illegible] ।

[illegible] ॥ १ ॥

* [illegible] ।

[illegible] ॥२॥

कूपान्तरणादिह कायवधो पि गुणवान्मतो गृहिणः ।
मन्थान्तरिव च नन्दनदनुपकारेऽपि परभावः ॥१॥
कृतकृत्यस्तान्त्येव च तत्पूजा सम्वती गुणोत्करपति ।
तस्मादव्ययैपारम्भवतोऽयत्र विमलधियः ॥२॥ (षोडशके)
च्यविधानविषयापि ना रक्षा कल्याणातिरेकाधायिनी ।
यत आहु पूज्या –

एतदिह भावयन् सदगृहिणा जन्मफलमिद परमम् । अभ्यु दयाविच्छित्त्या नियमादपवर्गबीजमिति ॥१॥ न च स्वकल्पित-हिंसाबुद्ध्या तत्परिहारः श्रेयान्। यतो न हिंसव तत्र, "प्रमत्तयोगात् प्राणव्यपरोपण हिंसा (तत्त्वार्थ) इति सूत्रेण यतनाऽभावस्यैव तल्लक्षणत्वात् न चात्र यतनाऽभावो येन हिंसापत्ति स्याद् लोमपिच्छादिना तदभावात्। आह च यतनाता न च हिंसे ति-न च हिंसाऽभावेऽपि नाऽयसाधनमिति, यतस्तस्यास्तन्निवृत्तिफलत्वाद यदाहुभा –

'यस्मादपव तन्निवृत्तिफला । तदधिक निवृत्तिभावाद्विहित मतोऽदुष्टमेवतदि ॥१॥ त्यादि । श्यिद्विवेचनीया कृष्णा दधिमा पभाजनात । यद्वा चवार पूर्वत्रोत्तरत्र च प्रतिपाद्यमानगुणयुक्तता समुचितनाति । तथा श्व य आहु –

' जिनस्य जितमारस्य, याचित्वा पुरत शिवम् ।
ल्प्यायो निगुणप्रहन्नुपकर्त्ता न सदय ॥

नै निरस्ता । यता न नतमामन्तश्रेष्ठ्यादिनरगणो नपोऽपि मन्तुष्यति भक्तिवारिणे आनाविराधकाय स्मित त्रिलोकभर्तुनतनरामरेन्द्र-किरीटकान्तिद्योतितक्रमयुगलस्या नामुपेक्ष्य फलल्प्सा । अत एवाहु श दानुशासनपरमब्रह्माण श्रीहेमचन्द्रपादा –

'वीतराग ! सपर्यातस्तवाज्ञाराधन परम् । आज्ञाऽराद्धा

विराद्धा च निद्धाय च भवाय च' ॥१॥ विमत्र बहुतीरतन मावशासारदिमर्वीनगणपूजाया सर्वस्या अपि [illegible]माह —

* आणाराहणकारी अहवि निराग महाविभूए ।
पूएइ वीयराय सव्वंपि निरत्थयं सव्वं ॥१॥

इत्यत्र प्रसङ्गेन । एवकारस्य पूर्वपदावधारणे ॥१२॥

आज्ञापालनपरायणेन यथाशक्ति यथाशक्ति च देशविरतो सर्वविरतो वा यतितव्यमनयोरेव तत्र श्रावकधर्माधिकारिणा सर्वविरतिमनुतिष्ठता देशविरतिरपि तस्याप प्रदाय[illegible] स्वीकार्येत्याह नवम्यां विंशिकायां श्रावकधर्मस्य तत्र तत्र गुणानि प्रत्यह यतिजनात् परमां सामाचारीमभ्युपगतमपवर्गाद स श्रावकः ।

यदाह्—परलोकहियं सम्म जो जिणवयणं सुणेइ उवउत्तो ।
गुणानि धर्मश्रवणादामनो श्रावक उच्यते ॥१॥ अननाष्टाङ्गिकया प्रवृत्तो धर्मश्रवणगुण उक्तः । मध्यमग्रहणेन आद्यन्तयोर्ग्रहणा दष्टाङ्गिका या प्रवृत्ति शुद्धता तेन प्रशस्या । अष्टाङ्गानि चमानि

शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा ।
परिशुद्धा प्रवृत्तिर्मि श्रवणिरष्टाङ्गिका तस्य ॥१॥

अत्र च श्रवणनिष्पन्नावतरणम् । यद्वा—धीगुणाष्टक या [illegible] गुण साम्यम । तत्रापि चाद्यमेव ग्राह्य । धीगुणाष्टक चैवं :

'शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा ।
ऊहापोहोऽर्थविज्ञानं तत्त्वज्ञानं च धीगुणाः ॥'

'एकग्रहणे तज्जातीयग्रहणं' मिति न्यायान [illegible] त्रियाणादायम् । तत्र प्राधान्यनाश्रित्य श्रोतृत्व [illegible] पदेनादौ समवसरणादि यापनाधिकार [illegible]

---

* आणागहणकारा यदि [illegible]
पूजयति वीतराग सर्वमपि निरर्थ [illegible]

* 'विवरीयपरूवणाए ये 'ति प्रतिक्रमण कथ सम्भवीति। पश्चान्नृनाग्रपेक्ष्यतद्विधेर्व्याख्यावारेव निर्णीत यात। श्रीस्थाना ङ्गवृत्तावपि श्रातकनैवाभिमतास्य आख्याति शृणोति चक' इत्यादिचतुभङ्ग्याम्। श्रावकाख्याविधान नाभिदधते च ग्रन्थकारा मद्गुत-धर्मश्रवणेऽन्य यत्न भाव शवपरिहारणापि, अन्यथा सम्यक्त्वादिविलयविभावनाग्र दमणिवारादरिय । अत एव प्राह मार्गानुसारिगुणाख्यानावसरे प्रत्यह धर्मश्रवण मित्यभिधाय पुन श्रावकधर्मप्रस्ताव ऊचु 'जिनवचनश्रवण नियोग' इति। यच्च श्रीमदुमास्वातिमिश्रै -'सम्यग्दर्शनसम्पन्न षड् विधावश्यक निरतश्च श्रावको भवती'ति व्याचक्षे लक्षणमिति श्रूयते, तत्

* 'समणेण सावएण य अवस्सकायव्वय हवइ जम्हा ॥
अतो अहोनिसस्स य तम्हा आवस्सय णाम ॥१॥ इति
श्री अनुयोगद्वारव्याख्याताऽऽवश्यकव्युत्पत्त्यनुसारेण। यद्वा-श्रीम हानिशीथोक्तचैत्यव दनादीनि षडावश्यकानि प्रतीत्य क्षमम्। यतो दर्शनश्रावकस्यापि भवन्त्येव चैत्यवन्दनादीनीति। यद्यपि श्रावक शब्देन दर्शनदेशविरतिश्रावकयोर्ग्रहण स्यात पर पूर्व सम्यक्त्वा-धिकारविंशिकाया षष्ठ्या सम्यक्त्वस्य प्रतिपादितत्वादत्र देश विरतस्यैवाधिकार। तस्य धर्म वचनाद्यदनुष्ठानमविरुद्धाद्यथा दितम्। मैत्र्यादिभावसयुक्त तद्धर्म इति कीर्त्यते, ॥१॥ इति श्लोकरूपितमनुष्ठान मयमासयमाणि। यद्यपि मार्गानुसारित्वादि सामान्यतोऽस्ति गृहस्थधर्म पर साऽन्यत्र न्यक्षण निरूपित इति नात्राधिकृत, प्रतिमोद्वहनादि त्वग्र वक्ष्यतीति व्रताभ्युपगमाहोरात्र

---

* विपरीतप्ररूपणया च।

* श्रमणन श्रावकेण च अवश्य कर्तव्य भवति यस्मात्।
अन्त अहोनिशस्य च तस्मादावश्यक नाम ॥१॥

र्मीनियमानिन्य लक्षणमिदं प्रत्युक्तम् । ययात्र स्मत्र्यो
स्वयमेवावगमात् । न तनु नित्यानामपि फलाभाव आह तत्र-
क्षये, तदनुपपत्तेरनुष्ठानम् । नित्यकर्मणि कर्तव्यानि
तेनित्यानुष्ठानेन नाधिकारभूमिस्तु नित्यानुष्ठानम् । सर्वेषि च
नित्यकर्माणि नव्रति न नञ्जुहराम्नानात् । तदपि नानिमित्त
त्यपि नित्यानिमित्तानामपि नित्यत्वं सर्वाणि नित्यानि
नियमानां न तेषां सप्तमी सनिमित्तानामपि । तत्र
तेन नित्यानिमित्तानां तदनन्तरं नित्यानां च
निमित्तसम्बन्धाविशेषाविशेषात् तत्र नि नियतं ।
न च तदनन्तर नित्यानामपि कर्तव्यत्वम्
नाधि ? तत्रानुष्ठान न च नित्यानां प्रतिज्ञाबाध ।
नित्यानामपि कर्तव्यत्वं सर्वनित्यानां विनियोगः । तदनन्तर
नित्यानां कर्तव्यं विनाशे सति अननुष्ठानेऽपि दोष-
श्रवणात् । अत एव दानादिनां नित्यानामनुष्ठानं तत्रैव
नित्यत्वं सर्वसिद्धान्ता । तत्र तत्र नित्यानां
नित्यानि, यदुक्त—सत्यवचनं धर्मशास्त्रेषु
नित्यं धर्मस्थानीयं नित्यता अनित्या । तत्र च नित्यानां
तेषां सति सर्वे नित्यानित्या आवश्यकाः । न चापि
नित्यानामपि नित्यत्वमनित्यत्वं वा न हि नित्यानां
भेद । अन्यथा विधान अननुष्ठानदोषश्रवणात् । तत्र कर्मनिष्ठेन
मुनिना नित्यानां विनियोगानामनुष्ठानं च नित्यानां
पापपरिहारार्थमनुष्ठानम् । न च नित्यत्वे दोषो वा नहि दोष-
परिहाराय कर्मानुष्ठानमपि नित्यानुष्ठानम् । पूर्वोक्त
धर्मोपलम्भेन तदनुष्ठानस्याभावात् । अन्यथा हि नित्यानां
नित्य एव भगवानाऽनन्यप्रयोजनो । अतएव च

श्रद्धाछेद हिंसानुमति सर्वविरत्यनङ्गीकृत्यादीनि दूषणानि । न च सर्वेऽपि समसहिष्णुतया यत्प्रतिपद्यरंस्ते सर्वविरतिम् । भवन्ति च यतिधर्मानुरक्तानामेव देशविरतिरिति नान्यथेत्याद्यावश्यके एवातो विधिविदा प्रथमं यतिधर्मो नियमोऽनन्तरं देशसर्वविरतिरक्षणानां यथायोग्यं देशाद्यपगम्याऽभ्युपयमिति ।

दशम्यां विंशिकायां 'तत्प्रतिमाश्च भवन्ति बोद्धव्याः' । तत्र तस्य-पूर्वाधिकाराधिकृतस्य, नान्यस्य । देशविरत्यानङ्गीकृतो न प्रतिमोद्वहनयोग्यत्वेन युक्तस्तद्वहनमिति । प्रतिमा-अभिग्रहविशेषा एव । प्रतिमीयते च तासामुद्वाहा मुन्यादिभिरिति तस्य प्रतिमात्वम् । यद्वा-पारिभाषिकाण्यभिग्रहविशेषे । बहुत्वं च प्रतिमाबहुत्वापेक्षम् । चकारोऽप्यर्थे । तत्र श्रावकधर्मप्रतिपत्तौ प्रतिमाप्रतिपत्तिनियमो नेति द्योतयति । यद्यपि तत्पूर्विका साधुत्वावाप्तिरिति दृश्यतेऽनेकशः, परं न नियमः । यतो ऽवश्यमेव केषाञ्चित् सम्यक्त्वान्मानका एव सर्वविरत्यङ्गीकार इति । अनेके च तदन्तरा सर्वविरता इति । यद्वा अवधारणे चकारः । भवन्ति चान्तमुहूर्तेनापि कालेनैकादशानामपि प्रतिमानां परिपालनम् । इदं चावधारणं श्रावकधर्मेण सहचारित्वमात्र इति न सम्यक्त्वोत्पादकाले सर्वविरत्यङ्गीकारे कश्चनापि दोषलेशः । यद्वा-चोऽप्यर्थेऽपिश्च सम्भावनायाम् । भवन्ति अधिकृता इतिशेषः । दशम्यां किल विंशिकायां श्रावकप्रतिमा अधिकृता सन्तीत्यर्थः । चकारः स्यात्सम्बन्धात्ता बोद्धव्याः । यद्वा-दशम्यां विंशिकायां श्रावकप्रतिमा बोद्धव्या भवन्ति-सन्तीत्यर्थः । न च बोद्धव्येतिशब्देन ज्ञेयमात्रता तासां, सर्वविरतानां मुनीनां अमरावन्दितपादानां तासां बोद्धव्यत्वेऽपि देशविरतानां व्रतादिप्रतिपत्तिप्रतिपत्तिपरायणानां तासामुपादेयत्वात् । न चापादानमन्तरेण ज्ञानं, न विनष्टसाधनताज्ञानं स्वरूपज्ञानं वोपादेयस्योपादानं सम्भवतीति बोद्धव्यताकता ।

एकान्त्या विनिवाया 'यतिधर्मोऽत्र' पुनर्गिति । तत्र यति - सर्वप्राणातिपात-मृषावादा-ऽदत्तादान-मैथुन-परिग्रहविरति ,- 'यमू उपरमे' सा धर्मोऽस्य । यद्वा-यमन यत सद्वान यती तस्य धम - क्षान्त्यादिर्दशविधत्वात् । यद्वा यतनं प्रवर्णायमेव ससारमुत्तरितुमि त्यापनयति यति । अनेनास्योत्तमता व्याख्याता । यदाह पटपुरुषव्याख्यायाम्-'पष्ठपुरुषा' पौरुषत्रयवर्तनानुपपानधीवर-विवेरा मा शयव तु यस्त विशिष्टमनिरुत्तम पुरुष' इति । उत्तमाश्रम पुनय कृतार्थोऽपि परोपकारप्रवण प्रावर्तयत्तीर्थ परोपकाराय, स एवातिरुमत्रन्याण ष्टतुरत्वादरिमयतीरुपणीय- ष्ट रत्नस्य यतित्व पि नात्राधिकार अन्येषामारस्य कल्याणीन त्वात् । यावत्प्रथमयाख्यानान तदावाप्तयतिधर्मस्यापदत्वयतियमस्यक्षात्र यते ग्रहणात । यद्वा अस्तु सास्यधिकृत सर्व यतिशब्देन मूलमलव च्यते तस्य मोक्षात्मप्रवर्तिताकरत्वेन व्युत्पादितत्वात् । वर्तमानमस्तु नि स्पृह एव सर्वत्र मोक्षे भवेऽपि । यदाहुरत्रैव चतुरनुशासनशासनाशाऽजोतसमशाऽऽदा श्रीहेमसूरिमिश्रा —

'मुक्तं दुःख भव मान, यदोदासीयमीशिय ।

तत्र वैराग्यमवेनि मुक्त नास्मि विरागवान ॥१॥

तथा 'मोक्ष भवे च सवत्र नि स्पृहो मुनिसत्तम' इति परममुनि वाक्यादपि । व्युत्पत्तिमात्रत्वे त्वस्तु सर्वेषामपि यतिशब्देन व्यपदेश । अनेन योगेन प्रयोजयान्तरमर्थमतरेव धर्मस्याक्षेपनात् । यतो न तावन्नामस्थापनाद्रव्ययत्योर्धर्मानुष्ठायत्व स्वपरतारकत्व । न चात्र तपामनाचारादिभाटुकरणमधिकृतमित्येव व्याख्यायते । अनेन ये तावदाहु यदजिनरूपाण्यपि जिनबिम्बानि नमस्यते नरकादिगतिभयसमाचारकनिर्विण्णेन अवाप्नुवन्ति च तेऽभीष्ट सिद्धि, तत तत्साधुभूतानपि पार्श्वस्थानीन्

सुंदरसाधुवेषसद्भावात साधुबुद्धया तथा वन्दन भविष्यत्यवेष्ट सिद्धये इति ते निरस्ता । यतो यद्यपि प्रतिबिम्ब जडस्वरूप तथापि न किञ्चिद्रागादि चिह्न, यन पुरुषोत्तमतारोपे प्रतिबन्धक स्याद् । वेषभृति तु सर्वाभिलापभोजनपरिग्रहादति षड्जीवकाय हिंसाद्याकारे कषडकार प्रतिबन्धकसद्भावात साधुत्वारोप, विरोधिज्ञानस्य प्रतिबन्धकत्वात् । न च प्रतिमानेऽपि जडतानु सन्धाने कथ केवलित्वाद्यारोप इति वाच्यम् । तद्दोषस्य प्रतिबिम्बत्वधियैव निरावरणात । न हि कोपि प्रतिच्छन्दमाश्रयति सवनस्वरूपेण किन्तु तद्बिम्बतयैव । अभेदारोपस्त्वलङ्कारालङ्कृत वाग्बुद्धिवैभवो भक्त्यतिशयेनैव । न चैवममाधौ साधुप्रतिबिम्बत्व बुद्धि चमत्कारमपि प्रादुर्भवति, मुख्यवाच्ये प्रतिबिम्बबुद्धि विरोधात् । अत एवासमतयाऽवन्धादिवन्दन निर्जरार्थीनि जिनाज्ञाऽऽभावादीनि दूषणानि जगदिर ग्रन्थकारैरत्र तत्र, प्रमादास्पदाना चानुत्तरा भवत्येव वृद्धिस्तया वन्दते । अगुरौ गुरुत्वबुद्धयारोपात् । अत्र तु सवमपि स्थापनाया सत्यवाग्भिव हृतीयत्र प्रसङ्गेनापकार्यामि प्रवचनस्य । तस्य पूर्वोक्तस्वरूपस्य यतेधर्म उत्तरगुणरूप क्षान्त्यादि । मूलगुणाना प्रसिद्धत्वादुपस्थापना यामेव तद्वोधोत्पादनाद्वेति । अनन ये आहु – मूलगुणा सुतरा रक्षणीया आत्मधर्मारक्षकस्त्तरगुणषु विराधितेषु काचिन्न तथा-विधा हानिरिति । ते निरुत्तरिता । यत उत्तरगुणपरित्यागे-चिरा मूलगुणपरित्यागापत्त । तदिन्मुक्तमुपदेशरत्नरोहणा चलेन धर्मदासगणिना–

* जो चयइ उत्तरगुण मूलगुणे अचिरेण सो चयइ त्ति । न च वृतिवर्जित धान्य रक्षामवाप्नोति पशुभ्य । अत इत्यनत-

* यस्त्यजति उत्तरगुणान् मूलगुणान् अचिरेण स त्यजति ।

यदाह यदुत-यनामहिष्णुना प्रथमतो न प्रनिपन्न महाव्रतवृन्द वन्नारकवन्न्व तेन प्रनिमादि परिपाल्य कार्या सहिष्णुना यन सुव्रत ममप्रनिना निरूहान । केचित्तु दुष्यमाकान्दापात प्रतिपातस्य शासनमालिन्यहेतुत्वाद् व्रतभङ्गास्यानिष्टतमनरकादिगनिगनदु म निबन्धन त्वानियममेवाहु । यथाप्राहुरमत्र क्रमात्समाविति केचित् । पुन शब्दो विशेषणाय । क्षान्त्यादिभन्नाना उपकारापकारि-क्षान्त्यादीना कृति भवन्ति साधोरित्यादिविशेष । यद्वान्य आहु न श्रावणामा य यनुष्ठानायो धम श्रावकाय तस्य छिद्रावपित्व भावात साध्वाचारप्रनिपादकस्यागमस्य व्यवहाराचारप्रकल्पा रयोग्य वाच्च, तेषा निरासाय पुन शब्द । यताज्ञान हि यति धमस्य गुवगुरुत्वाणानाभावान्न स्यान सम्यक सम्यक्त्वप्रतिपत्ति । न च स्वरूपनानाय क्रियमाणा वेषणा छिद्रावेषितायां पतति । यदाह तन्त्रनिरीक्ष्य विषकण्टकसर्पकीटान सम्यक्पथा व्रजति तान परिहृत्य सर्वान् । कुज्ञानकुश्रुतिकुमार्गकुदृष्टिदोषान सम्यग्विचारयत कोऽत्र परापवाद ॥१॥ यद्यपि नाचाराङ्गकल्पादिमाग्यना श्रावकस्यो सर्गाप वादनिरूपणप्रवणत्वात्तस्य । पर सामान्यत आचारमयस्य दशवैका लिकचतुर्थ्यध्ययनया सूत्रतो यतदर्थाऽपञ्चमाध्ययनात तस्याधि कारोऽस्त्यवाध्ययन । यत्र चेत श्रावकप्रज्ञप्त्याऽन्यत्र नि युक्त्यादौ सामायिकाधिकारे सवशब्दानुच्चारेण भेदविवक्षाया देशाद्वारे । श्रावका अपि लब्धार्था गहीतार्था इत्यादिविशेषण विशिष्टा एवाभिमता । द्वादश्या तु विंशिकाया द्विविधा शिक्षा यनस्य ति । द्वे विध ग्रहणासेवनाख्ये यस्या सा द्विविधा ग्रहण सूत्रार्थयोरासेवना च प्रतिक्रमणप्रत्युपेक्षणादे शिक्षि विद्यापादान इतिवचनात् । अभ्यसनीया भवति च प्रतिक्रमणादिक्रिया अत एव शैक्षकाना स्थविरेभ्याऽऽश्रण दाशादिन श्रूयत सिद्धान्त

आवश्यक च क्रियाया अभ्यासविशेषेण निरतिचारतापादनम्, ज्ञानक्रियाभयसाध्यत्वोऽर्थस्य वत्मन, सातिचारायाश्च तस्या स्वसाध्यासाध्यत्वात् 'व्रतानि सातिचाराणि सुकृताय भवन्ति ने तिवचनात् । यद्यपि विद्योपादाने शिक्षिस्तथापि भिदाद्यन्तगत रथन अधिकारार्थविवक्षया आद्विधानादभ्यासमात्रे शिक्षेति निपात स्यात् । पठ्यते वा शिक्ष अभ्यासे इत्यपि । यद्वा क्रियाकलाप शिक्षणमपि विद्याभ्यास एव कमजाया अपि वृद्धे श्रवणात् । भवति चाभ्यस्तक्रियस्य चापत्यादिना बुद्धिविशेष प्रत्यक्षसिद्ध । भवति वा जिज्ञासाया शक सन्नन्तादात्मनेपद वितोऽड्'(सि ५।३।१०७) इति सूत्रेण चाड् भवति । तत शिक्षाशब्दनिष्पत्ति । जिज्ञासा च ज्ञाने क्रियाया च समानेति द्विविधशिक्षाग्रहणमहत्येव योग्यता, शिक्षतरैव च जिज्ञासाय इत्यर्थ । चकारो न केवल क्षात्यादिवी यतिधर्म एव निरूप्यते, किन्तु शिक्षापि द्विविधेति ज्ञापनाय । यद्वा-न मूलगुणोत्तरगुणधारित्वमात्रेण निश्चयमसाधन किन्तु द्विविधशिक्षाग्रहणनेव । यतो न तावदज्ञानिन किञ्चिदपि हेयोपादेयादिपरिज्ञान कुतस्तरा तद्धानोपादानादि । तदाह-* 'अन्नाणी किं काही किं वा नाहीइ छेयपावगं मिति । न च स्वाध्यायविहीनस्य धर्मध्याना द, आज्ञाविचयादिरूपत्वात्तस्यापि श्रातकविचापन्यत्वाच्च मनस, कुतश्चिदपि न स्थिरीभाव । तदाह पद्मचिकमाख्यान श्रुत्वा गोपायन च कुलवध्वा । सयमयोगरात्मा निरन्तर व्यापृत काय (प्रशम०) इति ॥ न चास्वाध्यायिनस्य जीवादितत्त्वज्ञानमपि सम्यग्दर्शनमूलस्य ज्ञानस्याभावात् स्यादेव च सयमो यदाह परमपय

* अज्ञानी किं करिष्यति किं वा ज्ञास्यति छेकपापकम् ।

* 'जो जीवेवि न याणाइ अजीवेवि वि न याणइ ।
वि एस अयाणंतो कह सो नाहिइ संजमं' ॥१॥
१ नु वार्त्ता संयमस्य । यतो * 'नादंसणिस्स नाणं नाणेण विणा
हुंति चरणगुणा' । इतिवाक्यसमवष्टब्धज्ञानोद्भूत वज्रलेपवद-
ध्यम । ज्ञानाभावात् स्यादेव च संयम । सति ज्ञाने च
वल्गनाप्रस्थस्तवत् शाश्वतसिद्धत्वापत्ति सुतरामेव । तदिदमाहु
नरर्षिपादा –

* जो जीवेवि वियाणाइ अजीवेवि वियाणइ । तया गइ बहुविह
सव्वजीवाण जाणइ ॥१॥ यावत् 'तया लोगमत्थयत्थे सिद्धे हवइ
सासए' त्ति वचनात् । अवगाह्यमाने च नवनवं श्रुते पूर्वसंवेगवध-
नेनास्य विशुद्धभावनाव स्यात् । अनवगाह्यमाने च तस्मिन्
प्रमादाग्निना प्रतिसमयमनन्तान् तपानावृत्यादिकर्मोपार्जनान्
कथञ्चनाप्यभिलषितो भवनिस्तारोऽवाप्नुयादिति सूत्रार्थग्रहण-
ग्रहणशिक्षाया आवश्यकत्वम् । प्रतिलेखनानिरपेक्षस्य तु
कथञ्चार संयमवार्त्तापि, दुराराधकत्वात्तस्य । यदाहुश्चरम
श्रुतकेवलिनो दशाध्ययन सामाचार्या दशाश्रुतस्य '* अप्पडिलेहणा
सीलस्स अप्पमज्जणासीलस्स । यावत् संजमे दुराराहए भवइ' त्ति ।
दुर्लभा च सुगतिरपि तादृशस्य सुखशातावर्षिणा सुखाभासस्य ।

* यो जीवानपि न जानाति अजीवानपि न जानाति ।
जीवाजीवानजानन् कथं स ज्ञास्यति संयमम् ॥
* नादर्शनिनो ज्ञानं ज्ञानेन विना न भवन्ति चरणगुणा ।
* यो जीवानपि विजानाति अजीवानपि विजानाति । तदा गतिं बहुविधां
सर्वजीवानां जानाति ॥१॥ तदा लोकमस्तकस्थः सिद्धो भवति शाश्वतः ।
* अप्रतिलेखनाशीलस्य अप्रमार्जनाशीलस्य संयमो दुराराधो भवति ।

यत आह-* 'सुहसायगस्स समणस्स सायाउलगस्स निगामसाइस्स । उच्छोलणापहोयस्स दुलहा सुगई तारिसगस्स त्ति' वचनात्तनि-लङ्घनीया प्रत्युपेक्षणादिलक्षणाऽऽसेवनशिक्षा । प्रतिक्रमणादि तु गृहीतव्रतपरिशोधकत्वेन न कथञ्चिदप्युपेक्षणीयमिति । यद्वा न क्रोधादिकारणेऽप्राप्ते धृत क्षान्त्यादिक्षान्तिकृतकरणा धनुमात्मा नमल परीषहादिप्रसङ्ग इति मानवृत्तकरणतात्पर्यायवश्य स्वीकाया शिक्षति हेत्वथ चकार चकार । एतस्यैति । समापन्नरक्षादस्या विंशिकाया निरूपितस्य भिक्षो । अनेन अवाप्तमूलोत्तरगुणशुद्धि कस्यैव शिक्षाया योग्यतेति ज्ञापयति । न हि क्रोधाग्निदूषितचेत स्कोऽवाप्नोति योग्यता शिक्षाया, तस्य विपत्तिप्रातयोग्यत्वात् । यत आह चित्तरत्नमसङ्क्लिष्टमान्तर धनमुच्यते । यस्य त मुषित दोषस्तस्य शिष्टा विपत्तय ॥१॥ (अष्टक) न च वाच्य प्रतिक्र-मणाद्यासेवनाशिक्षायो यता मा भवतु पर सूत्रार्थग्रहणशिक्षा योग्यता न क्य घटाकोटिमाटीकते । यतो नानालमत कष्ट कष्टतर किञ्चित् । क्रोधादिम्यापि तस्य पापायस्त्वात्तदुक्तम्-अमात खलु भो ! कष्ट क्रोधाग्निभ्योऽपि तीव्रपापभ्य इति नानवाप्ते च ज्ञाने नरपति कदाप्यज्ञानमिति । पापायस्त्वेऽपि क्रोधाग्निभ्याऽज्ञा नस्य न क्रोधाद्यपगमाभावे बोधसम्पद् समुल्लसति चित्त । नहि मलीमसे भाजने पच्यमान पाक पुष्टिपरायण स्यात् । अत एव तस्य धर्ममात्रेऽप्ययोग्यताभिहिता-ऽन्य -'धर्मस्य दयामूल न चाक्ष-मावान् दया समाधत्ते । तस्माद्य क्षान्तिपर स साधयत्युत्तम धर्म' (प्रशम०) मिति । आस्तामयत, यावत्तस्योपदेश्यताऽपि नाभिमता आगमग्रन्थे-

---

* सुखास्वादकस्य श्रमणस्य साताकुलस्य प्रकामशायिन ।
उच्छोलनाप्रधाविन दुर्लभा सुगतिस्तादृशस्य ॥

• रत्ता दुटठा मूढो पुत्ति वुग्गाहिओ य चत्तारी । उवएमस्स अणरिहा इत्यादिवाक्यप्रजाधन निपिद्ध एव नस्म उपदेना पि । • क्षान्ताय दान्ताय जितेन्द्रियाय मान्न्या'इति लौकिका अपि । न च देशविरताय तत्प्रदान का हानिरिति । नाच्यन तस्म न तापि ग्रहणशिक्षा न देया किन्तु श्यैव पर यथायोग्यम । न हि गव सवस्याधिकारी । अनधिकारविहितश्च न यदम स्वपरयो अधिकारित्वाच्छास्त्र धमसाधनसस्थिति रिति वचनात । अधिकारश्च न प्रव्रजितमात्रणाध्यायन कि पुनरितरेण । तस्यापि पर्यायक्रमण वाधीतियोग्यता समाम्नाना यत । अतनि चतदेव निश्रयमा भिरण पुकाना यतो नाश्रमभ्यामानपि हितावह । न चोस्मगाप वादमयाध्वा धयश्रमादिचरणहीन कुशनतरथा वा गम्यते । नहि सदाचारावाप्तिमन्तरा प्रकृष्ट मनाधार परिणमनि कस्यापि । अन एवागारिणा न विनापसूत्रार्थयोग्यता तस्यार अपरिग्रहमग्न त्वेन सिद्धान्तवाक्यानां परिणामाभावात । नह्यामे घट निग्धानि विधानविण पय । शास्त्र चाश्रवहानि-न्यवरोपाग्गनायवोपाग्गायत । न चात्यवन्तरम्भादे ममस्ताविरनिमनस्तदगुणाय तत्श्याम प्रत्युत कथाश्रवणमात्रण तत्पुण्य तन भवन्ति सुप्रवृत्त भिक्षो शिक्षा द्विविध ति । इति त्रयाम्नागाथाथ । त्रयान्न्या विनिवाया 'भिक्षाया त्रिधि शुद्ध इति । भिक्षण भिक्षा भिक्षि यान्त्राया मितिवचनात मधुकरापमया गोचरापमया वाऽन्न भिक्षा । अनन स्वय पाकिस्याभावमाह । न विरताना हनन-पचन क्रयणकाटिर-हितमाहारम नराज्य काऽप्यह वाहारा भ्यवहायनाय । लौकिका अपि मुनिवणना वणयाञ्चक्रु यत – अनग्निरनिकेन स्यात

• रत्ता द्विष्टो मूढ पूर्व व्युद्ग्राहितश्च चत्वार । उपदेशस्या नर्हा ।
• विद्यायाऽऽर्ई गुरु प्रति विद्याया वचनमिन्न ।

मुनि रिति। स्वय पाकि वाभाव एव भव्य । अयञ्च भिक्षाशब्दे नवपिण्डाभावोऽपि व्यक्तीकृत सूरिणा तथाभाव एवाहार शुद्धिभावात्। अन्यथा त्वाहारस्याधाकर्मत्वादिदोषदुष्टत्वेनानुपादे यत्वात्तस्यापादान तु हिंसाद्यनुमत्या सप्ताना वाऽष्टाना कर्मणा ह्रस्वस्थितिकाना दीर्घस्थितिकत्वभावात सावद्यत्वभावात सयमफल्कस्तुतापात स्पष्ट एव सूत्रेऽभिहित । लौकिका अप्याहु-'एकान्न नव भुञ्जीत बृहस्पतिसमादपी'ति । शिक्षाविशिवानतर भिक्षाविनाऽभिगमनन सर्वसम्पत्करीभिक्षासम्पन्नतामाह शिक्षा युतस्य । यदाह यतिध्यानादियुक्तो यो गुर्वाज्ञाया व्यवस्थित । सदानारम्भिणस्तस्य, सर्वसम्पत्करी मता ॥१॥ वृद्धाद्यर्थमसङ्गस्य भ्रमरोपमया त्व । गहिदेहोपकाराय विहितेति शुभाशयात ॥२॥ (अष्टके) न चानवविधस्य सर्वसम्पत्करीसम्भवापीति । भवति च भिक्षोर्भिक्षामात्रोपजीविता । यदाह महाव्रतधरा धीरा भैक्षमा-त्रोपजीविन (योगशास्त्र) इति । तस्या विधि - आधाकर्मादि षोडशोद्गम धात्र्यादिषोडशोत्पादना शङ्कितादिदशकएषणादोषवर्ज नन प्रासुकएषणायाग्रहणरूप । एवविध एवएषणासमितिविषय । यदाह द्विचत्वारिंशता भिक्षादोषैर्नित्यमदूषितम । मुनियदन्न मादत्ते सैषणासमितिर्भवेद् (योग०) इति । अनेन य एकनव गहमेधिगह आदत्तेऽन्नादि गृह्णाति च सचित्तमुदक लेलिप्यन्ते च पुरःकर्म पश्चात्कर्मदोषलेपेन ते साधुत्वभ्रष्टा निधर्माणोऽववा द्व्या इति स्पष्ट दर्शयति । * 'पिंड असोहयतो अचरित्ती इत्थ नत्थि सदेहो निवचनात। स सजए समक्खाए निरवज्जाहार जे विऊ। धम्मकायट्ठिए भम्म तिवचनाच्च । न च वाच्य तरतमेन दोषेणा वगुण्ठित कृतकारितानुमतीनामिति। अनिषिद्धस्य तावदनुमतित्वात

---

* पिण्डमशोधयन् अचारित्री अत्र नास्ति सन्देह ।

किं पुनस्तद्ग्रहणस्य। अत एवाधाकर्म भीतादितसाधुपीडाप्रहाणकृता नन्तारम्भान्निवारणोपदेशव्याख्यानं सङ्गच्छते। असौ विधिनं यथावत्कश्चिदित्याह शुद्ध इति। अकृतकारितासङ्कल्पितपिण्डग्राहिणो हि भिक्षाविधि शुद्धा भवति। न च स्वपराथसंतवारब्धस्मगृहस्थगृहेषु भिक्षाग्रहणं विधिशुद्धिर्नैव भवत असङ्कल्पितस्य भनाभावान्न पुण्यायप्रकृतस्यापि परित्यागोपदेशाच्च। न च बिम्बं पकल्पन एव दुष्टतेति वाच्यम्। आधर्मिकान्नपानादेरपि परित्याज्यत्वोपदेशादिति वाच्यम्। मुन्यागमनाभावे सूतकादावपि च स पाकस्य निवर्तनान स्वभोग्याद् भिन्नस्य तथाकल्पने दुष्टत्वान, स्वोचितारम्भे तु तथाभावेन न दोषास्पदम्। नहि कोऽपि प्रमाया हार तावन्मात्रमेव निष्पादयति यावता स्वभति प्राघुणकागमे नवीनं च पाकं करोति। न चानुद्यतान्नपानानि भवन्ति गृहस्थगृहाणि, येन शुद्धान्नपानावर्पिणापि मुन स्यात् सम्वलितदुष्टताऽहारस्य। अतएवोपमानं भ्रमरेण। यत्र तरुते कापि महीरुहादि वपति रक्षति वा न चासौ क्लामयति रसादानेन पुष्पाण्यपि। यद्वा शुद्ध इत्यनन सम्भवमाह पूर्वोक्तप्रकारस्य। इता न ब्रूते यतिपुंधर्माऽसम्भवित चराचरस्वभावोऽश्नन गगादपमाहरक्षणानुकारणाभावात्। असुलभत्वाभिना वास्तव वधस्य भूषणमेव भावितारमनो यत न तु दूषणम्। नहि मुकरा यतिधर्म एवविध स्यात् न स्यादनिगूढ रुक्वमनिचयाना निर्दारित। विधानमतइत्थादीना, यतस्तान्यपि शुद्धान्येव ग्राह्याणि। यद्वा तथा षष्ठी। विन्त्वादिशब्द एव। तथा च भिक्षान्विधि। आदिशब्दो न केवलं द्विचत्वारिंशता दोषरदुष्टमन्नपानादि गृहीतमिति पूर्णता विध, किन्तु अङ्गार धूमादिदोषाणा ग्रासषणाविषयाणामपि परिहार कार्य एव इति दर्शनाय। यदाह —

● वामालीमसणमर्ग्गमि गहणमि जीव नहु छलिओ । सपइ मा हूं छलिज्जसु भुंजतो रागदोसेहिं ' ॥ ति सन्नान । यद्वा'युद्ध'इत्यतन पद् कारणानि नापय यात्रास्य यन्नव दशजरार्थ गहणाया हार रि तु विनयाद्यमेव । अन्यथा तु विधिगृहीता भुक्ता वि न विधिना न सयमवृद्धय रि तु प्रमाणरिष्ट धान करणतया स्या यत। अत एवाह भाजनावसर भाजनामय गाथोच्चारण विशा —
● अहो जिणहि असावज्जा वित्ती साहूण दसिया । मोक्ख साहणहेउस्स साहुदेहस्स धारणा ॥इति । विनयादेव परमपथ परमसाधनत्वेन तत्कारणत्वच भक्ताहारस्योक्तम् उपवासादेरपा पवादता जगदिरे अयकारखाभियुक्तरयत्र । ● अहो ! निच्चं तवोकम्म एगभत्त च भायणं'ति परमविवाक्यमपि । नत्वयिन एवासावर्यो यदुत आहारो नित्यो नमित्तिको वा? अनयो परस्पर विरुद्धत्वादितिचेद् । अत्र केचित ● अट्ठ तणेव सयरइ'त्ति सिद्धान्तात् स्वाध्यायादीना नित्यत्वात्तदर्थाहारादेर्नित्यत्वं । अत एव च ' अहो निच्च'ति । 'वेयणवयावच्चे इति तु वक्तव्यतापदार्कमिति नास्य नमित्तिकता । अपरे त्वेकभक्तातिरिक्तस्य नमित्तिकतामेकभक्तस्य तु नित्यतामाहु । न चोपवासादिदिने नित्यताहानि न च न वक्तव्य मुपवासादि, तदकरण प्रायश्चित्तोपदेशात । यदाहु ● पक्खियचउ-म्मासयवच्छरेसु चउत्थछट्ठट्ठम न करेइ पच्छित्त । इत्याशीतिवाक्यम् ।

● द्विचत्वारिंशद्देषणासङ्कट ग्रहण जीव ? नव छलित । सम्प्रति मन छलयेथा भुञ्जानो रागद्वेषाभ्याम् ॥

● अहो ! जिनरसावद्या वृत्ति साधूनां दर्शिता । मोक्षसाधनहेतुका साधुदेहस्य धारणाय ॥

● अहो ! नित्य तपःकर्म एकभक्त च भोजनम् । ● अष्टि तेनैव सस्मरति । पाक्षिक-चतुर्मास-संवत्सरेषु चतुर्थषष्ठाष्टमं न करोति प्रायश्चित्तम् ।

पुनर्मङ्गलाभिविधानं युक्त्यनतिवृत्तिः । न च वाच्यं सर्वज्ञो यदि भिक्षामटति तदा कथङ्कारं विनाऽन्तरायं शुद्धभिक्षालाभश्च सम्भवति । यत प्रतिहताखिलान्तरायादिविघ्नत्वेन न तत्प्रादुर्भाव इतदभावे कुतस्त्यो लम्पहारः । शुद्धभिक्षालाभश्च करामलकवज्ज गत्त्रयस्य साक्षादवलोकितृत्वादावश्यकवायुकायविराधनासद्भावात् अतीतानागतस्वरूपावलोकनाच्च न कथञ्चनापि सम्भवतीति । यतो यद्यपि जघन्यतः कोटाकोटीसुरसेवितचरणपद्मः केवलोत्पादानन्तरमेव स्थापितनीयतीर्थतया अनन्ययोगीन्द्रसेवितक्रमसरोरुह न कदाचनाप्यटति भिक्षायै तथापि यावत् सर्वज्ञ नाटनाभावो भिक्षायै, परं समूलघात घातितारिलघातिकर्मतया न तेषामन्तरायोद्भव न च तदुपगमनाय मङ्गलादिविरचनं भिक्षालाभश्च तेषां भव यत् सकलाविकलाचाराचरणपटूनाममीषां छद्मस्थीभूतश्रुताप्रामाण्यनिवारणाय श्रुतोपयोगेन गृह्णीयु यतस्त * 'ओहेसुआवउत्तो' इतिवचनात् । न च नट्ठम्मि छाउमत्थिए नाणे 'इतिवचनात्कथं तेषां अवलोकितलोकालोकवस्तूनां केवलवत्सा केवलिना सम्भव श्रुतोपयोग इति वाच्यम् । नहि समुत्पन्ने केवले श्रुतोपयोगो नष्टस्तथा सति तेषां तावद्ज्ञानेनामवज्ञायते, तैरेव तत्प्रणयनात् तत्प्रणीतत्वेनैव च श्रुतस्य प्रामाण्यापत्ते । परलोकविधौ मान वचनं तदतीन्द्रियार्थदृग्व्यक्त'मितिवचनात् किन्तु केवलज्ञानावरणाश्रितजीवस्वरूपनिगमनभूतदसत्त्वात्प्रकाशोद्भवतया यच्छाद्मस्थिकत्व तन्नष्टम् । तथा च न तस्य क्षायोपशमिको भाव इति । अत एवात्र ओहे त्ति सामान्यार्थक पदम् । यथाहि मतिश्रुतोपयुक्तो ओघेन सर्वाणि द्रव्याणि जानातीत्यादि वर्ण्यते तथैवाऽत्र श्रुतोप

* ओघे श्रुतोपयुक्त * नष्टे छाद्मस्थिके ज्ञाने ।

योग न तस्य वाच्यवाचकभावानुसन्धानात् श्रुतोपयुक्तता विद्यते, यत क्षयोपशमोद्भवता मतिपूर्वकता च व्यवस्थाप्यते । य चोत्पादे केवलस्याङ्कुरीन छाद्मस्थिकज्ञानाना, तेऽपि पूर्ववदेव, न तज्ज्ञेया- पनानुपयोगेन । निरुपयोगिनावाग्निनाप्यतेनैव प्रकारेण प्रकाशनान्न प्रकाशकप्रकाशमिति न किमपि वाच्य वास्तवमि दुपाम् । अत एव च दीर्घदृष्टिदूरीकृतनाखिलनाट्यविप्लवैरभियुक्तै राचारावरण व्यवहारप्राबल्य जेगीयते * 'ववहारोवि हु बलव ज छउमत्थंपि वदए अरिहंति वचनात् भण्यते च • ववहारनउच्छए तित्थुच्छेओ अओवस्सं'ति च । न चैव दुर्नयप्रवृत्ति निश्चयनिरपेक्षत्वासिद्धेस्तस्ंदृष्टिमयत्वादुदयस्य । गौणमुख्यताधारण तु तत्त्वतयाभिप्रेतमस्तीति न कश्चिद्दोषावकाश । वस्तुतस्तगया अप्यवमेव नया । यद्वात्र तदन्तराया भिक्षान्तरा येभ्य पृथक्, तत्त्वेषणाया अपि भिक्षाया अव्यभिचारित्वात् । अत पक्षे आदित्यन्तेन ग्रासपरिभागादिविशिष्टगुद्धता वाग्गम्या । ग्रामादावपि च मागारिकाम्यान्तराया सत्यव । शास्त्र्यादावोप लक्षणतस्तेऽपि । न चात्र तच्छन्देन भिक्षापरामर्शोऽयुक्त तस्या भिक्षाविधि शुद्ध इतिपक्षे गौणीभवनात् समासेन परामृश्यते च चेन्मुख्यमिति वाच्यम् । गौणस्यापि क्वचित् परामर्शदर्शनात् । यथा 'सम्यग्ज्ञानपूर्विका पुरुषार्थसिद्धि तत्त्वाविसंवादी' स्यादौ गौणस्यापि सम्यग्ज्ञानस्य परामर्शात् । अन्तरायताकथन चाह्निकाभी प्सितमात्रविघ्नकारित्वात् । नातिचारादिवदुभयत्र विघ्नविधानपटुत्वे नात्मगुणावारकत्वेन वति । अत एव तच्छब्दप्रयोग । तन भिक्षाया

* व्यवहारोपि बलवान् यत् छद्मस्थमपि वन्दतेऽर्हन्

• तीर्थोच्छेदो यताश्यम् ।

अग्रहणे एव तेषां पर्यवसानं, नाग्रत । यद्वा भिक्षाया एव याजनाय तच्छब्दप्रयोग, अन्यथा विधिशब्दपरामर्शेन विध्यन्तराया अधिकृता स्यु । ते च प्रत्यपायाः प्रायश्चित्तार्हा एव । शोधिश्च तेषामवश्य कर्त्तव्या स्यादिति । बहुवचनं चात्राऽथ-बहुत्वस्यापनाय । तेन च ज्ञापयति पिण्डैषणादिग्रन्थीशम्यध भिक्षाटननियमनादियोग्यता ॰ अणहीया खलु जेण पिंडसेज सिज्ज वत्थपाएसा । तेणाणीयाणि जइणा कप्पंति ण पिंडमाईणि' इतिवचनात् । चतुर्दश्यां विंशिकायां अशुद्धिलग्नं आलोचनाविधानं' तत्रानुक्रम-अतिक्रम-व्यतिक्रमातिचारानाचारा । अतिक्रमादिस्वरूपं चाधा-कर्माश्रित्यैव भणितम् ॰ आहाकम्मामंतण पडिसुणमाणे अइक्कमो होइ । पयभेयाइ वइक्कमो गहिए तइओयरो गिलिए' ॥१॥ तथा सर्वत्रापि ज्ञातव्यम । तासामापत्तौ न हि यावत्प्रत्याख्यानसमुच्चयोऽस्ति, तावदतिचारासम्भवस्तद्रूपत्वात्तेषां, ॰ सजलणाण उदए अइया-र' इतिवचनात् । अन्येषां तूदयं मूलच्छेद्यमेव । एतच्च नयविशेषापेक्षमेव । ननु बाहुबल्यादीनां वर्ष यावन्मानस्थितिश्रुतं सञ्ज्व-लनकषायस्य च पक्षस्थितिनियमात् कथमेतदिति चेद् । अत्र केचिन् सञ्ज्वलनस्याप्यनन्तानुबन्ध्यादिभेदभिन्नत्वादप्रत्याख्यानवत्सञ्ज्व-लनोदयान्न वर्षस्थितिविरोध । एतदेव सञ्ज्वलनत्वं, यत्पुन-र्वचनमात्र प्रतिबोधहेतु । न चैवंविधं स्वतन्त्रो प्रत्याख्यान । अन्ये तु पक्षादिस्थितिनिरूपणं व्यवहारनयेन मध्यमापेक्षयैव । तेन न वर्षावस्थानमात्रेणाप्रत्याख्यानतेति । एवमेव प्रमभञ्जनाद्यैरपि ।

॰ अनधीता खलु येन पिण्डैषण-शय्या-वस्त्र-पात्रैषणा ।
तेनानीतानि यते कल्पन्ते न पिण्डादीनि ॥

॰ आधाकर्मामन्त्रणं प्रतिशृण्वति अतिक्रमो भवति ।
पदभेदादौ व्यतिक्रमो गृहीते तृतीय इतरो गिलिते ॥

॰ सञ्ज्वलनानामुदये अतिचारा ।

नहि तयोरेकतमकषायोदयेपि संयमस्थानाभाव (न)। न चाप्रत्या-
ख्यानकषायाद्येऽप्यते एकमपि संयमस्थानम्। केचित्तु परिणाम
परावृत्त स्वाभाविकत्वा भवतु नामा यथाऽत्यन्तिकषायादय,
अन्यथा संयमाभावभतसंयमभावाया निम्रध्या शाधमात्रविहिता
नयपरम्परयाश्च कुम्भोत्कृष्टयो क्रमेण नियम्यानिशु नरक
चोत्पादो न कथञ्चनापि जायतेनोति। सततापयुक्तस्यापि
साधोरनुपयोगाच्चिना विराधनाद्धिायाद्। यदीर्यागमितनावश्य
पादास्पृशुत्पाटित पादो दृष्टश्च कश्चिज्जन्तुन च निवर्तयितु
शक्नोति पाद तदा सहसाकार। एवमनाभोगादपि क्रमम्।
न च सहसाकारकनो निर्लोपवारण अतिचारतत्ति वाच्यम्।
प्रसङ्गादिदोषरक्षणाय तत्करणात्। यथाहि प्रत्याख्यान सहसाकारा
नाभोगादयो मुक्तलतया स्थापिता अपि तत्त्वतरण निःशूकता
परिहाराय आचार्येत आलोचनाऽपि। तद्वदत्रापि। न चैवमाकुट्टि
प्रमादद्भवनाना नालोचनति ध्ययम्। यत आपन्नप्रायश्चित्तस्या
लोचनादिविधाननियमात्। न चैतावतास्य संयम तदा गच्छति
यतस्तत किमालोचनादिना ? संयमशुद्धयर्थत्वात्तस्य संयमाभाव च
कस्य शुद्धिर्विधीयते। न भवति च संयमाभाव कदापि सीमति।
यावन्मूलच्छेद्यापत्तिन तावत् संयमस्थिते मूलच्छेद्यापत्तादपि
प्रायश्चित्तमाचरितोरालोचनाविधातु स्यादेव संयम यति,
आलोचनापरिणतस्यानालोचनेऽपि भावशुद्ध्या आराधकत्वात्।
तदाह ● आलोयणापरिणओ सम्मं संपट्ठिओ गुरुसगास। जइ
अतरावि कालं करिज्ज आराहओ तहवि॥१॥ तत कार्यैवालोचना

● आलोचनापरिणत सम्यक् सम्प्रस्थितो गुरुसकाश।
यदि अन्तराऽपि कालं कुर्याद् आराधकस्तथापि॥१॥

आपन्नदायण सर्वेणापानि । आह मर्यादया * 'आलोयणानिमित्त खित्तमि सत्त जोयणसयाइ । काले बारस वासा गीयत्थगवेसण कुज्जा, ॥१॥ इतिगवेषणे । तत्रापि गीतार्थस्य पुरत, यत - * 'नासेइ अगीयत्थो चउरंग सव्वलोयसार ज । नट्ठमि उ चउरग न हु सुलहं होइ चउरंग ॥'ति । तत्रापि व्रतसम्पन्नस्य । आह च * 'अक्खडिय चारित्ता वयगहणाओ हविज्ज जो निच्च । तस्स सगासे दंसणवयगहण साहिगहण च' ॥१॥ अभिविधिना वा सर्वातिचारप्रकटनादिना, यदाह *एवविहगुरुपासे लज्जागारवमाइ मोत्तूण । सव्वपि भावसल्ल उद्धरियव्व जओ भणियं ॥१॥ जहबालो' इत्यादि । सवेगमुद्वहता प्रायश्चित्तापत्तिपरिसमाप्त्यन आलोचना-गुरो पुरत प्रकाशनमालोचना तस्या विधान-करण स्वयमिति अध्याहार्यम । परानुवृत्त्या धनष्ठानमात्रस्याशुद्धत्वात । भवति चवमालोचनाविधाने पापप्रलय । यदाह – * अन्नाणदोसवसओ काऊण वि अणगगरुयपावाइ । सम्म आलोयतो सव्वपि छड्डए जीवो ॥१॥ इतिवचनात । अत शल्यस्य लक्षणवाचाप्नोति पारत्यमव

---

* आलोचनानिमित्त क्षेत्र सप्त योजनशतानि ।
काल द्वादश वर्षाणि गीतार्थगवेषण कुर्याद् ॥१॥

* नाशयत्यगीतार्थ चतुरङ्ग सर्वलोकसार यत् ।
नष्टे तु चतुरङ्गे नैव सुलभ भवति चतुरङ्गम ॥

* अखण्डितचारित्रो व्रतग्रहणाद् भवेद् यो नित्यम् ।
तस्य सकाशे दर्शनव्रतग्रहण साधिग्रहण च ॥१॥

* एवविधगुरुपार्श्वे लज्जागौरवमाद्य मुक्त्वा ।
सर्वमपि भावशल्य उद्धर्तव्य यतो भणितम् ॥१॥

* अज्ञानदोषवशत कृत्वापि अनेकगुरुकपापानि
सम्यगालोचयन् सर्वमपि छर्दयति जीव ॥१॥

रणापि दुरन्तसंसारकान्तारभ्रमणम् । अतो गतमाया आलोचना यथाविधि गुणगुरुभ्यो गुरुभ्य । दत्तायां चालोचनायां च मिथ्यात्वादिशल्यनाशोऽपरश्च स्यादृजुभाव । ततश्च धर्मशुद्धयवाप्ति यदाहु-नानार्जवो विशुद्धयति न धर्ममाराधयत्यशुद्धात्मेति-वचनात् । आलोचनाया ऋजुताभावप्राप्तिश्च स्पष्टमेव भणिता परममुनिभि । तदाहुरुत्तराध्ययनेषु ● 'आलोयणाएण मायानियाण-मिच्छादंसणसल्लाण मोक्खमग्गविग्घाण अणंतसंसारवद्धणाण उद्धरण करेइ, उज्जुभाव च जणयइ । उज्जुभावपडिवण्णएण जीवे अमाई इत्थीवेय नपुंसगवेय च न बंधइ पुव्वबद्ध च ण निज्जरेइ त्ति । अत्रेदमवधेयम पूर्वबद्धमपि प्रतिसेवनावसरेऽशुभ कर्म निर्जरयत्येवालोचना, तपसा भावशुद्धेश्च यदपि पूर्वोपात्त निर्जरयन्ति,अनालोचयश्च शल्यत्रययुक्ततयाऽवाप्नोति धर्मपातेनानन्तपापराशिमुक्तस्त्रीवेदनपुंसकवेदवत्तामिति सुष्ठूक्तम् अशुद्धिलगन आलोचनाविधानमिति । न च वाच्य भवत्वनाचाराणामालोचना अतिचारादस्तु यथा तथा भाविस्वनक्षयसति । तेषामपि पापप्रादुर्भावनपटुत्वात्तथैव । नहि स्खलनाया अनाचार कश्चनापन्न इति विज्ञाय विचारणा स्वयम । अनालोचितदुष्प्रतिपातानां च विपाकविरसता तत्र तत्र प्रसिद्धवेति विधेयमालोचना स्वमशुद्धयर्थिना। सा चातिचाराणामनुलोमप्रतिलोमान्यतरतया यथोपयोग कार्या। विहितायामप्यालोचनायां न प्रायश्चित्तविधाने भवति शुद्धिरित्याह प्रायश्चित्ताच्छुद्धिभावश्चेति । तत्रापराधपदापन्नानि पापानि छिनत्तीति प्रायश्चित्त प्रायेण वा चित्त

● आलोचनया मायानिदानमिथ्यादर्शनशल्यानां मोक्षमार्गविघ्नानामनन्तसंसारवर्द्धनानामुद्धरणं करोति ऋजुभावं च जनयति। ऋजुभावप्रतिपन्नो जीव अमायी स्त्रीवेद नपुंसकवेद च न बध्नाति पूर्वबद्ध च

शोधयति कुत्सिताचरणजातमलिनसंस्कारवदिति प्रायश्चित्तम्। उभयत्रापि पृषोदरादित्वादिष्टरूपसिद्धिः। 'पृषोदरादय' (सि० ३।२।१५५) इति सूत्रमाकृतिगणसाधकं यत। यद्यपि पूर्वोक्ताऽऽलोचनापि प्रायश्चित्तभेद एव 'आलोयणपडिक्कमण' त्यादिवचनादिति नार्थः पृथगधिकारेण परमालोचनाया प्राधान्य स्थापनार्थमवश्यतयाऽऽलोचनयैवकरणज्ञापनार्थं सकलपापाचरण जनितात्माशुद्धिप्रक्षालनप्रवीणप्रायश्चित्तसाधारणकारणताविशद नाख्यानाय चेयमुपन्यासः। न सर्वाणि पापान्यालोचनामात्र विशराल्णि किन्तु कानिचिदेव। यानि च नालोचनाविशराल्णि तेषामवश्य विधातव्यम् शोधिरिति तच्छुद्धये प्रायश्चित्ताचरण मावश्यकम्। दीयते चालोचितपापस्यालोचनाप्रायश्चित्तादि शा तै ऽतिचारे प्रतिक्रमणादि,तप आदि वा। आस्तामन्यत् अज्ञातातिचार विशेषस्यापि दीयत एव तत्सम्भवेन, प्रत्यहं दिनेऽचतुर्दशोनकरमान प्रतिरात्र पञ्चाशदुच्छ्वासमानं कायोत्सर्गं पाक्षिके त्रिंशत, चतुर्मासे पञ्चशत वार्षिकेऽष्टसहस्रमुच्छ्वासाना चतुर्थषष्ठाष्टम तपोऽपि क्रमेण प्रायश्चित्तम्। न चैतत् मिथ्यात्वनिबन्धनम्। ● 'अपच्छित्ते अ देइ पच्छित्त' ति वचनाविनिवार्यम्। अप्रमत्तस्यो पयुक्तस्यापि जयतोऽप्यतावदापत्त। अत एव अन्यातिचारस्य पृथगालोचनाप्रायश्चित्तादि सङ्गच्छते। अगृहीते च प्रायश्चित्ते प्रतिसेवितप्रतिसेवाना गुणावृद्धिमत्ताविधमतापत्त। तदुक्तम् ● अविसुद्धस्स न वड्ढइ गुणसेढी तत्तिआ ठाइ त्ति अइयार जो निस विता पच्छित्त नेव गिण्हए। अणुज्जुओ य त मायी रिद्धम्मा सो ग

● अप्रायश्चित्ते च ददाति प्रायश्चित्तम्।

■ अविशुद्धस्य न वर्धते गुणश्रेणि तावती तिष्ठति। अतिचार यो निषेव्य न गृह्णाति। अनजुकश्च तन्मायी निधर्मा स गण्यते॥

गिज्जए'ति । प्रायश्चित्तस्थान च न येन केनचित् विधेयमनयपरम्परामावात्, किन्तु गीतार्थेनैव तद्दत्तप्रायश्चित्ताचरणादेव प्रतिसेविप्रतिचारस्तोधिभावात् । अत एव चागमश्रुताधारणाजीतानां पूर्वपूर्वस्य प्राबल्य जायते गणमन्यागमनानाम्बुधितर* । अगीतार्थस्त्वेतन्नूमयोरनयथपि स्यात्त्व निरर्थ्टकि सिद्धान्तमुवण टङ्कनिकं । यदाह *दव्वं खित्तं कालं भावं पुरिसपडिसेवणाओ उ ।
नवि जाणइ अगीओ उस्सग्गाववाइअं चेव ॥१॥
जहट्ठियदव्व न जाणइ सचित्ताचित्तमीसिअं चेव ।
कप्पाकप्पं च जाणइ जोग्गं वा जस्स जं होइ ॥२॥
जहट्ठियखित्तं न जाणइ अद्धाणे जणवए अ जं भणिअं ।
कालंपि न विजाणइ सुभिक्ख दुब्भिक्ख जं कप्पं ॥३॥
भावं हिट्ठगिलाणं नवि जाणइ गाढगाढकप्पं च ।
सहअसहु पुरिसरूवं वत्थुमवत्थुं च नवि जाणे ॥४॥
पडिसेवणा चउद्धा आउट्टिपमायदप्पकप्पेसु ।
नवि जाणेइ अगीओ पच्छित्तं चेव जं तत्थ ॥ ॥ (उप०गा०)
अयथाहप्रायश्चित्तदाने मिथ्यात्वप्राप्तिस्तु निगदसिद्धैव । तदाह

* द्रव्यं क्षेत्रं कालं भावं पुरुषं प्रतिसेवनाश्च ।
नापि जानाति अगीतार्थ उत्सर्गापवादिकं चैव ॥१॥
यथास्थित द्रव्यं न जानाति सचित्ताचित्तमिश्रितं चैव ।
कल्प्याकल्प्यं च तथा योग्यं वा यस्य यद् भवति ॥२॥
यथास्थितं क्षेत्रं न जानाति अध्वनि जनपदे च यद् भणितं ।
कालमपि नापि जानाति सुभिक्षदुर्भिक्षे यत् कल्प्यम ॥३॥
भावं हृष्टग्लानं न जानाति गाढागाढकल्प्यं च ।
सहासहपुरुषरूपं वस्तु अवस्तु च नापि जानीयात् ॥४॥
प्रतिसेवना चतुर्धा आकुट्टि प्रमाद...
नापि जानाति अगीत प्रायश्चित्त चैव

* 'सुत्त अ इम भणिअ अपच्छित्त अ देइ पच्छित्त ।
पच्छित्त अइमत्त आसायण तस्स महइओ ॥१॥
आसायण मिच्छत्त आसायणवज्जणा उ सम्मत्त । आसायणानिमित्त
कुव्वइ दीह च ससार ॥१॥ ति । गृहीतुस्तु शुद्धभावाच्छल्यभय-
प्रसङ्गेनानयनिश्चयाऽनिश्चाय एव । अत एव च सप्त योजनशतानि
क्षेत्र कालतो द्वादश वर्षाणि यावद् गीतार्थान्वेषण सूत्रकृदभिहित
सङ्गत भवति । न चान्तरा काले कृतस्य का गति ? भावशुद्धया सद्गति-
भाजनत्वात्तस्य । ननु स एवाद्याऽगीतार्थादप्यालोचन किं न ? इति
चेन्न, मार्गविपरीतत्वेन परिणामासुन्दरत्वात्तस्य । सुन्दरभावो
त्पत्तय एव च साधिष्ठितप्रतिमा यावदपि सिद्धानमालोचनाविधान
व्यवहारागमे व्यवहारकोविदै । न चैवमाकल्य्य दुर्लभता सामग्र्या
काय प्रमाद । तथा सति सशल्यास्यैव दुष्टमरणेन कालभावा
पत्ते । परत्र देवदुर्गतिगमन विराधकभावेन दुर्लभबोधिता चानुते
तत । तस्मान्निरूपितात प्रायश्चित्तात शुद्धिभाव । शोधन शुद्धि -
अतिचारादिमलक्षालनाद्विमलता। तेन तस्या भावो भवन । नहि
तत्र कल्पिता शुद्धिर्भवति किन्तु यथार्थैवेति ज्ञापनाय भाव इति ।
न च वाच्य प्रायश्चित्तविधानकालेऽतिचारासेवनवत् तदा कर्मणा
बद्धत्वादिकरणात किं प्रायश्चित्तेन स्यादिति । यतोऽध्यवसाय-
विशेषेण बन्धवत् क्षयस्यापि विधान स्यादेव । न चास्ति सर्व
कर्मानुभावता बद्धमेवेति नृपाज्ञा । प्रदेशानुभवस्तु यथाकथञ्चित
प्रायश्चित्तग्रहण-तदासेवनकाले भवंश्च केन निवार्यते ? । न
चैतत् स्वमनीषाप्रकल्पितम । तथात्वेऽतिकष्टतमावस्यापत्तेस्तदुक्तम्

* सूत्र च इद भणित अप्रायश्चित्त च ददाति प्रायश्चित्त ।
प्रायश्चित्त अतिमात्र आशातना तस्य महती ॥१॥
आशातना मिथ्यात्वम् आशातनावर्जनात सम्यक्त्व ।
आशातनानिमित्त करोति दीर्घ च ससार ॥१॥

* [illegible] मम अर्णाहिंगयधम्मसप्भावो । अप्प कुदेसणाए [illegible] पाडइ त्ति। किन्तु परममुनिमतानुमार्येवेद यत-आसेवि- [illegible] प्रमादाना कर्मणा प्रायश्चित्तात् क्षय सम्पद्यते । [illegible] पृच्छनम् * 'पायच्छित्तकरणेण भते ! जीवे किं जणेइ' [illegible] पायच्छित्तकरणेण पावकम्मविसोहिं जणयइ निरइयारे [illegible] भवइ त्ति । न केवल प्रायश्चित्तविधानात पूर्वाचरितातिचार- [illegible] किन्तु [illegible] चाराधनापि तथैव भवति । [illegible] पायच्छित्त पडिवज्जमाणे मग्ग मग्गफल विसोहेइ । [illegible] आराहइत्ति । शुद्धिभाव इत्यनेनेदमपि स्थापितम् । [illegible] प्रतिसेवनादि, तत्तथैवाऽभ्यात [illegible] दत्त प्रायश्चित्तम् आचीर्णं च प्रहीना [illegible] शुद्धिभाव । [illegible] शुद्धिजाना नवेति माऽि- [illegible] भावमा[illegible]भावस्य नवीन [illegible] प्रमड[illegible] । चकार केवल [illegible] [illegible] विधानमेव [illegible] किन्तु प्रायश्चित्ताचरणमपि [illegible] सर्वथा । अथवा चकारोऽवधारणे । स च वक्तुरानुशील- [illegible] शुद्धिभाव प्रायश्चित्ता [illegible] शुद्धिभाव । इदमेव [illegible] । तथा च [illegible] -अतिचारवान्[illegible] [illegible] मुनि[illegible]

* [illegible] सद्भाव ।
[illegible] ॥

* [illegible] ? [illegible] !
[illegible] निरतिचारत्व [illegible] ।

[illegible]
[illegible]

सम्प्रति । ते निरस्ता द्रष्टव्या । एकविंशति वर्षसहस्राणि यावच्च धर्माजनतीर्थप्रवर्त्तनवाक्यस्य बलन्त्यायमानत्वात । न च ज्ञानदर्शनाभ्यां केवलाभ्यां तीर्थमिति वाच्यम । * 'न विणा तित्थ नियंठेहि' इति वचनात । सर्वथा साधुत्वापलापे च * 'जो भणइ नत्थि धम्मो' इत्यादिप्रबन्धेन तस्य सङ्घबाह्यस्य गणीयतापातादपलापिता सूत्रानुसारेण । पञ्चदश्या गाथया सप्तदश्या विंशिकायामयमधिकारः 'तत्तो योगविधान मिति । तत तदनन्तर भवनिर्वेदादौ क्षायां गृहीतायां यावदापत्कालिचारणा प्रायश्चित्तेन शुद्धौ कृतायामेव, अव्यवच्छेदफलत्वाद्वाक्यस्य, नान्यथा । विंशिरियाह-'योगविधानम् युज्यते अवाप्यते मोक्षोऽनेनेति योग -सम्यग्दर्शनज्ञान-चारित्रात्मको व्यापार । यदाह चातुर्वर्ण्यचक्रचूडामणयोऽध्यात्मोपनिषदि चतुर्वर्गेऽग्रणीर्मोक्षो योगस्तस्य च कारणम । सम्यक्त्वज्ञान-चारित्र रूप रत्नत्रय स च ॥१॥ (योगशास्त्र) काशीयविबुधविजयावाप्त न्यायविशारदपदापूर्वमतत्त्व रत्नरत्नाकर यशतविधानानवद्यवेद्य शतक्रतुविशदसमारिन्नश्रुतकरक्निश्रा श्रीयशोविजयवाचकवर्याप्यात 'मोक्षण योजनादोग सर्वोप्याचार इष्यते' (ज्ञानसार)। वदन्ति च प्रकरणकरणावगाढयशोऽपूरो भगवान् प्रकरणकारोऽपि * मोक्खेण जोयणाओ जोगो सव्वोवि धम्मवावारो' इत्यादि। केचित्तु 'योगश्चित्तवृत्तिनिरोध इत्याहु योगलक्षणम, तन्न चारु। यतोऽत्राश्रीयते का धातुस्त युजिच समाधौ 'युजपी योगे' इत्यनयो । यतो नकोऽपि तदीयमनोऽभ्यन्तनिवृद्धय प्रभवति । आदौ समाधयोगाङ्गत्वेन स्वीकारात् अङ्गाङ्गिभावो भज्येत । योगसमाध्योरन्यत्र तु धात्वर्थ एव लक्षणविरोधी, निरोधविरुद्धत्वाद्योगस्य । न चैव भवति योगारम्भक्रियाया योगत्वम तदा चित्तवृत्तेरनिरोधात् कायवाङ्निरोधयोश्च योगत्वाभावाप्तेरनिष्टत्व । न च

* न विना तीर्थ निग्रन्थ * यो भणति नास्ति धर्म ।

* मोक्षेण योजनात् योग सर्वोऽपि धर्मव्यापार ।

निर्विकल्पसमाधावपि मनसा चित्तवृत्तिनिरोध । तथा सति जडत्वापातात् किन्तु निरोध इव निरोध । तथा चोपचरितमेव लक्षण न तत्त्वत । न च केवला मानसिकी शून्यता आत्मश्रया विधायिनी, प्रागुक्तनिजरणाद्यभावप्रसङ्गात् । मोक्षसाधनत्वं च तस्या अस्मदुक्त एव श्रेय सरल पन्था । अत एव चौलुक्यचूडा चन्द्राभिनवचरणा - प्राणायामस्तत कदर्थनात्मनो ध्यानसिद्धय' इत्यादौ । 'कश्चिदिह स्खलनावर्त्ते प्रकटयान्वयु हस्तमभ्युद्धृत्य पष्ठे प्रकाश 'अ नश्चेय परगुर, साधयित्वापि मन्त्रमम । निर्वाण क्रममप्यस्य मोक्षमार्गो न सिद्धयति ॥१॥ निरसमनुष्ठानतरणा मुक्ते प्रत्यूहवारणम । न केवलमेतावद्यावदुपसंहारेऽप्युक्तं 'योगस्योपनिषद्विवेकिपरिषच्चेतश्चमत्कारिण' यतन केवलप्राणायामादियोगस्येतरजनचित्तचमत्कृतिमात्र फलमामनन्ति मनीषिणस्तत्त्वमूधन्या । अलमतिप्रसङ्गेन । एवं च्यन्यास्मिन्नपि योगशास्त्रे स्थानवर्णार्थालम्बननद्रहितरूपे योगविशेष एव ग्राह्य । पूर्वदोषयोगस्य प्रतिपादनात् । भवन्ति च सामान्यशब्दा अपि विशेषाधिकारनिबद्धतया विशेषार्थप्रतिपादनपरा । इच्छाप्रवृत्त्याद्या अपि तद्विशेषा एव तत्कारणशक्तयामिति न योगशब्दाभिधेयतायामनाश्वास । यद्वा-अपरोक्तत्वघटनवपा । न च वाच्य स्वत प्रामाण्य किं कुतीर्थिकवचनाडम्बरानुगतत्वदर्शनेन ?। शासन विक्षेप उपकार इति । निश्चयप्रवृत्त्या इदमेव कार्यम्, यतु न आस्याय स्वसमय कुतीर्थिकसमयमपि तत्र योजयति । तथा चेनाभिमत चेतस्तत स्यादिति । न दृष्यानयननोदाहरणेऽत्र तदाधारान यनस्य तत्प्रामाण्याविनाभावि प्रामाण्यमस्यति विभावनीयम् । एवमन्यत्रापि यत्र यत्राऽन्यदीयागमसाक्षिना

मध्यस्थतादर्शनाय । यत श्रोता

वमनाग्रहप्रवृत्त्या । अनाग्रहादेव वक्तुस्तत्त्वाधिगमो भावीति हि मार्गानुगुणस्तदाशय । अतएवाभिप्रायेण तेषां महर्षिताभिधानमपि कुर्वचित् । अत एव तत्प्रकृतिदेशनाधिमुक्तिज्ञान मित्युपदेशका-य आप्तमावश्यकम । तथवाऽन्यथा बाधात्पत्ते । यथागम वा भावनीय भावद्भिरेनन । तस्य एवस्वरूपस्य योगस्य विधान-मावरणम् । न हि ज्ञानमात्रेणष्टफलसिद्धि, किन्तु आचारेण । यतो हि ज्ञानहीना क्रिया किञ्चित्करीति ज्ञानायोद्यम कार्य । एवमेव क्रियाहीनस्य ज्ञानस्यापि पङ्गुदृष्टेरिव मोक्षमात्रफलत्वा-भावसाधनतेति सत्यमुक्त योगविधान मिति । एव चाऽराधित-सम्यग्यतिधर्मादियोगा तस्यावश्यमाधि केवल पर्यवसानमन्त परम-फल वति । तदाह अष्टादश्या विंशिकाया केवलज्ञान च सुपरिशुद्ध मिति । तत्र केवलम् एक मत्यादिनिरपेक्षत्वात् । दोष-ज्ञानानि मत्यादिसहचरितानि, नद तथा । यद्वा केवल-सम्पूर्ण, यथाहि मत्यादीनि क्षयोपशमोत्थानीति तारतम्यभाञ्जि, प्रथमत-श्चापनया पश्चाद्बहुनरबहुतमतया प्रादुर्यन्ति नद तथा किन्तुत्पादकाल एवाखिलद्रव्यपर्यायसाक्षात्कारतयोत्पद्यते । अथवा केवल शुद्ध, यथाहि मतिज्ञानादीनि केवलज्ञानाऽभवतस्य जीवस्य भवन्ति, न तथेद किन्तु कावनाश नाशितनिखिलानिष्टतमज्ञाना वरणीयादृष्टस्य । यद्वा केवल निरवयव, यथाहि मतिज्ञानस्या वग्रहादय श्रुतस्याङ्गप्रविष्टाद्या, अवधेरनुगामिप्रमुखा, मन प र्यवस्य ऋजुमतिविपुलमती इत्येव भेदभिन्नता, नैवमस्य । न च वाच्य 'सिद्धकेवलज्ञान भवस्थकेवलज्ञान मित्याद्यनेकभेदभिन्नत्व प्रसिद्धस्यस्य नन्दीसूत्रादौ किमिति भेदरहितत्व प्रापठ्यते ? इति । यथा मतिज्ञानादीना स्वरूपतो हेतुभेदेन कार्यभेदेन च भे-न तथा स्य किन्तूपाधिकृत एव । ८

एव । अथवा केवलं निरपेक्षं यथा हि मतिज्ञानादीनामुपयोगापेक्षा
छद्मस्थत्वात् । अत एव च गौतमस्वामिप्रभृतीनामनिर्णयिमान-
यनाप्यवधिविषयविषयेऽपि स्खलनं सङ्गच्छते । अन्तर्मुहूर्तमात्र
ग्राहि छद्मस्थोपयोगस्य ज्ञायमानाप्यत एव युक्तियुक्ता
समर्थ्यते । तत्कालकेवलशुभभावनाभावितात्मकरणायाप्तागि-
प्रागनिरुद्धागकरणकोविन्धीवरमनीषिद्भ्यन्यवत्समय स्यतो
ज्ञानं न अप्रतिपतितशुद्धिशुद्धातमस्वता विरमतीति । न
चैवमिदं, किन्तु आवरणसामान्येन प्रतिगमय लोकालोकगरल्पकपि-
विप्रकृष्टार्थविप्रकृष्टानवबस्तुनस्तत्त्वरूपावबोधकम् । न च वाच्यं
सकलस्थानिष्टाथव यत अनिष्टस्मरणादिबाधादनिष्टतापात ,
अप्राप्यकारिणत्वाद् वा उत । नहि गुणा द्रव्यं विमुच्य गच्छन्त्यन-
स्तित्वमुपविभागमात्रमपि । न च विभुर्जीव अस्तु वा तथा
सयोगिकेवलिन समुद्घातावस्थायां तथाभावात् । परमिन्द्रियद्वारा
ज्ञायस्येव तस्येष्टानिष्टतया बाधा स्यात् । आमूलतनूल्घातिघाति
कर्मण एवानन्य भगवतस्तु सर्वथाव्याबाधत्वमेव । अभिमतं चैतत्
पूर्वर्षिभिः । यदाह निरस्तरागम्बरत्वसर्वार्थसुमुदत्तद्रवघिरा
पथपथचण्डभानुचण्डभानुभासाग्याराघाम्भोरुहचूडामणिनिर्मल-
वाङ्मयविज्ञानविज्ञश्रीसिद्धराजबरदनादीक्षितवादिवितन्दो देवसूरि
प्रमाणनयतत्त्वालोकालङ्कारस्य प्रमाणनयतत्त्वालोकालङ्कार-यत्प्र
माणेन प्रमाप्यते तदस्य फलम् । तद्द्विधा-आनन्तर्येण पारम्पर्येण च ।
तत्रानन्तर्येण सर्वप्रमाणानामज्ञाननिवृत्ति फलम् । पारम्पर्येण केवल
ज्ञानस्य तावत्फलमौदासीन्यम् । मुनापेक्षास्य एव वा व्यापारोऽस्य
न च तथाऽस्य कदाचनापि दादूयते आत्मा । न
चास्यास्ति विनाशकेन मायमन इव यदेतत् । ज्ञायते यदनेना
स्मादस्मिन्निति वा ज्ञानं करणाधार (सि० ५।३।१२०)

इति 'भुजिपत्यादिभ्य कर्मापादाने' (सि० ५।३।१२८) इत्यनेन
धा अत । न च ज्ञानस्य कथ कमतेति । प्रदीपवत्तस्य स्वपराव
भासकत्वात । न चानुभवापलाप कर्तु पार्यते सुधिया, यतोऽस्य
स्वप्रकाशकत्वमपलप्यत । परागतायां च नानस्य तस्य प्रामाण्या
निश्चयाय कथञ्चनापि प्रवर्तते प्रेक्षापूर्वप्रवर्तक । न चास्य धि
करणता कथ, आत्मनोऽधिकरणत्वादिति वाच्यम । कथञ्चिदभि
न्नत्वाद् द्वयो । यद्वा-चपयिराधिकरणमिदम । अन्यत्र ज्ञानादननुद्भूताऽ
सिद्धे । न चाहं जानन्नहं सुखी यादिसमानाधिकरणप्रत्ययबला-
दात्मनोऽद्भुतावगम कथ स्यात्, ज्ञानस्यावगमत्वेनाय जानाति सुखी
चायमित्येव व्यपदेशादिति वाच्यम । तस्यापि स्वपराभासित्वात ।
यदाहु -दुःषमारजनिप्रसृततिमिरततिविघटनावाप्तयथार्थाभिधाना
श्रीसिद्धसेनार्कपादा प्रमाता स्वान्यनिर्भासी, कर्ता भोक्ता
विवृत्तिमान्' (न्यायावतारे) इत्यादि । न चात्मन स्वपरावभास
कत्वे कोऽर्थो ज्ञानेन, तद्धि स्वपरावभासित्वेनैवाश्रीयते, तच्च
स्वीक्रियते युष्मदस्मद्भिरात्मन इति वाच्यम् । सुखवानहमिति
प्रत्ययवत् घटज्ञानवानहमिति ज्ञानाधिकरणा(ता)या स्वानुभव-
सिद्धत्वात । नहि सुखस्यानुभवसिद्धोऽर्थोऽलिककुतर्कभियाऽभाव
मश्नुते । अलमतिप्रसङ्गेन । केवल च तज्ज्ञान च केवलज्ञानम् ।
न चैवविधज्ञानस्यासम्भव यत कल्पितत्व स्यादस्य । यतो
निर्विवाद जीवो ज्ञानस्वरूप । नहि ज्ञानमन्यस्य धर्म ,अतुकरणा-
भावात । धर्मत्वे च विकृता इयत्ताऽस्य येन नावबुद्ध्यते सर्व, न
तथाविध किञ्चित्प्रतिबन्धक जीवानुगत स्थितिमत् स्वभावभूत-
मस्ति, येन सर्वज्ञताऽस्य न सम्भवीति । न च वाच्य तर्हि याव-
ज्जीव केवलसद्भाव आयात इति । आयातमभीष्टमेतत । प्रत्यक्ष-
विरुद्धमिति चेन्न, प्रतिबन्धकानिराकरणानाद्भूतम् । नहि विद्यमा

समग्र तथैव पदार्थ दम् । यतो नहि कश्चिदर्थविधार्यो विद्यते, यो न कस्यापीष्टोऽनिष्टो वा न स्यात् । सर्वेषां नयत्वेनेष्टत्वात् । भुजङ्गमलिराप्रवेशज्ञानेन भविष्यति प्रज्ञास्मदुक्ताध्वनि । न च यावद्भवभावि वमस्तु केवलस्यापि देहादिसाधनसम्पन्नत्वात् यावत् क्रमक्षयेण निर्वाणावाप्तौ तु तदभावादेव ज्ञाननिवृत्तिरिति नानता स्थितिरिति वाच्यम । ज्ञानस्य देहसाधनत्वासिद्धेः । छाद्मस्थिकमतिश्रुतयो कथञ्चित्तयास्तज्ज्ञानपि सत्त्व तथाऽऽज्ञानात्, मतिश्रुत स्वपरोक्षत्वेव तथाज्ञान । अत एवास्यामिमता परोक्षता अपराभ्रज्ञानवद्धि । परेन्द्रियमनाभिरक्षा सम्व धोऽस्मिन्निति उत्पत्ते । अवध्यादिज्ञानद्वयस्य तु छाद्मस्थिकस्यापि नेन्द्रियानिन्द्रियसाधनतास्ति । यदाहुः पारमार्थिकं पुनरुत्पत्तावात्ममात्रापेक्षं (प्रमाणनय०) मिति । अत एव चापर्यन्ताप्यस्यायामप्यभ्युपगम्यते अवधिज्ञानम । तथा च क्व वार्ता केवलस्य यत् तस्य जीवस्वभावभूतस्यापि देहसाधनता आघटयत? । न चासम्भव एवैवम्भूतस्य, जीवस्वभाव व तत्भावात । न च न ज्ञान जीवस्वभाव, किन्तु बुद्धिसमवायेन तयेति वाच्यम । आकाशेऽपि तत्समवायप्रसङ्गात् । समवाय एव च तावत्कल्पिता, न पारमार्थिक, कुतस्तरां तत्सम्बन्धेनात्मन सचेतनत्वम । तथा च अज्ञानात्मविदो को वादोऽस्माकं 'नातस्ववन्विाद सम्यग्वाद (धर्मबिन्दौ) इतिवचनात् । स्वरूपमस्म धे चागतोऽसि अस्मत्पक्षे,स्वरूपस्य सदावनाप्यनाशात् । तथात्वे च जीवस्याप्यजीवत्वापत्तस्तन्निरयतापादन एव जगज्जरिभवता कृपाधाम्ना । न चास्तिकमन्यानामेष पन्था नापि मुक्तियुक्त इत्यलम । 'सुपरिशुद्ध मिति न व्यवच्छेदक, किन्तु स्वरूपविशेषणमेव । अभिमत च तथात्वे च विशेषण किं

'परमाणुप्रमाण' (तत्त्वार्थ०) इत्यादिवत् । 'ज्ञानिनो धर्मतीर्थस्य'-
त्यादिना केवलिनोऽपि आत्मप्रभावमात्र नन्निरासाय केचिदिति ।
प्रयत्नेनैवनाशाभावस्य केचिन्न सिद्धिगतिगमना । नहि सम्यक्-
त्वप्रतिपातिनि सन्ति निर्वाणम् । न च तदुक्तं नूतनानां निर्वाणम-
न्यमता यत्, यत्र भवान्तरगतिः स्यात किन्तु तदापातिप्रदान
समस्तान्येव सिद्धिप्राप्तिः । ननु यदि भवक्षयादिना बद्धायुः कथं स
भवान्तरगामी नैवं यतः इत्यनेन सिद्धिप्राप्तेरर्वाक् अन्तमुहूर्तात्
समुत्पत्तेन समावरणाद् घातिनाम् । यत उक्तमतन परमर्षिभि
यस्य पुन केवलिनः कर्म भवधारणीयोऽभिन्नमन्तरम् । स समुद्घात
भगवानथ गच्छति समस्तीयत् ॥ (प्रशम०) सिति । अत्र कर्मेति
शान्त वेदनायमेव ग्राह्यम् । तस्यैव यथाधिवयसम्भवात्, प्रति
समय निरुपक्रमादेः समुद्घातात् नामगोत्रयोस्त्वायुषा सम च
पाधिक्याभावात इति । सिद्धिस्वरूपाधिकारमाह एषोनविधा
या विनिश्चया सिद्धविमविप्रत्य तय ति । सिद्धयन्ति स्म निष्ठितार्थो
भवन्ति इति सिद्धा -कर्मक्षयसिद्धा इत्येतावत । अष्टविधा हि सिद्ध
शब्दाभिधेया । यदाह *कम्मे सिप्पे य विज्जा य मंते जोगे य आगमे ।
अत्थजत्ताअभिप्पाए तवे कम्मक्खए इय ॥१॥ (आवश्यक०) अत्र
कर्म अनाचार्योपदेशजं, शिल्पं त्वाचार्योपदेशजमिति कर्मशिल्पयो
र्भेदः । कर्मसिद्धः सह्यगिरिसिद्धवत् कर्मनिष्ठितः । शिल्पसिद्धास्तु
स्पष्ट (भू) दयस्तागादय स्वस्वकर्मणि च कुशला । दुर्गमसमभा
योगराष्ट्रसमाप्त्यवसरस्यान कर्मानिवर्तितनिमित्तत्वादनयोद्भवेन तद्वोदय
स्तवकप्रदाडयात्रास्मरणावाप्तशिल्पभाव सामावहुल्यायामून
वीयाच्छादिमनिजयगयस्तवपुण्यावल्गवनमात्रज्ञानप्राप्तिविहितबो

* कर्मणि शिल्पे च विद्यायां मन्त्रे योगे च आगमे ।
अर्थयात्राभिप्राये तपसि च क्षयेऽपि च ॥

द्वदशनोत्पत्तिसमुत्थगर्वोष्मात शौद्धोदनिशिष्टोच्छिष्टवाक्यव्रज दूषित-श्रद्धालुतमश्राद्धसमुदायैरितवृत्ता तन्निवेदनज्ञानातिशयावबुद्धतत्प्रागभवीयप्रवत्तन तत्प्रतिबोधविहितविहार विकुर्वनशिलाक्त-शाध्वायात्तत्पादस्खलननिर्गतकेवलसभूषणदोष्णालोच्चारित-बुध्यस्व बुध्यस्व गुह्यकेति मन्त्राक्षरोच्चाटितभ्रमविधापितस्पष्टाद्वयवाद्युल्लिकलोच्चारकारितानकशासनान्नतिनिमित्तकानकसत्काय-श्रीआमलपुटवत् । विद्यासिद्ध । विद्या हि स्त्रीदेवताधिष्ठायिका ससाधना वा । मन्त्रसिद्ध स्तम्भाकपक्वत । मन्त्र पुरुष देवताधिष्ठितोऽसाधनो वा । विप्रतिपद्यन्ते नास्तिकमूर्धन्या विद्यामन्त्रया, पर विस्मृत त इदानीतनऽपि रसायननिद्याशोधिता नकेसरचमत्कारेऽनहसि मणिमन्त्रौषधीनामचिन्त्यप्रभावत्वम । किं बहुना विहित च तावदक्षरोच्चारणेन विविधाकृतिभावसाधनम् । तद्वदतत्पूर्वोक्तमपि सम्पद्यमान किमिवाधिरोहेद्विरोधमिमि सम्यग्निभालनीय परभालानीभिर्ण। । यद्यपि भवन्ति कुदर्शनत तिरिव विप्रतारकवर्या अलिकमन्त्रवादित्वेन मुग्धमोहका, पर न तावता वस्तुसिद्धिमपलपन्ते वस्तुविवेकविचक्षणाविरतसम्यग्दृष्टिवद्वस्तुविचाराकूपारपारीणप्रज्ञाप्राग्भारा प्राज्ञप्रष्ठा । पादलेपप्रभावाऽम्बुरोपरि प्रवृत्तिप्रवर्त्तितापारमार्थिकप्रभावप्रभावित परमार्थपथप्रीतिकापरमार्थपथप्राज्ञप्रोल्लासितप्रचुरप्रौढिप्रारब्धपदावन्तापमप्रीतिपरायणपुरपुरुषप्रेरितपरमार्थपदार्थप्ररूपणप्रवणपरमपिपथप्रेक्षणाप्तपरमपोडपरमपदसोपानपरमार्थप्रज्ञापनप्रवीणोपकारस्फूरप्लावितप्राणप्रचयपूत्कारप्रोल्लसितप्राणप्रवर्त्तितपादप्रक्षालनप्रतिपन्नाऽपगापातालप्रवेशप्रादुर्भूताप्राजनप्रतिबोधप्रारब्धपदार्थसम्पत्तिप्रयोगाऽऽपणापारपुटसम्पुटनपरायणश्रीआर्यसमितसूरिवद् । योगसिद्ध । योगश्चानेकपदार्थ-पदार्थयोगम् चमत्कृतिक-

रणम् । आगमसिद्ध — सर्वाङ्गसर्वार्थसंसिद्धमारस्वता गुणगणरत्नगरहणमहीधरायमाण श्रीगौतमगणभृद्गरिष्ठवत् । अर्थसिद्ध- अनेककोटाकोटिकनकादिद्रव्यनिकरसञ्चयानवाप्ततृप्तिको मम्मणवत् । यात्रासिद्धस्तुटित इव विहितानेकवारवार्धिव्यापारवित्तवारिधिगमन । अभिप्रायशब्देन चेह बुद्धिर्ग्राह्या । तत्र यो विपुलविमलसूक्ष्ममतिमान् सोऽभिप्रायसिद्ध, सार्द्धत्रिशतकोटिमानानवद्यसर्वाभिधेयसमग्रसच्छास्त्रनिर्माणनिपुणश्रेय शब्दानुशासनप्रामिनामरकीर्तिकश्रीहेमचन्द्रसूरिवत् । औत्पत्तिक्यादिबुद्धिचतुष्कचतुररोहिणेयकाद्विद्वा बुद्धिसिद्ध । तपश्चेह अनशनाऽऽतापनादिरूप तेन तप वा सिद्धा दृढप्रहारिवत् । स हि महात्मा ब्रह्मस्त्रीभ्रूणगोघातयानिताऽऽत्मविवेकोऽपि तद्दर्शनकम्पकम्प्रमना यावत् स्मति व्युत्सृष्टचतुर्विधाहारक्षपितधान् तीव्रतम तत्पापप्रचय तपसनेति । किंवत मिथ्यात्वाविरतिकषाययोगलक्षणैव धहेतुभिरात्मसात् सम्पद्यते इति कर्म ज्ञानावरणीयाद्यष्टप्रकारम् तस्य क्षया नि सत्ताकोऽभाव तेन सिद्धा संसिद्धसहजकेवलज्ञानदर्शनानन्तसुखवीर्यलक्षण नन्तचतुष्कसिद्धिमन्त । एतेषु ये अन्तिमास्त इहाभिप्रेता । तेषामेव केवलनान्तरीयकभाविसिद्धिमत्त्वात । न च तेषामन प्रभृति कृत्यमस्ति, तत कृतार्थास्ते परमात्मन । न चाऽऽलोकिनशासनमालिन्याना केवलचिन्ताऽपेक्षाविधानेनामपूर्वान्ष्टारम्भ तन प्रभवा भवावतारस्य अन्यथा तन्निवारणाय प्रत्यायाता भणिता लगुना ज्वरोऽपि न शम गत इति न्याय इतिवाच्यम् । करामलकवत् कलितलोकालोकाना तेषा भाविज्ञानमस्त्येव यथाहम् । न च तेषा मनो, न वा भवहेतुभूत तनस्तत्रामप्रकाययुगलम । न च विरुद्धरि विविधबोधविधानविधुरा सर्वथा न सन्ति न च तन्नं उपशमालिन्यकारिणाऽन्यभावनाभाग्या प्रभवन्ति वा

एवानेके मस्करिप्रमुखा नाभ्युपगच्छन्ति । तत्र तेषां भवावतार
साधनं । न च सम्भवी कर्मबीजमन्तरेण तस्यादिसम्भवेऽपि
भवाऽऽगमः । यदाह अनादिवासनानुविद्धेन पुराणेन कर्मबीजमविनाशि ।
तृष्णाजलाभिषिक्तेन मुच्यते जन्माङ्कुरं जनः ॥१॥ 'कर्मोदया-
द्भवगतिर्भवगतिमूला शरीरनिर्वृत्तिः' (प्रशम०) इत्याद्यलमति
पल्लवितेन । यद्वा सितं बद्धमष्टप्रकारं पुराणं कर्म, तत् ध्मातं
विनाशितं, यस्ते निरुक्तविधिना सिद्धाः । सिद्धौ पञ्चचत्वारिंश-
ल्लक्षयोजनायामविस्तरमाष्टयोजनबाहल्या प्रान्ते माक्षिकपत्रत-
नुका साऽऽक्षिकसाधनलघाटियाभनपरिरया या ईषत्प्राग्भारनाम्नी
सिद्धालयभूता सिद्धिशिलाख्या सिद्धः तस्यां भवा वा सिद्धा ।
प्राकृतशैल्या च सिद्ध इति । न च सार्धतृतीयद्वीपभाविना
कर्माग्निना गन्तव्यलक्षणशिलाद्युपरिगमभावाभिलिङ्ग्यत्वात् कथं
गमनसम्भवस्ता यावत ? । चरमगुणचरमक्षणाप्रयुक्तक्रियाप्रयोगेन
मुक्तपुयत कर्मसङ्गरहितत्वात् समन्तात्परिवेष्टितशिथिलकठिनमृत्ति-
कालेपहानावाप्ताद्वकोपरितलभागगमनकालम्बुवत्, आनुपूर्व्या
दिव बन्धविच्छेदच्छिन्नस्य घनरण्डवत् धूमस्यादेरिव स्वाभाविका-
ध्वगमनस्वभावत्वाज्जीवस्य तथागतिपरिणामाच्च सिद्धानां सिद्धि
यावद्गतिः । तथा च सर्वेऽप्यनन्तगुणसत्त्वान्तरज्ञानादिवृत्तप्रकृति-
भिः । मुक्ताः सर्वत्र तिष्ठन्ति, व्योमवत्तापवर्जिताः ॥ इति
निरस्ता । सर्वव्यापिता नार्वाक् युक्तितो युक्ता । न च पश्चादपि
सम्भाविनीति । तथा तत्र जीवानां जीवत्वेनाऽवस्थानात्स्थानात्तपि
निरस्ता । य आहुः— 'रागादिवासनामुक्तं चित्तमेव निरामयम् ।
सदाऽनियतदेशस्थं सिद्ध इत्यभिधीयते' ॥१॥ चित्तस्य नित्यत्वे
जीवस्यैव नामान्तरम् । न च वासनामुक्तस्य पुद्गलकृताऽधोग-
तिविरहादूर्ध्वगमने तथास्वाभाव्यादगमने वाधकमुद्घोष्यते

गापणविन्न क्वापि, अनित्यत्वे तु क्व सदास्थानवार्त्तेवति । ननु निमिनि न गच्छनि परतो नाधो न नियम्वेति चेत । उच्यत इह तावत् गतिपरिणता जीवपुद्गला स्वतो गतिस्वभावा अपि न गहाय्यकम तरेण गच्छन्त्यधमेव मध्यग्रत पृष्ठताऽन्यतरया वा निमित्तमन्तरापि कार्यानुत्पादनियमात् । अन्यथाऽन्यनिमित्तसम्भ गति परमाणुद्व्यणुकादि सूक्ष्मसूक्ष्मसूक्ष्मादिद्रव्यस्य गत्यन्तवर्त्ति जीवस्य च न दृष्ट निमित्तकारण सम्भाव्यत इति भवितव्य क्वापि तादृशा यद्गतो तयोर्निमित्तकारण स्यात्, तस्य च यावल्ला व्यवसिता, न च तस्यान्यनिमित्तकारणापेक्षा स्यात तादृक च धर्मास्तिकाय । न चाय यावदाकाशम् । तथामति दृश्यमानपुद्गल स्कन्ध जीवसमुदायसम्मेलना यथानुपपत्त्या लोकप्रमाण एवासा आश्रयणीय । तदभावे आकाशस्यानन्तता अवगाहस्वभावत्वाद् यत स्वीकृतेति मवत्र विप्रकीर्णा आमीयु जीवपुद्गला पृथक् पृथक् अरण्यानीरिलमूपकपञ्चकवत् । तथा च लोकप्रमाणसिद्धौ धर्मास्तिकायप्रमाणसिद्धिस्तत्सिद्धौ च लोकप्रमाणसिद्धिरित्यन्योन्या श्रयोऽपि न स्यात । एव च धर्मास्तिकायसिद्धो यावल्लोकमेव जीवपुद्गलगतिमद्भाव इति भावत सिद्धान्त गति । तथा च ये पण्डितम्मन्या गहेर्लदिनो भाष्यवर्त्तिकरणाख्यातिलोभवशवदा आनन्दगिरिरत्नप्रभावाचस्पत्याद्या अनाघ्राय जगत्यप्रभूयजनशास्त्रनग धमपि जन पूर्वपक्षीकृत्याचक्ष्युत 'कर्मपाशनाशे सततलोका काशप्रविष्टस्य सततोर्ध्वगमन मोक्षमाचक्षते जना' इति । त महामोहविजृम्भितमेव । यदि भावगन्तु स्यात्तर्जैनबालाङ्गनाबोधमपि तत्त्वतत्त्वदेनाव नवतत्त्वप्रकरणमपि, वृद्धो वा स्यात् कस्यचित्सावपि मोक्षपदार्थो जनबालकस्यापि नव महापातकमेनमवरिष्यन्नित्यल परेषामपरेषा बुद्धिमान्द्यप्रदर्शनेन । तिर्यग्गतिस्तु

ऽयेषा योगप्रयोगतो लोके । न च सिद्धाना सोऽस्ति, कथ च सा तस्य भवति गति ॥१॥ पाषाणाद्या लोकेऽधस्ताद्गतिमन्त ईक्ष्यन्ते ऽघव । अगुरुलघवश्च सिद्धा निष्कर्माणो न यान्त्यध तस्मात् ॥२॥ जीवो नतत्स्वभावोऽधोगमनार्हो यथा भुवि स्कन्धा । गच्छति ततोऽपि नाध पुद्गलरहिता समे सिद्धा ॥३॥ न चैतत् स्वा नव्याकृतम् । यदाहुर्वाचकोत्तमा 'नाधो गौरवविगमादशक्य भावाच्च गच्छति विमुक्त '। तथा योगप्रयोगयोश्चाभावात्तिर्यग्न तस्य गतिरस्ति'। (प्रशम०) ननु माऽस्तु धर्मगौरवयोगाभावाच्च अध्वगत्याद्या, तिष्ठन्तु परमत्रैव निर्व्याबाधा सदा सिद्धा इति चेत् । न तत्प्रयोगाश्रयानुबन्धाद्यभावतो भवति स्थिति तिर्यग्यतोऽस्ति न स्थितिरेतान विरहय्य कस्यापि । तदुक्त 'न स तिष्ठत्यनिबन्धादनाश्रयादप्रयोगाच्च । तत्सिद्ध सिद्धाना सिद्धिस्थायित्वमत्र नारेका । ननु सिद्धमपवरकान्तबद्धा किंसौख्यसाधना सिद्धा ? । न स्त्रीभोजनभोगो न चास्ति गोष्ठी सहोत्तमस्तत्र । तत्र एते यदबद्धा कायाभावेन नास्ति गमनेच्छा । मोहाभावान्न रत न भोजन तद्वृते यतस्तुष्टा । अव्याबाधा औत्सुक्यवर्जिता कमदुःखनिर्मुक्ता । आत्मरता मोक्षिणस्ते शान्ता साकेतरावलोकोत्का । न च बन्ध्या जानीते गुर्वी प्रसवस्य वेदनाम् । यद्वा म्लेच्छो न नागरिकसुखमाख्यात्याख्यातुकामोऽपि । अत एवतन्नाख्यात प्रशान्तेनान्तरात्मना । शब्दे रूपे रसे गन्धे स्पर्शे स्वेच्छानिगे सुख । वेद्यते यन्नरैरक्षस्तन्नानन्तगुण तु दाम् ॥ तेषा सूत्रे यत प्रोक्ता भागकारविधिरयम् । तेषा सामीप्य सौख्यराशि समयैस्त्रिकाल्ग । गुणितोऽनन्तवर्गेण भवतो मायान्न विष्टपे ॥ समग्र सुरसौख्य वा नकालिक च तादृशम् । अनन्तेन पुनस्तस्मिन् वर्गैस्ताववि द्धूराहते । सम्पद्यते सुख यावन्नैव सिद्धसुख समम् ॥ इत्यल प्रसङ्गानुप्रसङ्गेन । तेषा सिद्धाना विमर्षित प्ररूपणा

[illegible] निरूपणम् । [illegible] [illegible] [illegible] च [illegible] [illegible] । यदि च [illegible] [illegible] [illegible] । ननु [illegible] न [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] न [illegible] । न [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] '[illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] विषयनिमित्त च गुण [illegible] ॥१॥ ([illegible]) [illegible] तथा नियमेन ज्ञानहीनतां [illegible] [illegible] । [illegible] च [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] वा [illegible] [illegible] [illegible] इति । [illegible], ज्ञानस्य [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] च सर्व [illegible] न [illegible] [illegible] [illegible] भावा [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] गुणानाम् [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] । तथा [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] च [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] वस्य ज्ञान [illegible] तु [illegible] [illegible] [illegible] तु [illegible] अनुग्रहा [illegible] सिद्धा, तथापि (न) [illegible] ॥ [illegible] [illegible] । न [illegible] [illegible] [illegible] तद्भावे [illegible] स्यात् । [illegible] [illegible] [illegible] मुक्तिसमभिलाषेण [illegible] ?, [illegible] प्रवृत्त्यव प्रेक्षावत्त्वात् । [illegible] [illegible] । [illegible]

ननु भोजनमिष्टमपि विषसंपृक्तं [illegible], [illegible] विषविषयकभोजनाभिलाष [illegible]

दन्नालानताविप विस्पष्टु समीचीननामभ्वत्ति न तु नानमपीति । न चेन्द्रियसाधनमेव नानम । आत्मनस्तदगुणत्वेन अ यपानि समुत्पान्नाभिगमात । आ ¹ प्रत्य ग्जिम्द्धमेतज्जल्प्यते जाल्मेन यदनिन्द्रियसाधन नानम । नानि कुर न थाधरोधरुद्धात करणे रोक्ष्यनि अ ारिमिनान गनिन्गलभूना बाधर्भ करी । किमुत्पादवमि न्द्रिय न चेन ’ साजनना नु यावददष्मावृति साहाय्यकारि स्यादव । नह्यतमिरिव वा युपदधात्युपनत्र । तथा च नोपनेत्रो न पश्यमि । किञ्च नेन्वग्स्यान तनानानित वपि नरीरेन्द्रियादि कमस्ति किञ्चिन्नपि । न च व्यक्तिविनयं तयोपगमो याय्य । नहि कुना याषाणावयवे न्ष्ट कुसुम सम्भवित्वे च नि क्षतमात्मनः मुक्तात्मना यन तस्य नानाभाव आपाद्यत अवद्धि ? । श्रुनिप्र निपादितनिधमत्वमात्रेण नहि मन्नितयुक्तमिष्टव्य च नानाद्यपए पनीय श्रुनालापलानसहृदय । नस्यान्ष्टाथसधमशब्दाभावेन यो यितु नक्यन्वात । तथा च अनकश्रुतिभिरधिरुह्यमानो विरोधोऽपि परिहृत स्यात । श्रयन्त च श्रुतय सकर्ण समारानीतान नानसुखान्प्रनिपादका अनका । तथाहि नित्य विज्ञानमानन्द ब्रह्मेति । अत्र ब्रह्मस्वरूपबोधनमेव विनानान दादित्वनापपादितम । न चा यथा नन्दमिति नपुस्त्व स्यात । ननु विनानमनानाभाव आन न्दत्व दु खाभावे उपचरिता नय इति । येन ननु किमिति मुख्यमेवाङ्गीक्रियन पदाथतया कि वा ज्ञानस्य भिन्नता गुणत्वेन ? भवन्नीत्या अभावेनव द्वयोश्चरितार्थत्वात । भिन्नपदार्थत्वे स्वीक्रियमाणे नाम्य किञ्चन्बाधक ममस्ति यनोपचरितकल्पना कल्प्या स्यात क ल्पिता मुख्यार्थबाध सति प्रयोजने च भेदाभेदाभ्यामारापितो गौण (का यानु०) इति गौणलक्षणत्वात । न चात्रोपचारेऽस्ति च किञ्चिन्नपि प्रयाजनम प्रतिपादिना च कारणकार्यो वयभावनियमेन

ब्रह्मविद् ब्रह्मैव भवती ति श्रुत्यापि मुक्तानां ज्ञानरूपता । सुखं च स्वम् आगमयते गदितप्रन्यगहनज्ञाननिपुणैः-'आनन्दं ब्रह्मणो रूप, तच्च मोक्षे प्रतिष्ठितम् । तथा सुखं स्वाभाविकं यत्र, बुद्धिग्राह्य मतीन्द्रियम । तद्व मोक्ष विजानीयाद् दुष्प्रापमकृतात्मभि' रित्या गमान्तरत्र । न च 'अशरीर' मिति विरोध इत्य यथा व्याख्यया इमा । 'आप धर्मोपदेशं च वेदशास्त्राविरोधिना । यस्तर्केणानुस न्धत्ते स एव धर्म नेतर' ॥ इतिवचनादिति वाच्यम् । भवदभ्यु पगमाङ्गाङ्कृतौ प्रावृट्प्रोषितपथिकवत् पदे पदे श्रुतिविरोधवि षमावपातन स्मरणात् । ज्ञानसुखाद्यङ्गीकारे न कयाप्यापद्यते भवतां नास्तिस्निमतिमद्भि । अवधाय तावत्तदद्भुत जय प्रकरण लिङ्ग वाक्यस्थानसमाख्य सन्निधि' रित्याम्निवाक्यनिर्णय क्रियते कोविदकुलाच्चूलैः । प्रकरणं च तत्रेन्द्रियमन प्राणोद्भवसुखदु ल-विषयकम् । तच्च न ब्रह्मण इति दर्शयन पौद्गलिकसुखदुःखो-भयाभाव दर्शयन्न सुखमात्र तिरस्करोति । प्रतिपादित च तत्र तत्रात्मब्रह्मणाऽपरिमितविज्ञानसुखमयत्व श्रुतिस्मृत्योरिति विहायामदाग्रह स्वेष्टसिद्धिसाधनसावधानेन स्वीकार्यम । ननु भवत्वात्मन प्रतिबन्धकाऽभावापादनेन प्रतिबन्धकसंसर्गाऽभावस्य कार्यजनकत्वनियमात् ज्ञानानन्त्यमप्रतिपाति च पर सुखस्यादृष्ट-जन्यत्वनियमात् अदृष्टस्य च मुक्तावभावतोऽप्रवृत्ते कथ जाघटीत्य-नन्तसुखरूपताऽऽत्मनो मुक्तस्यति चेद् वर पृष्ट स्पष्ट वक्ता सदा सुखी । आत्मन सुखस्वभावत्वात् ज्ञानवत समवायेन तत्सम्बन्धकल्पन-नव भ्राम्यते भद्रकेन भ्रात्रा । नहि नभस्वदचेतन निःसुखं वा आत्मद्रव्य, यन तत्सम्बन्धेन चेतनावत सुखी वा स्यादात्मा किन्त्व-विद्वद्भावसम्बन्धेन तन्मयीभावमापन्नो द्वे । न च किमिति स्वसिद्धा ततत्त्वमबुद्ध्वा उच्यतेऽनूचानशिरःशेखरेणवम । प्रथम-

ते हि न सुखदुःखकारणसातासातवेदनीयस्य घातित्वमता पापठ्यते ज्ञानावरणीयादिवत्, किन्त्वघातित्वं । तथा च कथं सुखात्मन आत्मन आवारकत्वं स्यादिति वाच्यम् । यथाहि ज्ञानादेः सत्त्वस्य इन्द्रियादि साहाय्यकर्तृ तथा सातादेरात्मस्वभावाविर्भावे साहाय्यकारित्वाक्षते न किञ्चिद्दूषणम । सुखस्यात्मस्वभावत्वे घातितापि पर्याप्तिवन्नास्य गुणाघातात । असातस्यापि वेदनस्वभावाविर्भावुकतास्त्येव सातसाधनप्रमेलप्रभविष्णुत्वाच्चास्यौदयिकता । न चेन्द्रियाणामस्ति विषयविनानापादकत्वम्, येन तस्यौदयिकता भवेत् । सातवेदनीयमपि सुखविशेषप्रभव एव कारणम् तद्विशेषेण तद्विशेषजननात । यथाहि-अश्वयानुभूयमान साम्यसुखं न तद्रूपजन्यम्, तथैव सिद्धिसुखस्यापि नादृष्टसाधनता । तथा च नादृष्टाभावे सुखाद्यभावप्रसङ्ग सम्पादयितुं शक्यते शक्तिमद्भिरपि भवद्भिः । तादृशसिद्धिसद्भावेपि तदर्थिकप्रवृत्या वैराग्य-व्याहतिरित्यपि न सम्यक्, मुनिसत्तमानां मोक्षभवविषयक समानवृत्तिमत्वात । यद्यपि स्यात्तत्र रागमत्त्व, न तथापि वैराग्य व्याहति वैषयिकसुखदुःखविरक्त वस्यैव वैराग्यत्वात्। अन्यथा साम्यसुधापूरप्लावितचित्तवृत्तीना वचनमात्रपर्यायेण परमसुखभाजना योगिनामनुत्तरसुरातिगसुखभाजनाना न स्याद्वैराग्यलेशोपि। न चायतो नवेच्छा, तदविनाभावित्वस्यैव प्रवृत्त्यानुमीयमानत्वात् । अत एव 'दुःखद्विट् सुखलिप्सु'रित्यत्र कारिकाया कारिकाकृत्योपनिन्यपयाञ्चकार मोहाघत्वामित्यस्य हेतुताम् । अन्यथा मासारिकरागपरिकरितवद्रागप्रेरितत्वेन प्रवृत्तेन स्यात्कदापि भवाभिनन्धादिवदात्मनिमलता । न चेष्टसाधनत्वज्ञानमृते प्रवर्तते कश्चिद्विपश्चित । दृष्ट च दुःखासम्भिन्नाभिलापापनीताविच्छेदिसुखमय

त्ययङ्कार भवति नाश अनन्तत्वेन प्राप्तस्तानीति वाच्यम्। विचित्रा हि भावा। केचिन्नश्वरा अपि न सर्वे तथा। नहि अनादिमन्तत्वेन विनानुपपन्नम्, न च साहचर्य व्याप्तिः, स्वीक्रियते च सर्वेऽपि स्वस्वदार्शनिकाः प्रागभावस्यानादिसान्ता स्थितिः। भावाऽपि घातिकर्मणोश्च्योऽनादिसान्ततयाऽभिमत गवाखिन्नैरति विदितवाङ्मयपरम्पराणाम्। तद्वदेव कर्मण स्यात्तर्हि को दोष:? किञ्च नद स्थितिमपश्यतान्वितत्वाद् सरित्स्रोतस इव प्रवाहेण कर्मादिमत्। न तिष्ठति च किञ्चिदपि कर्म सप्ततिसागरोपम कोटिकोटेरधिकम्। ननु भवतु मोक्षभाव, परं नियमोऽयम् उत्पत्तिमतः नाशाविनाभाव इति। तथा च तेषामपि वाच्योऽन्त कालेन विपनापि नीति न वाच्यम्। तादृशव्याप्त्यसिद्धेः, प्रध्वसाभावनाऽनागतकालेन व्यभिचाराच्च। अयच्च-नाबीजमङ्कुर, न चास्य कर्मलेशोऽपि वरीवर्तते येन अवाप्नुयादनुभवमकल्मषा दीणक्लेशाऽजरामरीभावमारभते समारे जन्मेति। अभिमत चनदयरपि अनावृत्तेरिति वाक्यनेयत प्रसङ्गेन। परमता च मुक्तस्य अस्मादृशा ज्ञानाविषयत्वात् ज्ञानतत्स्वरूपैरपि सर्वदर्शिभिरनभिधेयत्वादुपमाऽभावतो व्यक्तमभिधातुमशक्यत्वाच्च। मदिरोन्मत्तजात्यन्धपुरुषा न कदाप्याख्यातु शक्नोति सूर्यस्वरूपम्। शेष स्पष्ट निरूपितमर्वाग् मा विस्मार्य। सुखमिति। सुखयति-आत्मान तदुपभोक्तारमाह्लादयतीति सुखम्। यद्यपि सामान्यापक्षयोच्यते सुखान्तेन मानवस्नीयान्यादृव आत्मपरिणामस्तथापि तत्त्वतो न तस्याह्लादकत्व विवेकयात्मन किन्तु स्वस्वरूपरमणतोद्भव स्यैव परमाह्लादजनकत्वम्। तत एव च सर्वैरपि परलोकाङ्गी कारकमनवाभिमितस्तस्य क्रियते प्रयत्न। सातवेदनीयोदयसम्पादसुखस्य तु विभावतो नानाप्रत्ययसम्पाद्यदुःखवदनवत् हेयत्वानति

ध्यात् । ततस्तथा भवद्वयप्राप्तिमत्त्व जातम् । श्रुतवत सविरम
व मणोऽल्पस्य फलमिद तीव्रम । उपयुक्ततरर्भाश्च, विश्वमनीयं
च नाल्पमिति ॥ अत एवोक्त प्राज्ञ- प्रभूनफ्ण्य अत्र यमी
स्तोवा । कृशानुक्रमकपाया स्तोक इति तत्र विश्राम्यन' ॥
प्रतिपादितवाग्पस्य शपम्याप्यनित्यता ● चिन्तिज्जत सेस ससारं
भानय कम्म'मित्यादिना । तपामित्यनेन योजने त्ववधारणस्य
मा येपामेतदस्तीत्यवगमयेत, विशेष्ययुक्तावधारणस्यायोगव्यव
च्छेदकत्वात् । अवसातम्य चतदपि पूर्वोक्तापरिशेषसासारिक
सत्त्वानित्यतादर्शकमुक्त्या । अयच्च न कोऽप्यङ्गी प्राप्यते
परमदुःखालये ससारे तादृशो य पुद्गलमङ्गविमुक्त स्यात
तैजसकामणवन्तो हि यत सर्वे जीवा, 'सवस्य (तत्त्वाथ०)' इति व
चनात् । न च चेतनामयस्य जीवस्य युक्तो योगो जडस्वभाव
भूतमयन कमणा लोहेनव सुवणस्य । व्यवहार च कथ केषा
किमिव सुख स्यादुते कल्पनाकल्पितम् । स्पष्ट चैतत्संसारभाव
नाभावयितॄणाम, न च हस्तकङ्कणप्रत्यक्षेक्षायामादर्शोपयोग
उपयुक्ततामेति । सिद्धमियताऽवधारणविचारेण तेषामेव परम
सुखमिति । अत्र पञ्चभि कुलकम । आरम्य दशम्या यावत्पञ्च
दशीगाथा तावदधिकारनिरूपणेनेति पञ्चदशगाथाथ । अथतद
धिकारिणा सङ्ख्या तत्प्रतिपादकगाथानामभिधेयनिदानभूता
सङ्ख्या म दर्शातिविबोधनप्रयोजनकायाससाफल्यता स्पष्टभिन्नभि
न्नाधिकारता चाव्यामाहायाऽऽस्यापयधाह्–

एए इहाहिगारा वीस वीसाहि चेव गाहाहिं ।
फुडवियडपायडत्थ णया पत्तेय पत्तेय ॥१५॥

एतेऽनन्तर गाथापञ्चकेन पूव प्रतिपादिता अधिकारसूचना ज्ञेया

● चिन्त्यमान एव ससारे शाश्वत कस्तत् ।

र्मेव कुन्यास्तिलोकमहत्व वरमपुण्यन्तावस्त धर्मतीर्थाधिगमस्य प्रथमदार्शितिकरसमपुत्रकाविशि धावकधर्म स प्रतिमा-प्रतिधर्म दि तन्मिन्न-पूर्णमिलाविधि-पञ्चराया प्रमोबना प्रायश्चित्तप्रभवन् शुभविषयसंवत्सरान-मिश्रविभवित तत्परमभुवलक्षणा ।
अन्तरवाँत चैतन्य अत लिखितवचनाद् एत एव समीक्षप्रतिपा-दिन हाटा । स्याव मानस्य मन्यतिविबोध्य वाम्परय । अर्थे भवन्तुहिहुत्रयनवाणा आचास्मिव-नामित्य व-वममरव कसन्ध सम्पूर्व स, नन्दस्व-सदुशाद तूष्णीं ज्ञानक्रियामयज मना-मदनन् प्रमर्दवन्मर-व्यापकाव्यवामया मवन्ध स्याद्वाद प्रमाणनयवाद नन्मदा मन्त्रार्थं नाधिकृता अपा, किन्तु तद्योग्या एत एवेति ।
इह प्रस्तुत मन्मर्शिवबोधनार्थेण प्रकरण अधिकारा पूर्ववस्य भ्राता किंवत सद्यन्यत? स्याह् 'वास नि। विनति 'धीमह्-धार्मिक् निर्णाशनी (८।१।१८) इति प्राकृतसूत्रेणात्र तिना सहेन दर्शिताते 'चीसा' इति । क्रियान्यपविन्यास (श्लो० ५९) इति लिखनानुमानतान्तत्व विद्याविन्यस्तानि दितीयाया धीम नि । आतानुकूलियारेणता विनयन्तान्त । यद्वा गुणाश्रा वर्णिते स नि मनुष्य 'चिन्तादा' मत्तत्व (नामलिङ्गानु०) इत्यक्षवतं च । अर्थाधिकारमपि गाथानयस्य नवेति मन्माह 'धीमहित्व च माहि नि । विन्ध्या । बहुवचन मात्र प्राकृतत्वात् । मनुस्वार अवमर्णिता यान्त भिमा हितान्त ,अन्यथा इ मान इत्यादि । 'च' इति नित्यवादमस्पदम् । एवमत्रविन्यस्तविन-न्यस्तस्य नाद,मवबोधनाय । एतेन सत्र स्पष्टाभिधानादिसूचयन्नत्र तत्पार्थे 'विनिन्दे' नि । प्रमाणार्थे दिनि सार्थके वै इत्येव न वशवदेव जिनेन्द्रैः । यद्वा 'विनिर्दिष्टं' स्वयं कानि ------ -

भ्राकृतसूत्र ------

स्त्राऽपि च गाथा चापि मिद्धं विंशतिरप्यपि । भवति च षाड्शका ष्टक पञ्चाशतिका विंशत्यादि अङ्ग्याभिधान प्रकरणाभिधा । अत एव च नाऽद्यी निर्दिष्टमभिधेयनिर्देशाधिकारे प्रकरणाभिधानमभियुक्त । गाथाभि, 'चगौ षष्ठोजो न्लौ वा पूर्वेऽर्धेऽपरे षष्ठो लार्या गाथा' (छन्दानु ४।१) अत्र वृत्ति नौजेज इतिवर्तते, चगी चगणस तक गुरुश्चार्धे यस्या सा आर्या (चगणश्च चतुर्मात्रको गणो मात्राछ न्दसि पठ्यत) अस्यापवाद - पूर्वेऽर्धे षष्ठो जगणो न्लौ वाऽपरेऽर्धे षष्ठो गणो लघु काय । अर्धग्रहणाद आर्यादिषु पादव्यवस्था नास्ति । तन द्वीपाद्यस्मादपि' इत्यादौ गणत्रयस्यान्त लघो गुरुत्व न भवति । आर्यैव सस्कृतेतरभाषासु गाथामङ्गलगाथाग्रहणम् । विस्तरमस्या तु छन्दोनुशासनाच्छन्दश्चूडामण्यादरवावधार्या । आर्याया वक्तव्यान्तरमाह 'षष्ठे न्ले न्ल द्वितीयाल्लस्पमे चाद्याल्प दमन्त्यार्धे च पञ्चमे (छन्दोनु० ४।२) । अत्रापि वृत्ति 'पूर्वार्धे षष्ठे गणे न्ले सति द्वितीयाल्लादारभ्य पद भवति आद्यल्घोविरति सप्तम गण न्ले स्याद्याल्घोविरति षष्ठगणान्ते यतिरित्यर्थ । अन्त्यार्धे द्वितीयार्धे पञ्चमे न्ले सत्याद्याल्लात्पद चतुर्थगणान्ते यति रित्यर्थ' । यद्यप्यत्र गणत्रयान्तविरत्यादिना पथ्यादयो भेदा सम्पद्यन्ते पर नाऽत्र तत्सूक्ष्मेक्षिकापयोगिनीति सा तत एवावसेया । इत्ययमुपर्वर्णितप्रकारेण लक्षणेन या लक्षिताश्छन्दोविशेषा, गाथा इत्युच्यन्त । ताभि । नानाऽन्या छन्दोविचित्रिरनुष्टुबुपजात्याद्या इति छन्दोऽभिधाननिर्देश तस्या एव बाल्योग्यत्वात् । दृश्ये ऽह चतुष्पिकादिवत् सुखोच्चार्यविवोधायप्राप्तिधारणादिभा वात् । वीरशासन धिकारा ' इत्यादि पूर्वविषयपायस्थ ति ॥ विंशत्या गाथाभि प्रतिपिपादयिषितास्त विंशतिरप्यधिकारा स्फुट विकटप्रकटार्था, न शब्दगहना नार्थगहना न युक्तिगहना अर्था

अभिप्रेता येषां न स्फुटविकटप्रकटार्था । प्रकटशब्दस्य भवत्येव 'अतः
समृद्ध्यादौ वा' (८।१।४४) इति प्राकृतसूत्रेणादेरकारस्याकारे 'पायड'त्ति ।
अन्ये तु स्फुटार्था इत्यनेन प्रतिदिवस चिन्तनश्रवणमननादिना क्षुण्णो
विषयोऽर्थो यथा ते स्फुटार्था । विकटस्त एव चात्राधिकृतार्था
मन्यस्य गुणगतया । विकटार्था इति तु विकटो विस्तृतोऽर्थो येषां ते
विकटार्था । न चात्र सूत्राणिव न्यूनप्रपञ्चनाय प्रतिपाद्यन्त परिष्पति
पुण्यात्मना हि स्याद मोऽज्ञ बुधाना प्रकृतप्रयासश्च बाल्यबोधना-
यति विस्तारेणाभिधान प्राकृतार्था । अत्रापि प्रकृति स्तोकस्वभावा
दवस्वभावो वा तत्र भव प्राकृतम् । देवानामर्धमागधीरूपप्राकृत
भाषयैव भाषणात् । तत यद्वा अर्था यथा ते प्राकृतार्था 'प्रत्यादौ-
डः' (८।१।२०६) इति सूत्रेणार्थोऽयविधिना 'मुक्कतुक्क ड'त्यादि-
वद् द्रष्टव्य । भवन्ति चेते बालानां महोपकार मुग्धाधियामुच्चारा
दिभावात् । तदुक्त सिद्धान्तमधिकृत्य चिरन्तन 'बालस्त्रीमन्दमूर्खाणां,
नृणां चारित्रकाङ्क्षिणाम् । अनुग्रहाय तत्त्वज्ञै सिद्धान्त प्राकृत
कृत ॥ इति ताऽऽयोऽधिकारा किमित्याह अथा इति । मुमुक्षु संका-
शान् श्रुत्वावधारणीया । यद्यपि यथाधिकारमुपादेया एव सर्वे
मेऽपरनयापि न तानमते उपादान सम्भवतीत्येवमुक्तम् । किंमे
कस्यामेव विंशिकायामधिकारा विंशतिः नेत्याह- 'प्रत्येकप्रत्येक'
मिति । अत्रक्रमेण प्रतीतिविग्रहेण 'योग्यतावीप्सार्थानतिवृत्तिसादृश्ये'
(३।१।४०) इत्यनेनाव्ययीभावे न वीप्सायां पुनर्द्वित्व, न पूर्वस्या
श्च स्फुटं विनि तत्पुरुषगर्भितवीप्सा बोध्या । द्वितीया च वीप्साद्य
क्रियाविज्ञापनतव । तथा चैतां प्रति गताधिकार प्रत्येक न
पुनरुक्तत्व वीप्सायामिति द्वित्वे 'प्लुप्चादावेकस्य स्यादेर्वीप्सायामिति
प्रथमप्रत्ययशब्दात स्यादिलुपि च स्यादेव प्रत्येकप्रत्येकमिति ।
तथात प्रत्येकप्रकरण विंशत्या गाथाभिरेकैकोऽधिकारो

समग्रे गाथाशतचतुष्केन विंशतिरधिकाराणामिति पर्यवस्यति । अन्यथा प्रतिविंशिकमधिकाराणां विंशतिरित्यनर्थ आपद्येत इति सुष्ठूक्तं प्रत्येकप्रत्यक्षमिति । अथ सप्तमगाथायामुक्तं 'यसद्दृग् दर्शनात् कौतुकेन भविष्यति सूत्र प्रत्युत प्रवर्तिन तु तद्यवच्छेदा यतोऽस्य तस्मादुद्धर'मिति तस्मरस्मात् श्रानणामुद्दनाशापनायन प्र करणबोधस्य —

एए सोऊण बुहो परिभावंतो उ नतजुत्तीए ।

पाएण सुद्धबुद्धी जायइ सुत्तस्स जोगुत्ति ॥१७॥

एतान्-पूर्व प्रक्रान्तनया समीपनगान यद्वा-बुद्धिपरिवर्त्तना तथा वक्ष्यमाणा अपि समीपतरास्तान अधिकारान श्रुत्वा-श्रवण विषयीकृत्य । अनन श्रवणविधिरागिप्त । पूर्वगाथोक्तस्फुटविकट-प्रकटायपदन तावच्छुश्रूषोत्पादिना एतस्यैव प्रकरणस्य श्रवणपरायन विवक्षिताधिकारपरिज्ञानदर्शनात् । अद्वयद्दृ न भवत्यत्र युयुत्सो यस्य तु पूर्वव्युद्ग्राहितत्वेनाभूत स पूर्वमेव प्रकरणस्यायकारित्वादानेन निरस्त सुतरा दूरत क ? इत्याह बुध विदितशास्त्रसतत्त्व न च मतिविबोधनायकत्वादेतत्प्रकरणस्य 'बुध' इत्ययुक्तमुच्यते, बुध इत्यस्य कर्तृत्वान श्रवणप्राक्काल एव बुधत्वसम्भवात् च वाच्य श्रुत्वा बुध इति वाच्यम । मन्दमति स एवात्र ग्राह्यो यो व्याक-रणकाव्यायामतिपुणोऽपि समयतत्त्वावबोधविकल -तथा च वक्ष्यति परिभावयंश्च तत्त्वबुद्धयति । तथा चाप्तप्रणीतप्रवचनापेक्षया मन्दमतितापरशास्त्रापेक्षया च बुधतेति न कोऽपि दोषलवोऽत्र । यद्वा-मन्दमतिरिति कर्त्ताऽध्याहार्य । न चाऽध्याहारो दूषणम व्याख्याङ्गत्वात्तस्य क्रियया च तन्तुरवश्यमाक्षेपात । तथा च प्रकरणस्यातिशयेन व्याप्यते यत श्रुत्वैतद बुधत्व प्राप्नोति श्रोता । तथा च बुध इत्यत्र बुध सन्निति व्याख्येय । तत्त्वयुक्तयोऽप्यत्र निबद्धा एव याभि स्यात परिभावननि नात्रापि दोषलेश । अथवा

मन्दमतिरपि 'आगमतत्त्वं तु बुधः परीक्षते सर्वयत्नेन' ति प्रस्तुत-प्रकरणकारव्युत्पादित एव बुधो नयः । स हि 'वचनाराधनया खलु धर्मस्तद्बाधया त्वधर्म इति धर्मगुह्यबोधादवाप्तबोध इति भवत्येव बुधः । पठ्यते चान्यत्रापि प्रवचनमात्रप्रष्टत्वमात्रवेदिनां महाव्रतवतां पण्डितत्वम् तत्त्वानुगमयुक्तैरेव पण्डारत्वात । अत एव चोक्तं तन्त्रयुक्त्या परिभावना युक्तियुक्ता । न च श्रवणमात्रेण भवति तत्त्वावगम इत्याह परिभावनो इति । परिभावयन-श्रवणजनितबोधविषयकार्यस्य विचारणा कुर्वन भूण अवगत्वने इति वचनात । इयं परिभावनवान्यत्र मीमांसाशब्देन पठ्यते, तस्यापि 'मान विचारणे' इत्यनद्धातुनिष्पन्नत्वात । न चापरिभाविते भवति सुष्ठुबोधवत्ता । अत एव चान्यत्र बाधाधिकारे श्रुतचिन्ताभावनासार इति परिपठितं पूज्यैः । अथवा नहि पदार्थ-वाक्यार्थ महावाक्यार्थबोधमात्राद भवति तत्त्वावगमः किन्तु तदन्यपर्यार्थावगमेनैव पदार्थमात्रबोधे शाब्दे तत्त्वानवगमात । वाक्यार्थेन सत्यपि शाब्दबोधे ऐकान्तिकी स्यात प्रवृत्ति अपवादोत्सर्गोभयात्र निमं धानात । महावाक्यार्थे तत्प्रतिसंधानेऽपि युक्तिलङ्गनसमाधानसम्भवान्न यथावत्परिणति परं सा स्याददम्पर्यं आत्मारतत्त्व पर्यवसानुधावनादिति परिभावनोक्ता । यत सर्वे जीवा न हन्तव्या' इत्यत्र सर्वादिपदानामर्थेषु निखिलादिषु ज्ञातेषु यावत्प्राणधारणानुयागिकविषयकप्राणवियोगप्रयुक्तानिष्टोद्भवज्ञानरूपं वाक्यार्थज्ञानं जातं आहार विहार प्रतिक्रमण प्रतिलेखन जिनपूजा-दानादिनिषेधापत्तौ अपवादातिरिक्तयावज्जीवहननजमनिष्टमिति महावाक्यार्थज्ञानस्य प्रतिसंधानेऽपि न स्वमत्यापादित भिन्नानकप्रयोजनविहितहिंसावदपवादापादने सम्यग्गतिः स्यादिति यावन्न धावति यतनाभा-

यवद व्यापारप्रयुक्तयावज्जीवबुद्धिविधायस्त्नन बलवदनिष्टा नुब धी त स्मादप्यनान न तावत्सम्यक प्रवृत्तिप्रयोजक भवति शा रमिति सूक्तम परिभावयति ति। अनेनवाऽऽगमस्य शुद्धत्वमभ्यु पगम्यते । यमाह एतस्य शुद्धनति यत्रासावागम सुपरिशुद्ध । इत्यादि । तुल्यधारग । न च परिभावनामन्तरेण शुद्धबुद्धित्वा मात्ममवगमयति । नहि यथाश्रुतार्थग्राही भवति शुद्धबुद्धि । माप तुपादीनां तु स्वय तथाविधज्ञानाऽक्षमत्वेपि चक्षुष्मदनुसरणशरण-का धवद भानफलोपलम्भ एव । यदाह-यो निरनुबन्धदोषात् श्राद्धाऽनाभोगवान् बजिनमीन । सम्भक्ता ग्रहरहित सोऽपि ज्ञायेव सत्फलन ॥१॥ (षोडशके) न च वैयाऽत्यित्तत्वविधाना विधिवचिस्त्यान्व फलभावेऽपि सर्वे सत्यतत्वपरलभोऽय्यम् । प्राप्ते-ऽधपरम्परव स्यादवत्र । नहि जगत्यन्य यस्य सम्प्रश्नानुसरणेनेष्टा-स्यानुप्राप्तिमवगम्य चक्षुरलरकणयत्नविरपया निरीक्ष्यस्ते नरा । कथा परिभावयन् ? इत्याह तन्त्रयुक्त्य ति । तत्र आगम तद नुसारिण्या युक्त्या—तर्केण नहि वस्तत्वानुसरणेनावाप्यतेऽभी-प्टोऽर्थ । उक्तं चान एव ज्ञायेरन् हेतुवादन पदार्था यद्यतीन्द्रिया । कालेनैतावता प्राज्ञ कृत स्यात्तेषु निश्चय । (योगदृष्टि०) इति। तद्वदेव न न केवलमागमानुसारणाप्यत्र बुद्धयतेऽय, युक्तिमन्तरा तत्त्वमस्य वानवगते । अत एव चोक्तम् * ज जह भणियं सुत्ते तहेव तं जइ वियालणा नत्थि । किं कालियाणुओगो दिट्ठो दिट्ठिप्पहाणेहिंति ॥ प्रोच्यते चात एव प्रतिशास्त्रमधिकारि-ज्ञानस्यावश्यकता । तादृशश्च तच्छास्त्रावबोधविचाराहज्ञानवदेव प्रतिपाद्यत प्रतिपादक । विचारेणैवविधेन परिशुद्धा प्रतिप

* यत् यथा भणितं सूत्रे तथैव तद् यदि विचारणा नास्ति ।
किं कालिकानुयोगो दृष्टो दृष्टिप्रधानैः ॥

नि उपादेयस्योपादानं हेयस्य हानं ज्ञेयस्य ज्ञानमित्येवल्पणा, म्यामानसिका निश्चय । न ह्यवविधनिश्चयाभावे प्रतिहृयमा नाभि विविधस्यापायस्य स्वमाध्यसाधने भवति दृढ । अत एव च सम्यक्त्वस्यापवर्गसाधनता निमला निश्चव ज्ञानक्रियाभ्याम् । उच्यते च ध्यानं चष्टनिधानमित्यादिना सम्यक्त्वहीनज्ञानक्रिय योरनर्थकत्वम् । भवति चवविधमीमांसायत उपादेयादीनामुपादानादि । तथा च स्याद्वादाङ्गिनी प्रवृत्तिस्तस्य तत्त्वविषयिणी । यदाह– 'जह्या जिज्ञासा शुश्रूषा-श्रवण-बोध मीमांसा । परिशुद्धा प्रतिपत्ति प्रवृत्तिरष्टाङ्गिकी तत्त्व ॥ इति । ततश्च किमित्याह- 'प्रायेण शुद्धबुद्धि रिति । प्रायेण बाहुल्येन प्रायोग्रहणं चात्र न सर्वविदु मपि नाश्यते कर्मानुभाव इयत्तां यदुनश्राज्ञाप्रकारश्चर विधास्यति । विचित्रा हि कर्मणां गति । यत्र साक्षादवाप्तो युगपत् तमाहोऽपि यावन् मिथ्यावगुणास्पदमपप्रा नितरां दुरन्तमसारसमरणं च सा यथा तर्हीतरेष्वपि युक्तमेव प्रायोग्रहणम । यद्वा मिथ्यात्वप्रचुरे काले निर्णीतास्वपि मुक्तादिषु यमव्याख्यादिभिरपयाऽपायत एव सत्म- र्थनभि । प्रसिद्ध चमत्सिद्धर्षिपाविम्नीधिदुषा विदुषामन्य ज्ञानां यो श्रीमत्तीर्थकरवदननिर्गमनवस्याद्येनपरिपूर्णवप- श्राविणामपि । तन्मूलत्वं प्रायेण ति । शुद्धा निर्मला अश्रद्धानादच्या निरूद्धा मुक्ता अनवदुरवगाह्यावगाहनकुशलावधारणेहापोहत त्वज्ञानयुक्ता बुद्धिमनियम्य स शुद्धबुद्धि । अन्येतु मृषाऽयज्ञाने- ना (सि० ५।३।९४) परैरिति श्रीसिद्धहैमानुशासनशासनात् परिभाषा विप्रकार परापर्यमिनो भव इति नाममालाभिधा नाच्च पर्युपासनापूर्वकमुपधानोऽस्तिरत्यागायकत्वात मिथ्यात्वबुद्धि मिति तत्त्वमाध्याहार्यम् । तथा चैतानधिकारान् श्रुत्वा तत्रयुक्त्या मिथ्यात्ववासनामनादिकालीनामनन्तसंसारसमरणकारिणी निर-

स्तुवन् प्रायेण शुद्धबुद्धिरित्येव व्याचक्षते। तत्र 'प्रायेण' ति विनेय
णस्यापि युक्तियुक्ततामाचक्षते । एवं यत्र मव श्रोत
वा तद्धितकृच्छाम्नशिष्टशासनश्रवणनिरतोऽप्यवाप्नोति शुद्धबुद्धि
रूप धर्मम् । यदाहुर्वाचककुलावतंसा 'न भवति धर्म श्रोतु सर्व
स्यैकान्ततो हितश्रवणात् । अभिमत वक्तृत्वगुणैस्तुभिरप्यत्र ।
यदुक्तं तदेव पूज्य एकरसमपि तद्वाक्य भवत्युदन्वन्नाडिनि सुत तच्च ।
नानाभाव गच्छति पृथक् पृथग् भावमासाद्य ॥१॥इति । न चैवमपि
विरोधलेशोऽपीक्ष्यते। एवंविध मत् किमित्याह सूत्रस्य योग्य इति।
तत्र सूत्रयति विमुञ्चति अल्पाक्षरैरपरिमितानर्थानिति सूत्रम्
'सूत्रण् विमोचन' इतिवचनात् । अच् (५।१।४९) इत्यधि
सूत्रम् । पठ्यते च ● 'सव्वनईण जइ हुज्ज वालुया सव्वउदहीण ज
उदय । तत्तो अणतगुणिओ अत्थो इक्कस्स सुत्तस्स ॥ इति । अत्र
वालुकानां कणा उदधीनां च बिन्दव इति सङ्ख्यायामसङ्गतेति ।
स्पष्ट चेदमाद्याङ्गगाऽऽवतसूत्रादि याल्या तदगमव्याख्याऽऽगमतागम।
अत एव चापरिमितानिशयितज्ञानवत्पुरुषपरम्परामजायमेवतत् ।
● सुत्त गणहररइय तहेव पत्तेयबुद्धरइय च । सुयकेवलिणा रइय
अभिण्णदसपुव्विणा रइय' ॥१॥ इत्यादिना प्रतिपादितम् । निरू-
प्यते चात एवास्यानुयोगविधिः । ● सुत्तत्थो खलु पढमो बीओ
निज्जुत्तिमीसिओ भणिओ । तइओ निरवसेसो एस विही होइ

● सर्वनदीनां यदि भवेयु वालुकाः सर्वोदधीनां यदुदकम् ।
तस्माद् अनन्तगुणितोऽर्थ एकस्य सूत्रस्य ॥१॥

● सूत्र गणधररचित तथैव प्रत्येकबुद्धरचित च ।
श्रुतकेवलिना रचित अभिन्नदशपूर्विणा रचितम् ॥

● सूत्रार्थ खलु प्रथम द्वितीयो निर्युक्तिमिश्रितो भणित ।
तृतीयो निरवशेष एष विधि भवति अनुयोगे ॥

अणुओगे'त्ति । एतेन ये कलुषकलिकालकल्मषकलुषिताः तत्करण काटय ऊचुर्नियुक्त्यादेरस्वीकारयता, प्रवर्त्तन्ते च तदुद्धतलोकभाषा-मयस्वकपोलकल्पितानेकानर्थव्याख्यानुसारेण। ते निरस्ता द्रष्टव्या अयमन्तरा मूककल्पत्वात् श्रुतस्य सूत्ररूपस्य । अयमन्त्र-सूत्ररचना तावत् श्रीमत्तीर्थकृत्प्रणातार्थानुराधनेव अनेकलब्धिनिधानपूर्वभवोपात्तगणभृत्कर्मोदयवद्भिः श्रीमद्गणधारिभिः कृतम । अर्थाप्रामाण्ये च सुतरां तदप्रामाण्यं सम्पद्यते श्रीमतां भवताम् अवबोध्य च भवद्भिः सूत्रप्रदानपटोरुपाध्यायता अर्थवितरणविचक्षणस्य त्वाचार्यतया दिलाप्यर्थस्य महीयस्त्वा प्रामाण्यतां चेत्यल प्रसङ्गेन । तस्यैव विधस्य सूत्रस्य योग्योऽह । भवति च सूत्रदानेऽपि योग्यायोग्यपरीक्षणम् । न च वाच्यं भव्याभव्यविचारो नहि युक्तोऽनुपकृतपरहितरतानामनुग्राहकाणामिति । नह्यायताभिणो हितैषिणो ज्वरिताय दद्युः स्निग्धं भोजनम् । तथा च तद्दानमेव तेषामनुग्रह । एवमत्रापि • परिणाम्यपरिणाम्यतिपरिणामिभेदेन त्रिविधेषु जीवेषु सत्सु य एव परिणामिनस्त एवार्हाः सूत्रस्य नेतरे । नायकश्चाम्या सूत्रस्यावाप्नोति दुरन्तसंसारकान्तारपाति परिणामानिष्टाम । न च विचक्षणो वैष्यमे कोऽपि जीवनाधारमपि जीवनमादधात्या मघटे तद्वत्सूत्ररहस्यमपि परिणामिभ्य एव देयमिति यथार्थमुक्त-'सूत्रस्य यो यो जायत' । केचित्तु प्रायणेति क्रियया योजयित्वा तथाविधपरिभावनाकुशला अपि य एव परिणामिनस्त एव सूत्रस्य योग्या भवतीति व्याख्यान्त्यक्तु । जायते इति प्रादुर्भावार्थधातुना भापयन्त्याचार्य-आगयोग्यस्यापि योग्यताद्भव । अत एव चातकश परीक्षणाऽम्नायोऽपि सङ्गत एवावसेय । इति स तन्त्रगाथार्थ ।

• परिणामी उत्सर्गापवादप्रिय । अपरिणामी उत्सर्गप्रिय ।
अतिपरिणामी-अपवादप्रिय ।

ननु के ते गुणा ? येन शुद्धे शुद्धि स्यात् स्याद्वा तत्त्वज्ञानयोग्यतया सूत्रयोग्यतेति चेदाह तान् नियमभूतान् गुणान् न यान्विना भवति तत्त्वज्ञतेति –

मज्झत्थयाइ नियमा सुबुद्धिजोएण अत्थियाए व ।
मज्जइ तत्तविसेसो न अन्नहा इत्थ जइयव्व ॥१८॥

तत्र मध्य अन्तरात् प्रस्तावाद् रागद्वेषयो तत्र तिष्ठतीति मध्यस्थ । आतो डोऽह्वावाम (५।१।७६) इति डे मध्यस्थ - तत्त्वावबोधप्रतिवन्धकीभूतरागद्वेषविकल इत्यथ । न चावाप्नुयात् नवीनवधूटी-वधूरागरक्त-गोमय यज्जनास्वान्तवणिक्पुत्रवज्जातातिरागो भव्य-मपि धर्म तदवोध वा । अत एवाप्रशस्तवामनावासिता ये अवाम्या ते अयोग्या दर्शिता दृष्टादृष्टावदानानिपुणोपदेशकै । नहि सीधुवासिते घटे निक्षिप्तमिधीयत धीनिधिभि भोज्यादि घृतादिर्वा । पापठ्यते चात प्रवचनप्रभावनापरायण परमपुरुष 'कामरागस्नेहरागावीषत्करनिवारणौ । दृष्टिरागस्तु पापीयान्, दुरुच्छेद सतामपी' ॥(वीतराग०) ति । युक्त चतत ससारानित्यतादिभावनौषधेन कामरागस्नेहरागाऽऽमयनिवारणस्य सुकरत्वात् । दृष्टिरागस्तु जले नौवद्वह निवद्धास्थव भावनाभिवृद्धिम । तद्वद् द्विष्टोऽपि नापल्भत एव किञ्चिदपि भावुक परमभावुकादपि । यथाहि क्वचकाधमाऽऽगेपाऽऽद्गिमाधारणाऽसाधारणहितकरणकठिनान श्रीमदर्हतो महावीरान्प्यवापाऽत्रपात स्वस्यापि गुणरत्नमकराकरायमाणश्रीगौतमगणधरादनध्यमरत्नस्य । यथा वा चिराज्ञानतमस्तमितिरोहित-हिताहितविचारविलोचनलोकाऽऽलोकनाम्भूतादभूतदृपापारावारप्रवर्तितरासनस्य युगादिप्रभो परमप्रभावावितपरमपुरुपाथदानदक्षदेशनायाम लब्धाप्यद्वासुदवचक्रवर्तिजिनश्वरमदोन्मत्तमरीचिमार्गितमार्गावतारनिर्मितदुर्भाग्यदुभाग्यदुर्गमकपिल । आस्तामयत, ताव

१९९ ... स्तुतिरपि रागद्वेषाभ्या स्वत न्त्रहे-

तुल्या विधीयमाना नावतरति विधेयताम् यदाहु — विषमकालि-दिषमक्षिप्तात्तारणतरणयन्त्रवन्तरिधर्मा श्रीसिद्धसेनदिवाकरा — 'न केवलं श्राद्धतयैव नूयसे, गुणज्ञपूज्योऽसि यतोऽयमादरः'। आहुश्चापूर्वविद्यादिचमत्कारचमत्कारितचमत्कारचञ्चव श्रीहेमचन्द्रापादा अपि 'न श्रद्धयैव त्वयि पक्षपातो, न द्वेषमात्रादरुचिः परेषु। यथावदाप्तत्वपरीक्षया तु त्वामेव वीर! प्रभुमाश्रिताः स्मे'ति। प्रस्तुतप्रकरणकारा अपि सदालोकनीयचतुश्चत्वारिंशदधिकचतुःशतप्रकरणकरणकल्पनविध्वधिकृतगुणमहिमानः — 'पक्षपातो न मे वीरे, न द्वेषः कपिलादिषु। युक्तिमद्वचनं यस्य, तस्य कार्यः परिग्रहः ॥१॥' युक्तं चैतद् गुणानपेक्षणेन पुम्प्रव्यक्तिमात्रगतरागस्य धर्मरागत्वाभावात्। आस्तामेतत् धर्मरागसहचरितोऽप्यसौ पुरुषव्यक्तिरागश्चेत्तर्हि भवत्येवानर्थप्रदः श्रीगौतमस्य दीक्षादानप्रभावसमानवितीर्णानेकजनकेवलज्ञानस्य रूपकेवलज्ञानस्य श्रीमन्महावीरस्योपरि रागातिशयितेव। व्यञ्जितं चैतद्भगवतापि तेभ्यः * 'चिरसंसट्ठोऽसि गोयमा! चिरपरिचिओऽसि गोयमे'त्यादिना। जातं च तेषां महामहिमवतां सुगृहीतनामधेयानां वीतिरागेन वीतरागतां भावयता भगवता सकललोकालोकावलोकनलष्टकेवलमिति। न च आगमोऽपि जैनैरङ्गीक्रियते केवलं स्वतया किन्तु यथार्थार्थप्ररूपणप्रवणतयैव। तदाहु: 'स्वागमं रागमात्रेण द्वेषमात्रात्परागमम्। न श्रयामस्त्यजामो वा, किन्तु मध्यस्थया दृशा ॥'ति। सुष्ठु अवधार्य भावद्भिर्भवद्भिर्भगवद्वचनतत्त्वमिति। तस्य मध्यस्थस्य भावो मध्यस्थता तया हेतुभूतया। अनेनास्य कार्यजनकतामाह। कारणं च तदेव यदनन्यथासिद्धम्। हेतुतृतीयया चाचष्टे आचार्यो माध्यस्थ्यं विना तत्त्वज्ञानाऽभावम्। अवश्य

* चि[illegible]ए। चिरपरिचितोऽसि गौतम!।

भावी च सति माध्यस्थ्य तत्त्वावबोधो गाढमित्याशिनाति, प्रदेशिराजवत । न चेयं मध्यस्थता वृद्धिवत्वोपत्तौ वृद्धिमस्येवा नेकान्तिकहेतुता दधनी याह नियमाद्-अन्यतया, न भवति हि तत्त्वावबोधोऽन्यथा, यतेयमनकान्तिकी भवत । इद च पद सर्वत्र यथायेन सर्वत्र योज्यम् । न च वाच्य व्यवच्छेदफलत्वाद्वाक्य स्य,अनुक्तेऽप्येतस्मिन्नमविष्यदव नियम , इति स्पष्टार्थत्वाखणन, न हि व्यवच्छेद्य व्यवच्छिद्यतऽन्तरा विधयनिरूपणमिति । अत्र 'नियमादि लिपदन ज्ञापयति यदुत-यथायोग्यमेवावधारणविधिर्विज्ञया विधि निपुणै, अन्यथा आत्मना दण्ड इत्यादि स्वसमयार्थप्रस्पकपटुभाना व्याख्यानेऽध्याहार्यमाणेऽवधारण अवश्यं परसमयवाच्यताऽऽपात । न च केवल मध्यस्थतव पदार्थतत्त्वावगमनपटीयसी, तस्या मोहमहा राजसाम त्तास्पदद्शनमोहनिराकरणप्रयत्नत्वात्स्याह 'सुबुद्धिजोए ण'त्ति । सुष्ठु-सज्ज्ञानावरणह्रासमभूत्या महोदयनिबन्धना ननु विप र्यप्रतिभासोऽन्यपरिणतिमज्ज्ञानयुगलवद अज्ञानावरणज्ञानावरणा- पायोद्भूवा, तथाहि हुमत्वायनिश्चयात पातादिपरस्त्र्याम कापि पारमार्थिकी परमार्थप्राप्तिवल्लरी बल्गते चित्तमहीरुहे, तादृशी या बुद्धि - प्रतिभा मतिज्ञानवाच्या तस्या एव श्रुततत्त्वावधारण- धौरेयत्वात् । उच्यते च श्रुत मतिपूर्व' (तत्त्वार्थ०) मिति । न चात्र पूर्वता पूर्वक्षणवृत्तित्वमात्रा किन्तु निमित्तभूता श्रुतस्य धारणा हेतुत्वनियमात् । भवति धारणावत एव श्रुतोद्भव , वाच्यवाच- कभावसस्पृष्टार्थग्राहिण श्रुतत्वेन प्रतिपादनात । वाच्यवाचकभावा वधारणम तरेण च न वाच्यवाचकयोर्वाच्यवाचकत्वेनावगतिरिति । अत एव पठ्यते * अक्खरलभेण समा ऊणहिया हुति मइविसस हि'ति । तस्या योग - प्राप्ति तत्प्रतिबन्धककर्मक्षयोपशमेन । ननु या

* अक्षरलाभेन समा ऊनाधिका भवन्ति मतिविशेषा ।

सुबुद्धि सा क्षयोपशमेनैव युक्ता भवतीति न्यायो 'योगेन'तिपदेनति वस्र,अभिप्रायापरिज्ञानात। क्षयोपशमस्यानित्यतां ध्वनयन्नाहमि (इ) दमभियुक्ता यदुत उत्पन्नपूर्वापि क्षयोपशमेन यदि तत्त्वावबोधकाले यदि स्यात्तर्ह्येव तत्त्वावबोध । दम्म ते चानकेऽनर्वविधभयोपश ममाजा य ध्वविन्कावविनाप बुद्धिपाटवापमा अपि ततरकार्ये पाटवोपेता इति। तत्त्वावगमयोग्यसुबुद्धियोग्यप्रतिपादनाय योगेन ति। ननु योगोऽप्राप्तयो प्राप्ति । न च ज्ञानम यन आगत्या मना सम्बध्यते यन ववत्तु योग्य स्यात सुबुद्धियोगनेनि चन्न योगो ह्यत्र सम्बन्ध मात्र एवाभिप्रत । सोऽपि गुणि गुणिनो कथञ्चिद्भिन्नत्वात नानु पितिमञ्चरयुच्यमान । नहि प्रथम साविभूता भूदधुनैव तस्या आविर्भावात इत्यस्त्यत्र वाप्राप्तप्राप्ति न स्यान्यथात्मा ऽकाश यारपि संयुक्तता तथा द्रव्यत्वेन भिन्नत्व पि क्षेत्रत्वेन भिन्नाधि करणावत्तित्वा । अनादिकाणा द्रव्यद्रव्ययोरिव कथञ्चिद द्रव्यगुण योरपि कथञ्चिद्भिन्नत्वात स्यादव योगयुक्तताऽत्रति । नूनमात्तु स्वसिद्धा सादृनिमात्रमानसा नाऽश्रयणीया अपि। सयोगस्य परस्पर मान्नाथत्वाद्वित्त वेद तयाग्निि । ततीया त्वत्रापि पूर्ववद्धतावव । नियमादि ति पदमपि पूर्ववदवाऽऽयो यम । स्पष्ट चेन्न यत सुबुद्धि योगेनैव तत्त्वावगमो न नानाभावे । अथ तु सुबुद्धियोगन त्यन्यथा व्याचक्षते-मुख्य-अनाग्रहा अनुग्रहमयी वा बुद्धिमतियस्य स सुबुद्धि स्तान्नो गुरुस्तस्य योगेन समागमनेनति । भवत्यव च तादृशान य साधारणास्माधारणोपकारकरणप्रगुणगुरुगुणगुम्फितगुरुसमागमनेव तत्त्वतलितत्त्वावगम । यदाह-विना गुरुभ्यो गुणनीरधिभ्यो नाथ विजानाति विचक्षणोऽपि । आकर्णदीर्घोज्ज्वललोचनोऽपि दीप विना पश्यति नान्धकारे ॥१॥ अपूर्वपूर्वरत्नरोहणाचल आह वाचकोऽपि गर्वायत्ता यस्माच्छास्त्रारम्भा भवन्ति सर्वेऽपि। तस्मा

द गुर्वाराधनपरेण हितराङ्भिणा भाव्यम ॥१॥ तथा 'नागम्रतप्रवा मान्याप शिवगात्र्य प्रदेशिनप । मह्हिमाऽचित्य स गुरो वैशिनुमा रस्य वुद्धस्य ॥१॥ जापेऽपि पुज्जा जस्म पसीयन्ति,गवुद्धा पुव्वमधुआ। सपुण्ण ग्गामद्दस्सन्ति, बिउग्न अटठिय गुय ॥२॥ न चानेवविधस्याव गमो भवति प्रशस्य । यन्नाह–'नहि भवति निर्विगोपकमनुपा मितगुरुकुलस्य विज्ञानम् । प्रकम्पिपश्चादभाग पश्यत नृत्य मयूरस्य ॥१॥ उक्त च पूज्यरेवा यत्र * गुरुमूले सुयधम्मो' तथा 'सुदर गुरुजोगो विय जस्स तओ एत्य उचिआ त्ति । स्पष्टमुगुरुपरतानुव्वा रण तु गीतार्थस्यैव देशनाऽर्हत्वप्रतिपादनाय । यदाह–* 'अगीय त्थस्स वयणेण अमियपि न घुट्टए । गीयत्थस्स उ वयणेण विस हा लाहल पिवे' ॥ धर्मरत्नेऽपि– ज जयइ अगीयत्था न च अगीयत्थनि स्सिओ जयइ । वट्टावेइ य गच्छ अणतससारिआ होइ ॥ पूज्या अपि– अगीयत्थस्स ससग्गि सव्व तिविहेण वोसिरे । मुक्खमग्गपह विग्ध पहमि तेणगा जहा ॥ धर्मरत्नावसरेऽपि 'धम्मो जिणपण्णत्तो विबोहणो भविअपुडरायाण । ससारसमुद्दमहणो पगम्भजइणा कहयव्वो' ॥ अगीतार्थस्य अन कुदेसणाए वट्टयरागमि पाडेइ । इत्यादि प्रोक्तवान प्रवचनप्रमाणज्ञा इति सुष्ठूक्त 'सुगुरुनियोगेन'

---

* पूज्या यस्य प्रसीदन्ति सम्बुद्धा पूर्वसस्तुता ।
सम्पूर्णामप्यर्पयिष्यन्ति विपुलमर्थिकं श्रुतम् ॥१॥

* गुरुमूल श्रुतधर्म । सुन्दरगुरुयोगो पि च यस्य तत अत्र उचित ।

* अगीतार्थस्य वचनेन अमृतमपि न पिवेत् ॥ गीतार्थस्य तु वचनेन विष हालाहल पिवेत् ॥ यद् यतन्ते अगीतार्थो यच्चागीतार्थनिश्रितो यतते वर्तयति च गच्छ अनन्तससारिका भवन्ति । अगीतार्थस्य ससर्ग सर्व त्रिविधेन व्युत्सृजेत् । मोक्षमार्गपथि विघ्न पथि स्तेनका यथा ॥ धर्मो जिनप्रज्ञप्तो विबोधनो भव्यपुण्डरीकाणाम् । ससारसमुद्रमथन, प्रगल्भयतिना कथयितव्य ॥

ति । न चनदचाह । न च धान्यमथनगाथाया गुरुसेवा प्रतिपादयिष्यतीति । तस्या विधेयत्वेन प्रतिपादनात् । अत्र तु तत्त्वविनिश्चय-समाय तन्निव श्राम धीनाकत्यमिति । न च मध्यस्थस्यापि सुगुरु पार्श्वे विनाऽस्तित्वेन यथावद्भवति तत्त्वावगम , हृगपरमहस-यात्वि । सो हि नाभिनिवेशवा नो, न च तयोन मुमुक्षुयोनो, तथापि गावनुश्वना तत्त्वमाप्यामित्यास्तिनययोगाया ,'ह 'अस्थियाता य' ति । तन अस्ति जीवादिरिनि मनिरस्य स आस्तिक । नास्तिका ऽस्तिक दर्ष्टिक (६।४।६६) मिति शब्दनिष्पत्ति । स च द्विधा-धमन आस्तिको धर्मितश्चास्तिक । धमतो हि ते आस्तिका अवबोद्धव्या , ये यथाय विद्यमान नानादिधमसमुदाय यथार्थतया श्रद्दधत । धर्मिनाऽपि यथाय जीवादिपदार्थं यथार्थतया श्रद्दधाना । तत्रश्च ये जीवस्य मतृत्व यावच्छरीर यापित्व-पृथग्त्वादि निह्नुवन , त धमनास्तिका । ये च जीव परलोक मोक्ष वाऽपल्पन्ते, ते धर्मिनास्तिका । एतेन ये नात्मेयत्वरूपा यथा तथा प्रल्पन्ति, ते नास्तिका द्रष्टव्या । नहि स्वकपोलकल्पितपदार्थानङ्गीकारमात्रेण नास्तिकत्व कथयितु पायते केनापि । तथा सति सर्वेषाम न्याऽन्या पेक्षया नास्तिकत्वापत्ते । नहि किमपि दर्शन तावत्तादृश समस्ति, यत सवदर्शन समानायश्रद्धाल स्यात् । यद्यपि जनाना तु तदप्यस्ति । यता म जनरेकान्तेन किञ्चिन्निषेध्यमस्ति, न च ते सर्वथा निषेध्या अपि नयभेदत्वात्तेषाम् । * जावइया वयणपहा तावइया हुंति चेव-नयवाय त्ति वचनात् । सव च जैनरङ्गीक्रियन्ते स्यात्पक्षेणेति सवमस्ति सवज्ञशासन, न चाप्येषामस्ति शासने सवज्ञशासनवक्त-व्यता । तदाहुर्न्याकरपादा - 'उदधाविव सर्वास धवस्समुदीर्णा

* यावन्तो वचनपथा तावन्तो भवन्ति एव नयवा...

स्त्वयि नाथ ! दृष्टय । न च तासु भवान विदृश्यते, प्रविभक्तासु सरित्स्विवोदधि ॥ अयच्च तगृहीनमत इत्यपि न निषेध्यम । यत आहु – 'सुनिश्चित न परतन्त्रयुक्तिषु स्फुरन्ति या कारचन सूक्तसम्पद । तवव ता पूवमहार्णवोत्थिता, जगत्प्रमाण जिन वाक्यविप्रुष ॥१॥ तथा * जयइ सुयाण पभवो अन्यदपि सव्वप्प वायमूल बारसग जिणेहिमक्खाय इत्यादि । तस्यास्तिनस्त्य भावो तात्पर्ये ताप्रत्यये आस्तिकता जीवास्तित्वाद्यङ्गीकारिका मति । यदाऽऽह "अत्थि अविणासधम्मा करेइ वेएइ अत्थि निव्वाण । मोक्खो वाओ अत्थि उ ■ सम्मत्तस्स ठाणाइ ॥१॥ति । तथाऽऽस्तिकनया । अत्रापि 'नियमादि नि पद्योजना पूर्ववत्कार्या । तदभावे हि दशान-दशपूर्वधारकाणामभव्याना न किञ्चित्सुबुद्धियागऽपि भव्यभाव प्राप्तिरवलोक्यते । न च वाच्य तेषा तत्त्वज्ञानमभूदेवति, तादृश-परोपदशमात्रकुशलज्ञानेन नास्त्यधिकार, अनन्तशोऽवाप्तपूर्वत्वा-त् । न चतदसिद्धम । * सव्वजिवाणपि य ण अणतसो गविज्जासु उव वाओ'त्ति वचनात । न च तद् यतिलिङ्गग्रहणमन्तरा न च तत्र न द्रव्यत श्रुतावगम । अत एव च दशोनदशपूर्वी यावद भजनाक्ता सम्यक्श्रुतस्य

* चउदस दस य अभिन नियमा सम्म च सेसए भयणे त्यादिना । तस्य तावत् श्रुतस्यावगमे न तत्त्वतत्त्वश्रद्धान तेषा, निर्वाणश्रद्धाना भावात । आस्ता श्रद्धान शङ्कापि तेषा निर्वाणविषयिणी न स्यात,

---

* जयति श्रुताना प्रभव । सवप्रवादमूल द्वादशाङ्ग जिनराख्यातम् ।
* अस्ति अविनाशधर्मा करोति वेदयति अस्ति निर्वाणम् ।
मोक्षोपाय अस्ति तु षट सम्यक्त्वस्य स्थानानि ॥
* सर्वजीवानामपि च अनन्तशो ग्रैवयकेषु उपपात ।
* चतुर्दश दश च अभिन्ने नियमात् सम्यक च शेषके भजना ।

स्यात् यथा स्वविषयिणी भ यत्वाविनाभाविनी भव्यत्वाऽभ यत्वविष यिणी शङ्का। अत सुष्ठु प्रोक्तम्-आस्तिक्यनव तत्त्वावगम। चशब्द स्त्रयाणा समुच्चयार्थ। नहि केवलेन भवति कार्य सिद्धिरपि। उत रोत्तरप्राधान्याच्चव क्रम। यद्वा पूर्व पूर्वो हेतुरुत्तरस्यास्तम्य। यत्र मध्यस्थताविनिर्मुक्तस्य भवति सुबुद्धियोग। न च सुबुद्धियक्त ससमस्य चाऽस्तिक्यम्। न च नास्तिकस्य स्यात् तत्त्वनामिति। ननु कथ भवति प्राक्तत्त्वावगमादास्तिक्य ? भवति च प्रागास्तिक्ये कि तत्त्वज्ञानेनेति चेत। नात तावत् सम्यग्ज्ञानानन्तरभाविविशिष्ट-तत्त्वावगमाधिकार। नहात्र सम्यग्दर्शनश्रद्धेयजीवादिपदार्थनिरू-पण विधीयते, यत स्यात्परमाशङ्का स्याद्वा तत्त्वाधिगमात प्रागपि आस्तिक्यमौघत' *तमेव सच्च निस्सक ज जिर्णे पवेइय मिथ्यादि विचारेण। यद्वा ज्ञानदेवादिस्वरूपस्यापि मताऽज्ञातपदार्थविशेषस्य स्यादेव प्रागपि आस्तिक्यम्। अथान्यनिसर्गसम्यक्त्वस्याधिगम सम्यक्त्वाऽध्यवसर वा स्यादेव निर्विवाद तत्त्वाधिगमात प्रागास्ति क्यम्। स्वयमूह्य वा सुधिया एतत्त्रयासावक्रम। एतत्त्रयेण त्रिभिस्त्याद् पायत तत्त्वविषय इति। नायन-अवबुध्यत प्रागवुद्धाऽपि गुर्वादिर्गीतार्थस्य पार्श्वे। यद्वा-कस्यापि सुबुद्ध पार्श्वे। जिनशब्दोहि सुबुद्धधर्मा यादेव तत्त्वावगम इत्यस्य ज्ञानधर्मकयाप्रसिद्धत्वात्। पठ्यत च-* 'जो जेण सुद्धधम्ममि ठाविओ संजएण गिहिणा वा। सो चेव तस्स भण्णइ धम्मगुरू धम्मदाणाओ॥ अत एव च प्राक् सुबुद्धियोगेन ति सयतभावक सामान्यवाचकपदेन पठितवान प्रकरणकार। मध्यस्थ ता-गुर्वागाऽऽस्तिक्याना फलमाह- 'ज्ञायत इत्यनन। भणित च

* तमेव सत्य नि शङ्क यद् जिन प्रवेदितम्।
* यो येन शुद्धधर्मे स्थापित सयतन गृहिणा वा।
स एव तस्य भण्यत धर्मगुरु धर्मदानात्॥

भट्टारकैरपि 'विनयफलं शुश्रूषा गुरुशुश्रूषाफलं श्रुतज्ञानं'मित्यादि। अन्यत्राप्युक्तावपि 'अध्यात्मविधिधारकस्य अध्यात्मविधिधारकस्य आत्मैव -सुस्सूसा सवण नाणं' इत्यादिमिडग्रहगाथया। तत्त्वानि जीवादीनि तेषां विशेषं यथावस्थितं जडान्वयावस्था स्वरूपम्। एकतत्त्वशब्द-लोपाद्वा तत्त्वानि सारभूतानि न तु यदृच्छजातिनिग्रहस्थानानीव कल्पितसमवायादीव प्रामाण्याभिधेदवद् यथा स्वमतिकल्पितम्। अन तर्भावनीया यवतानीति वा तत्त्वानि। नह्यन्ययूथिकप्रतिपादित-षट् षोडश-चतुर्विंश तथा पञ्चविंशत एतानि क्वचिदप्यन्तर्भावमिव -युतानि वस्तु पायन्ते। न च वाच्यं आश्रव संवर निर्जरा मोक्षाणा-मस्यैवाऽन्तर्भावो जीवाजीवयोरिति। परमार्थेन तत्त्वद्वयस्यैव प्ररूपणात् आश्रवादीनां यत्नेनाप्यासत्तु साध्यतापक्षपरमपदप्रति व धर्म हेतुमात्रनार्थमिति न तत्त्वव्याघात। यद्वा नव विशदोऽत्र बालबोधनीये। अन्वयेन हेतुत्वेऽवधारितेऽपि पुनः 'नियमादि'ति पदाद् व्यतिरेकेण हेतुत्वावधारणायाऽऽह 'न अन्नहत्ति'। अन्यथा पूर्वोक्तमाध्यस्थ्यसुबुद्धियोगास्तिक्यानामभावे न तत्त्वविशेषावगमो भवतीति तु स्वधिया सुधियाऽभ्याहार्यम्। सुविवृतश्चायमर्थः पूर्व माध्यस्थ्यादीनामवधारितनिरूपणे इति न पुनरुच्यते। इत्थं वस्तुस्वरूपोपदर्शनेन ज्ञायते एव बुधैरपामुपादेयता, इष्टसाधनता-कृतिसाध्यता ज्ञानाधीनत्वात्तद्वत् परं प्रस्तुतप्रकरणस्य मन्दमति-विबोधनाय कत्वादाऽऽह स्पष्टं विधेयोपदेशम् 'इत्थ जइयव्व'ति। इह सप्तमीबहुवचनान्तात् भवविधाने इहेति निपातनात्। प्राकृते च त्रपो हित्थ (८।२।१६१) ति सूत्रेण त्थाऽऽदेशे 'इत्थ' ति। एषु प्रस्तुत गाथावर्णितत्वात् प्रत्यक्षेषु माध्यस्थ्यादिषु यतितव्यं प्रयत्नः कार्यः। यवकृयण यापन यत्नाकरो यतामामापन्नायामपि स्पष्टत्वाय स्पष्टो ।१८। एवं विधिना चान्तो भवेत येन तत्त्वागमस्तस्य कर्त्तव्यतामाह

गुणगुणेहि सम्म विभयो तेसिं तवस्सकम्मे य ।
साहूण अणाहाण य मरणपुरय निजोएण ॥१९॥

गुणा '● पडिरूवो तेयस्सी जुगप्पहाणागमो महुरवक्को । गम्भीरो धिइमन्तो उवएसपरो य आयरिओ ॥१॥ अपरिस्सावी सोमो संगह-सीलो अभिग्गहमई य । अविकत्थणो अचवलो पसन्तहियओ गुरू होइ ॥२॥ (उत्त०) एत्थ बहुणा अतिस्पष्टत्वात् व्याख्यायन्ते-अविस्तरभयत्वानि षट्त्रिंशत् । अथवा ● देस कुल जाइ रूवी संघयण धिइजुओ अणासंसी । अविकत्थणो अमाई थिरपरिवाडी गहियवक्को ॥१॥ जियपरिसो जियनिद्दो मज्झत्थो देसकालभावन्नू । आसन्नलद्धपइभो नाणाविहदेसभासन्नू ॥२॥ पञ्चविहे आयारे जुत्तो (जुत्तो) सुत्तत्थतदुभयविहिन्नू । आहरण हेउ-कारण-नयनिउणो-गाहणाकुसलो॥३॥ ससमय-परसमयविऊ गम्भीरो दित्तिमं सिवो सोमो । गुणसयकलिओ जुग्गो पवयणसारं परिकहेउं' ॥ इति षट्त्रिंशत् । यद्वा षट्त्रिंशत् षट्त्रिंशिकाचतुष्टयगुणा गुरुगुणा गुरुगुणा गुरवः ... गुरुगुणगुणैर्विनयकर्मसमपर्णेनाम् गुरुगुरुत्वस्य । अनेन

● प्रतिरूप तेजस्वी युगप्रधानागमो मधुरवाक्य ।
गम्भीरो धृतिमान् उपदेशपरश्चाचार्यः ॥१॥
अपरिस्रावी सौम्य संग्रहशीलः अभिग्रहमतिश्च ।
अविकत्थन अचपल प्रशान्तहृदयो गुरुर्भवति ॥२॥
● देश-कुल जाति रूप-संहनन धृतियुत अनाशंसी ।
अविकत्थनः अमायी स्थिरपरिपाटि गृहीतवाक्य ॥१॥
जितपरिषद् जितनिद्रो मध्यस्थो देशकालभावज्ञ ।
आसन्नलब्धप्रतिभो नानाविधदेशभाषाज्ञ ॥२॥
पञ्चविध आचारे युक्त सूत्रार्थतदुभयविधिज्ञ ।
आहरण-हेतु-कारण-नयनिपुणो ग्राहणाकुशल ॥३॥
स्वसमय-परसमयविद् गम्भीरः दीप्तिमान् शिवः सौम्य ।
गुणशतकलितो योग्य प्रवचनसार परिकथयितुम् ॥४॥

नाम-स्थापना द्रव्यगुरोर्व्यवच्छेदमाह, शुद्धभावस्यैव नाम स्थापनाद्रव्याणामुपयुक्तत्वात् क्रियायाम् । अशुद्धे तु भावे कथङ्कार भविता तत्समारोप । अत एव पठ्यते भावनिक्षेपशुद्धस्यैव निक्षेपचतुष्कशुद्धि । नोच्यतेऽत्र वहुवक्तव्य यत्तत गौरवादिना । सेवा पर्युपासना औपचारिकविनयरूपा । यदाह *"अब्भुट्ठाण अजलि आसणदाण अभिग्गह किई अ । सुस्सूसणमणुगच्छण ससाहण काय-अट्ठविहो ॥१॥ (दसव०) आह च श्रमारिपडहाद्घोषणावाप्ताऽमरयशोवपु श्रीहेमसूरिरपि 'अभ्युत्थान तदालोकेऽभियान च तदागमे । शिरस्यञ्जलिसश्लेष, स्वयमासनढौकनम् ॥१॥ आसनाऽभिग्रहो भक्त्या, वन्दना पर्युपासनम् । अनुयानऽनुगमश्चेति, प्रतिपत्तिरिय गुरो ' ॥२॥ (योग०) पठ्यते चागमेऽपि-त महाफल खलु तहारूवस्स समणस्स वा माहणस्स वा नामगोयस्स वि सवणयाए किमग पुण अभिगमण-वदण-नमसण पज्जुवासणए ।। पूज्या एव व्याचख्युरन्यत्र सन्दर्भान्तरे साधुसेवाया धर्मासाधारणकारणता तत्फल च । तदुक्तम् सकलदर्शनततिवितत्कुविकल्पनिरासपूर्वकयथार्थव्याख्या विख्यातयशसि शास्त्रवार्त्तासमुच्चये प्रथमस्तवके साधुसेवा सदा भक्त्या, मैत्री सत्त्वेषु भावत । आत्मीयग्रहमोक्षश्च धर्महेतुप्रसाधनम् ॥६॥ उपदेश शुभो नित्य, दर्शन धर्मचारिणाम् । स्थाने विनय इत्येतत् साधुसेवाफल महत् ॥७॥ न केवला भक्तिरूपा सेवा, किन्तु विनयोऽपीत्याह विनयस्तेषाम्' विनयश्च मोक्षप्राप्ति मूलमेव । यत आह * मूलाउ खधप्पभवो दुमस्स खधाउ पच्छा

---

* अभ्युत्थानमञ्जलि आसनदानमभिग्रह कृतिश्च ।
शुश्रूषणमनुगमन ससाधन काय अष्टविध ॥

* मूलात् स्कन्धप्रभवो द्रुमस्य स्कन्धात् पश्चात् समुपयान्ति शाखा ।
शाखाभ्य प्रशाखा विरोहन्ति पत्राणि ततस्तस्य पुष्प च फल रसश्च ॥१॥
एव धर्मस्य विनयो मूल परमश्च तस्य मोक्ष ।
येन कीर्ति श्रुत श्लाघ्य नि शेष चाभिगच्छति ॥२॥

समुविन्ति साहा । साहप्पसाहा विरुहन्ति पत्ता तओसि पुप्फं च फलं रसो य ॥१॥ एवं धम्मस्स विणओ मूलं परमो से मोक्खो । जेण कित्तिं सुयं सिग्घं, नीसेसं चाभिगच्छइ ॥२॥ (दशवै०) यार यास्तनोऽव्यवार्थ-न तथा सुमहार्घ्यमपि वस्त्राभरणमलङ्करणमानि । श्रुतशीलमूलनिकषो विनीतविनयो यथा भाति ॥ ग्रन्थ स्यादिर निरत यहितममावरणयमविवापी । गुरुवन्दनमनर्थनिगता वचनरसवचनम्पान ॥२॥ (प्रशम०) स्ति बहुलोवमन सर्वेषामेव कल्याणानामेष एव भाजनम् । यस्माद् विनयफलं शुश्रूषा गुरुशुश्रूषाफलं श्रुतज्ञानम् । ज्ञानस्य फलं विरतिर्विरतिफलं चाश्रवनिरोध ॥१॥ संवरफलं तपोबलमथ तपसो निर्जराफलं दृष्टम् । तस्मात् क्रियानिवृत्तिः क्रियानिवृत्तेरयोगित्वम् ॥२॥ योगनिरोधाद् भवसन्ततिक्षय सन्ततिक्षयान्मोक्ष । तस्मात्कल्याणानां सर्वेषां भाजनं विनय ॥ (प्रशम०) विनयश्चात्र बहुमानादिरूपः भक्तिलक्षणस्य गृहीतत्वात् इति सुप्रवृत्तमादिविधय गुणगुरूणां सम्यक् तेषां विनयश्चेति । सा च न यथा कथञ्चित्त किन्तु सम्यक् । असम्य विधानं हि न सत्फलभाग्भवति । नहि विपरीतप्रयुक्तममृतमपि स्याज्जीवितवद्धये भवति । 'सम्यगि'त्यस्यामवस्थापि कार्या योजना इमम्प्रकमणिप्यायन । सदा पूर्व सेवाकाले ययावस्य भक्तवदाना दिरूप विश्रामणादिरूप वा तत्र हासनिपातित वान । पश्चात् च

* सव्व किर पडिवाई वेयावच्चं अपडिवाई । अथवा भवाभ्यदन पूर्व भक्तिग्रहणात्र विनयग्रहणेन च बहुमान । न केवल भवाविनयादेव किन्तु परमप्रीत्याह तदर्थकरण चेति । तेषां-पूर्वनिर्दिष्टानां गुणगुरूणां गुरूणां पुन पुनस्तच्छब्देन व्यपदेश सततं गुणगुरुगुरुगुणस्मरणस्य तद्वयावृत्त्यादेश्चाऽवश्यकरणीयताज्ञापनाय ।

* सव किल प्रतिपाति वयावृत्त्यमप्रतिपाति ।

नाम-स्थापना द्रव्यगुरौव्यवच्छेदमात्, शुद्धभावस्यैव नाम स्थापनाद्रव्याणामुपयुक्तत्वात् क्रियायाम । अशुद्धे तु भावे कथङ्कार भविता तत्समारोप । अत एव पठ्यते भावनिक्षेपशुद्धस्यैव निक्षेपचतुष्कशुद्धि । नोच्यतेऽत्र बहुवक्तव्य यत्तत् गौरवादिना । सेवा पर्युपासना-औपचारिकविनयरूपा । यदाह् "अब्भुट्ठाण अजलि आसणदाण अभिग्गह किई अ । सुस्सूसणमणुगच्छण ससाहण काय-अट्ठविहो ॥१॥ (दस०) आह च अमारिपडहाद्घोषणावाप्तामर यशोवपु श्रीहेमसूरिरपि- अभ्युत्थान तदालोकेऽभियान च तदागमे । शिरस्यञ्जलिसश्लेष स्वयमासनढौकनम् ॥१॥ आसनाऽभिग्रहो भक्त्या, वन्दना पर्युपासनम । अनुयानऽनुगमस्चेति प्रतिपत्तिरिय गुरो ॥२॥ (योग०) पठ्यते चागमेऽपि त महाफल खलु तहारूवस्स समणस्स वा माहणस्स वा नामगोयस्स वि सवणयाए किमग पुण अभिगमण-वदण-नमसण-पज्जुवासणयाए । पूज्या एव व्याचकुग्रन्थान्तरे साधुसेवाया धर्माऽसाधारणकारणता तत्फल च । तदुक्तम सकलदर्शनततिवितत्कुविकल्पनिरासपूर्वकयथार्थव्यवस्थया विख्यातयशसि शास्त्रवार्त्तासमुच्चये प्रथमस्तबके 'साधुसेवा सदा भक्त्या, मैत्री सत्त्वेषु भावत । आत्मीयग्रहमोक्षश्च धर्महेतुप्रमासनम ॥६॥ उपदेश शुभो नित्य, दर्शन धर्मचारिणाम् । स्थाने विनय इत्येतत् साधुसेवाफल महत ॥७॥ न केवला भक्तिरूपा सेवा, किन्तु विनयोऽपीत्याह-'विनयस्तथाम' विनयश्च मोक्षप्राप्ति मूलमेव । यत आह • मूलाउ खधप्पभवो दुमस्स खधाउ पच्छा

० अभ्युत्थानमञ्जलि आसनदानमभिग्रह कृतिश्च । शुश्रूषणमनुगमन ससाधन काय अष्टविध ॥

• मूलात् स्कन्धप्रभवो द्रुमस्य स्कन्धात् पश्चात समुपयान्ति शाखा । शाखाभ्य प्रशाखा विरोहन्ति पत्राणि ततस्तस्य पुष्प च फल रसश्च ॥१॥ एव धर्मस्य विनयो मूल परमश्च तस्य मोक्ष । येन कीर्ति श्रुत श्लाघ्य नि शेष चाभिगच्छति ॥२॥

उमविनि साहा । माहप्पमाहा विन्हाि पना तजोमि पुन्छ च पर रसो अ ॥१॥ एव धम्मस्स विणओ मूल परमो अ से मोक्खो । जण किति सुअ सिग्ध, नीसम चाभिगच्छइ ॥२॥ (व्याख्या०) धाम शासनतोऽप्यवार्थन तथा गुमहा यत्रि वस्त्राभरणान्यमृतो भाति । अतणीकमूलनिरयो विनीतविनया यथा भाति ॥ धम्मस्यापि निरत पहितसमाचरणजमनिर्वापी । मुक्तिनमत्यनिगतो दवनरमवन्तम्पग ॥२॥ (व्याख्या०) वि वर्तोकनन, मर्वेषामेव कल्याणानामेव एव भाजनम् । यदा विनयतत्त्व गुप्तूपा गुरु शुश्रूषा श्रुतमानम् । ज्ञानस्य फल विरतिविरतिफल चाश्रवनिरोध ॥१॥ संवरफल तपोबलमथ तपसो निर्जराफल दृष्टम् । तस्मात् क्रियानिवत्ति क्रियानिवृत्तेरयोगित्वम् ॥२॥ योगनिरोधाद्भवसन्ततिक्षय सततिक्षयान्मोक्ष । तस्मात्कल्याणानां सर्वेषां भाजन विनय ॥ (व्याख्या०) विनयश्चात्र बहुमानादिरूप भक्तिलक्षणस्य गृहीतत्वात् इति गुप्तूषमादिविधय गुणगुरुणा सम्यक तथा विनयश्चेति । सा च न यथा कथञ्चित् किंतु सम्यक । असम्यग्विधाने हि न तत्फलभाग्भवति । नहि विषवगयुक्तममृतमपि स्यात्जीवितवृद्धय भवति । सम्यगिहयस्योभयत्रापि कार्या योजना सत्कर्मणि यायन । यद्वा-पूर्व सर्वाशब्देन वयावृत्य भक्तानां दिरूप विश्रामणादिरूप वा तस्य ह्युपनिपातित यात । परयसे हि

* 'सव्व विर पडिवाई वेयावच्च अपडिवाई । अथवा सर्वाशब्देन पूर्व भक्तिर्ग्राह्याऽत्र विनयशब्देन च बहुमान । न केवल सर्वात्रि नयावेव किंतु परमप्रीत्याह तदर्थकरण चेति ।

ष्टाना गुणगुरुणा गुरुणा, पु॰

णरागिनादनानाय वा । अथ प्रयोजनमोक्षादि, तस्य करण विधान स्वयमिति नियमध्याहार्यम । तथव विनयशुद्धे । नह्यन्यपार्श्वे न्यविधान विधयनयोदित विधिविद्भि । न चैव विधान भवति स्वात्मशुद्धि । चकार पूर्वोक्तयो समुच्चयार्थ । न केवला सेवा विनया वा केवल किन्तु द्वयमप्येतदितिज्ञापनायस्यथ । न केवल सूरिप्रभृतीना सेवादिकरण किन्तु साधूनामपि सदैतदाह 'साहूण' त्ति । साधयन्त्यपवर्गं पौरुषीभि क्रियाभिरिति साधव । * निव्वाणसाहए जोए जम्हा साहंति साहुणो' इतिवचनात । तेषामपि सदा विनयस्तदर्थकरण चेत्यपि योज्यम्, तेषामपि पञ्चपरमेष्ठ्य न्तर्गतत्वेनाऽऽराध्यत्वात । केन गुणेनाऽऽराधनेति चेत् आह श्रीश्रुतकेवलिपादा —* विसयसुहनियत्ताणं विसुद्धचारित्त नियमजुत्ताणं । तच्चगुणसाहयाणं सहायकिच्चुज्जयाण नमो ॥१॥ असहाए सहायत्तं करेंति मे संजमं करतस्स । एएण कारणेणं नमामि सव्वसाहूणं ॥२॥ (आव० नि०) ति । अन्यच्च पूर्व गुरुसेवाया यदुपदर्शादि महत्फलमुक्त, तदत्रापि समानमिति न संशयस्तत्सेवादौ योग्यतामञ्चति । भवति च तददान तदुपदेशाश्रवण च नन्दन मणिकारवत् सुश्रद्धस्यापि मिथ्यात्वप्राप्तिरिति करणीयैवैषामपि सदा । * जावज्जीवं सुसाहू गुरुणो इति वाक्येन यावन्महाव्रतवता माराध्यत्वात । गुणगुरुगुरूणाम पृथगुपन्यासश्च तेषामतिशयेनाऽऽरा

* निर्वाणसाधकान् योगान् यस्मात् साधयन्ति साधव । "

* विषयसुखनिवृत्तेभ्य विशुद्धचारित्रनियमयुक्तेभ्य ।
तथ्यगुणसाधकेभ्य सहायकृत्योद्यतेभ्यो नम ॥
असहायान सहायत्व कुर्वन्ति मम संयम कुर्वत ।
एतेन कारणेन नमाम्यह सर्वसाधुभ्य ॥

* यावज्जीव सुसाधव गुरव ।

थ्यत्राशापनार्थम् । सा च तत्पूज्यत्वात्तेषां, पूज्यपूज्यस्य चाऽनिश्चयेन पूज्यत्वानुपपत्तेरिति । साधवश्च गुणिन एव ग्राह्या, न नामधारिण तथा मोक्षप्रतिबन्धकत्वात् । आह च- ● ते पुण समिया गुत्ता पियदृढधम्मा जिइंदियकसाया । गंभीरा धिइमंता पण्णवणिज्जा महासत्ता ॥१॥ उस्सग्गववायाणं वियाणगा सेवगा जहासत्ति । भावविसुद्धिसमेया आणारुइणो य सम्मत्ति ॥२॥ सव्वत्थ अपडिबद्धा मेत्ताइगुणण्णिया य णियमेण । ससाइसु हंति दुह इय आययमग्गतल्लिच्छा ॥३॥ एवंविहा उ णेया सव्वणयमएण समयणीतिए । भावेण भाविएहिं सह चरणगुणट्ठिया साहू ॥४॥ (पञ्चाशक०) पार्श्वस्थादीनां चाऽवन्द्यत्व स्पष्टमेव । ● पासत्थो ओसन्नो होइ कुसीलो तहेव संसत्तो । अहछंदो विय एए अवंदणिज्जा जिणमयम्मि ॥१॥ इत्यादि- नेन तु ● पासत्थाइ वंदमाणस्स नेव कित्ती न निज्जरा होइ । जायइ कायकिलेसो बंधो कम्मस्स आणाई ॥१॥ पठितश्च तेषामप्यात्मना दान वन्दापन । ● मुट्ठुअरं नासंति अप्पाणं जे चरित्तपब्भट्ठा

● ते पुन समिता गुप्ता प्रियदृढधर्माणो जितेन्द्रियकषायाः ।
गम्भीरा धृतिमन्तः प्रज्ञापनीया महासत्त्वाः ॥१॥
उत्सर्गापवादयोर्विज्ञायकाः सेवकाः यथाशक्ति ।
भावविशुद्धिसमेता आज्ञारुचयश्च सम्यक्त्विन ॥२॥ सर्वत्राप्रतिबद्धा मैत्र्यादिगुणान्विताश्च नियमेन । सत्त्वादिषु भवन्ति दुःख इति आयतमार्गतल्लिप्सा ॥
एवंविधास्तु ज्ञेया सर्वनयमतेन समयनीत्या ।
भावेन भाविता सह चरणगुणस्थिता साधवः ॥३॥
● पार्श्वस्थ अवसन्नो भवति कुशील तथैव संसक्त ।
यथाच्छन्दोऽपि च एते अवन्दनीया जिनमते ॥१॥
● पार्श्वस्थादीन् वन्दमानस्य नैव कीर्तिर्न निर्जरा भवति ।
जायते कायक्लेशो बन्ध कर्मण आज्ञादि ॥२॥
● सुष्ठुतर नाशयन्ति आत्मान ये चारित्रप्रभ्रष्टा ।
गुरुजन वन्दापयन्ति सुश्रमण यथोक्तकारिण च ॥

गुरुजण वंदावंति सुस्समण जहुत्तकारिं च ॥१॥ (आव०) न केवल-मेत एव न वन्द्या, तत्संसर्गिण सुसाधवोऽप्यवन्द्या एव। यदुक्तम्-● असुइट्ठाण पडिया चंपगमाला न कीरइ सीसे। पासत्थाईठाणेसु वट्टमाणा तह अपुज्जा ॥१॥ (आव०) न च वाच्य ● 'नाणाहिओ वरतर हीणो विहु पवयण पभावंतो। इतिवाक्यात् चरणरहित-स्यापि श्रेष्ठतोक्तज्ञानादिगुणयुक्ताना कार्यैव सपर्येति। तदभिप्रायानवगमात्। तथाविधविशिष्टचारित्रविकलतैवाभिप्रेताऽत्र सूरिमुख्य 'हीण'इत्यनेन, न तु चारित्रशून्यता। व्यक्ततरश्च तन्नोत्तरगाथाकदम्बके ● 'नाणाहियस्स नाण पुज्जइ नाणा पवत्तए चरण। जहा खरो चंदणभारवाही भारस्स भागी न हु चंदणस्स। एव खु नाणी चरणेण हीणो नाणस्स भागी न हु सोग्गइए॥१॥ (उप०) अनेनैव ज्ञापयति-यत्पूर्वं पूज्यतोक्ता वरतरशब्देन, सोत्तरगुणाशुद्धिमतो, न तु प्रकटसेवादिना श्लाकनाम नष्टचारित्ररत्नस्य, तस्य तु सम्यक्त्वस्यापि विनाशो मुक्तत्वात्। तन्नाह ● 'सन्नागडपडिसेवी काएसु वएसु जो न उज्जमइ। पवयणपाडणपरमो सम्मत्त कोमल तस्स। (उप०) यावद्भणितं पूज्यपाद- ● 'छजीवनिकायदया

● अशुचिस्थाने पतिता चंपकमाला न क्रियते शीर्षे।
पार्श्वस्थादिस्थानेषु वर्तमाना तथाऽपूज्या ॥१॥

● ज्ञानाधिको वरतर हीनोऽपि खु प्रवचन प्रभावयन्।

● ज्ञानाधिकस्य ज्ञान पूज्यते ज्ञानात् प्रवर्तते चरणम्।
यथा खर चन्दनभारवाही भारस्य भागी नैव चन्दनस्य।
एव खु ज्ञानी चरणेन हीनो ज्ञानस्य भागी नैव सुगतेः॥

● सन्नकटप्रतिसेवी कायेषु व्रतेषु यो न उद्यच्छति।
प्रवचनपातनपरम सम्यक्त्व कोमल तस्य॥

● षड्जीवनिकायस्यावर्जितो नैव दीक्षितो न गृही।

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । न [illegible] ।
[illegible] * '[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible]
[illegible] ॥१॥ न च [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] । [illegible]–
[illegible] [illegible] [illegible] । [illegible]
[illegible] ॥१॥ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] । न [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ॥२॥ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥३॥ (न) [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible]– '[illegible] विहीन [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥४॥ [illegible]
[illegible] [illegible] । न च [illegible]
[illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] '[illegible]
[illegible] । [illegible] [illegible]
[illegible]' ॥१॥ [illegible] च [illegible] । '[illegible]
[illegible]' इत्यादि । [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], न [illegible] न [illegible] [illegible] [illegible]
दृष्ट्वा हि तान् [illegible] [illegible]
[illegible] । तदुक्तम्–'[illegible] [illegible] [illegible]

* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] न [illegible] [illegible] ॥

जायते । सवज्ञभाषिता धमस्तस्य चित्त न विद्यते ॥१॥ न चामयताविरतेभ्या यत्किञ्चित्प्रासुकमप्रासुक वा एषणीयमनेषणीय वा दीयत तत्रका तन पापकमव ध एव भगवता प्रतिपादित, न च तत्राल्पापि सम्भवति निजरा * एगते से पावे कम्मे किज्जइ न थि से अप्पावि णिज्जरे ति (भग०) वचनादिति वाच्यम । तत्र पात्रबुद्धयव दानविचारस्यापत्रमात । पात्रबुद्धया चापात्रेभ्यो यत्किञ्चिद्दानेऽपि सवथा पापवन्ध को वा किमाह- तस्य मिथ्यात्वपरत्वात तत्सम्भवस्या निवायत्वात । न च गम्यते कथमेतत् । प्रकरण हि तत्र पात्रदानस्य । प्रकरणेनैव च स्यादथपरिच्छित्ति । इष्ट यत्रचात्रापि यथाश्रुत यान्याने स्याद्वाद, स चापेक्षयैव निर्धारण भविष्यति । निर्णीतस्वपोऽर्थो निणयकरणपटुमि । यतो यदि सवथाऽसयतादिदान प्रतिषिषित्सित स्यात्तर्हार्थोऽप्रासुकप्रासुका नपणीयपणीयविचारेण, स हि सयतानामेव, कल्पाकल्पविभाग भावात्सेवा छ्मस्थाय तत्रनि निर्णीयते नच सामान्यदाननिषिविषय उपमात कि तु पात्रबुद्धिविषय । न च वाच्य प्रासुकपणीय दीयत चेन्न तदा स्यात्पापबन्ध, सूत्रे तस्यापि निषेधात । अन्यच्च-एकान्तपापवन्धकथनेन हि निषेधा स्यादेव वृत्तिच्छेदकारित्वेन दुरन्तपापमार्ग । तदुक्त- * जे य ण पडिसेहन्ति वित्तिच्छेय करंति ते (सूत्रकृ०) इतिवचनात । एतेन य आह एपणीयमपि दीयतेऽसयताय पापमव का वार्त्ताऽनपणीयदान ? इति ज्ञापरायतरोपन्यास इति । त निरस्ता । एषणीयशब्देनैव तदभिप्रायस्य गतार्थत्वात । न च निवारितमनुकम्पादान जिनवरेन्द्र, स्वयमपि तु तदाऽऽचीणमव सावत्सरिकदान-देवदूष्यदानादिना । पठ्यते च

* एकान्त तस्य पापकम क्रियत नास्ति तस्य अल्पापि निजरा।
* ये च प्रतिषेधयन्ति वृत्तिच्छेद कुर्वन्ति ते।

• 'अणुकम्पाप्पण पुण न कयावि जिणहिं पडिसिद्ध । ति । न च नय साध्वाचार, • 'ज उ दाण पससनि वहमिन्छनि पाणिणा । ति (सूत्र०) वचनात् इति वाच्यम । अवस्थाभन्विपय वादेनस्य । अयथा यगान्जिनवरण यदुपदिष्ट गिल्पादि,दत्त च मूनुभ्यो पश्यादि ततपा दुगतय एव स्यात । उपदिष्ट चानुकम्पादान नीन राज्ञ कणिकुमार.नमणन चतुर्ज्ञानवता आर्यसुहस्तिपाद-प्रमकर दमधकरण सम्प्रनिराननाऽञ्चीणमपि चेति सुस्थित विषयमेवानकम्पादानमिति । चकारो दीनादिसमुच्चयाय । यतयामप्ययकरण योग्यमेव । आमत्रीभावादयकरणमेवाऽत्र सम्बध्यम । न चानुकम्पाक्षण-सम्यक्त्वलक्षणवान दीन दृष्ट्वा कथचिदपि तदुद्धारमकृत्वा सुखमाप्नाति । कारुण्यभावनाप्येवमव निवर्हति परं नविनाशिनी तथा करुणे तिवचनात । पठयते च– 'औन्नय कापण्यरथागाद्विनयमानयमहत्त्वम् । गुरुदीनाभ्यिमौचि त्यवृत्तिकार्येत्प्रदत्यन्नम ॥१॥ गुर्वाज्ञया महादानताऽप्यस्याऽभिम तव । 'पायात्त स्वल्पमपि भूयानुपरोधतो महादानम् । दीनन पस्थादौ गुवनुनया दानम यत्तु' ॥१॥(षोन्श०) अत एव पठयते •'नेव दार पिहावेज्जा भुजमाणा सुसावओ' । तथा 'अवगुयदुवारा' इत्यादिनेत्यल्पमतिनिवन्धाग्रहग्रहिल सहातिप्रसङ्गेन । तदपि गुरुसेवादि यनायाना चायकरणादि कथ कायमित्याह- सत्तणुरुवं'ति । शक्ति सामथ्य शारीर वाचिक मानसिक वा तस्या अनुरूप यथास्यात्तथा । न चाऽत्रानुरूपमित्य ययीभाव, तथा ते त्वयस्योपकुम्भमित्यत्रव तन्नाथपूरणाव्यय'-(२ १ ८५) तिनि

• अनुकम्पादान पुन न कदापि जिन प्रतिषिद्धम ।

•य तु दाने प्रशसन्ति [illegible]

धन पष्ठीसमासाभवनाद अव्ययीभावस्याऽप्यन्ययत्वात, कि तु त्युत्पोऽत्र रूपमनुगताऽनुरूप, नवैरनुरूप शक्त्यनुरूप । क्रिया- वशेषणत्वे चास्य शक्त्यनुरूपमिति । सेवादि हि सेवापर स्वश- क्तमनतिक्रम्यैव कार्यम् । अन्यथाऽर्त्तादियोगेन दुर्गदुर्गतिमर्तानुसर- ात् । अत एव च पूज्यतमपूजाया अवसरनिरूपणायामनियमोऽपि ाविधानाधिरयाऽऽरयात । यदाहु श्रीपूज्या -*'सा पुण इह विण्णेओ ज्झाओ तिण्णि ताव ओहेण । वित्तिकिरियाविरुद्धो अहवा जो ज स जावदओ ॥१॥ यावत् * 'वित्तीनाच्छेयमि य गिहिणो साज्ज त व्वकिरियाआ । निरवेक्खस्स उ जुत्तो सपुण्णो सजमो चेव'त्ति । (पञ्चा०)आस्तां तावदयत्, कृतार्थत्वेऽपि परमपदप्राप्रणप्रवणो देशप्रवर्तनस्वभावत्वादुत्तमोत्तमश्रीमदर्हत्पूजायामप्याहु * 'अत्थे ा बधिऊण णास अहवा जहासमाहीए इति । भवति च बोटिकवत् वशक्त्यतिक्रमेणोत्कण्ठनवाप्तमिथ्यात्वादनर्थ । अत एव च ोयव रनिदानवणनेऽपि दाविततस्यागतपसी(तत्वा०)'इत्याहु । ा चवमवधाय निगूहनीया स्वशक्ति सद्धर्माराधनामावधान, त- ात्वे वीर्याचारविराधनावधारणात् । तल्लक्षण तु * 'अणिगूहिय लवीरिओ परक्कमइ जो जहुत्तमाउत्तो । जुजइ य जहाथाम ायम्वो वीरियायारो'॥(दशव०)त्ति। न चेद मेघादिकाम्यानुष्ठा

* स पुन इह विनय स्वध्या निम्नतावन्नोघेन ।
वृत्तिक्रियाविरुद्ध अथवा या यस्य यावद्‌ ॥

* वृत्तिव्युच्छेदे च गृहिण सीदन्ति सत्क्रिया ।
निरपेक्षस्य तु युक्त सम्पूर्ण सयमस्त्वेव ॥

* वस्त्राण बद्ध्वा नासामथवा यथासमाधि ।

* अनिगूहितबलवीर्य पराक्रमते यो यथोक्तमायुक्त ।
युनक्ति च यथास्थाम ज्ञातव्यो वीर्याचार ॥

नान्न पानि विंशतिस्थानकादितपोवत् किन्तु जिनपूजादिवत नतिक्रमि त्याह नियमेन ति। अवश्यतया विधेयमेतत गुणगुरुगुरुपर्युपासनालभ्य त्वाद् गुरुगुणानाम्। पठ्यते च साधुदानमाहात्म्य अन्तराऽप्यानुषङ्गिक फलत्वाभऽपि पर्यवसाने परमपदश्रेष्ठतमसाधनभूतचरणाऽवाप्ति। अथ पर्यकतयोक्ता चाऽस्याऽप्यनादि श्राद्धाऽहोरात्रनयाख्यात्यानप्रस्तावे व्याख्यानादवलम्ब्यते एव। ऊचुश्च– * पच्चक्खाणं सवणं जइणु छा उंचियकरणिज्ज ति। अत एव च पठ्यते– * 'तत्थ निवसेज्ज स ड्ढो जत्थ साहूण हुज्ज उवयाओ।' तथा * न य वसइ साहुजण-विरहियम्मि देसम्मि बहुगुणं वि इत्यादि। श्रमणानाश्रित्य सुस्पष्ट मविहित एव सदा चरणीयता। यतः * विणओ सासणे मूलं, विणीओ संजओ भवे। विणयाओ विप्पमुक्कस्स, कओ धम्मो कओ तवो (आव०)॥१॥ विणओ आवहइ सिरिं लहइ विणीओ जसं च कित्तिं च। न कयाइ दुव्विणीओ सकज्जसिद्धिं समाणइ (उप०) ॥२॥ अणुवत्तगा विणीया बहुक्खमा निच्चभत्तिमंता य। गुरुकुल वासी अमुई धन्ना सीसा इह सुसीला॥३॥ (पञ्चवस्तु०) इत्याद्यनेक शास्त्रेषु सविस्तारं व्याख्यातत्वात।

कीदृशस्यतदकोनविंशतितमगाथावत्त सम्पद्यते, तत्र च स किं प्राप्नोत्यपूर्वमथमिति निदर्शयन्नाह–

---

* प्रत्याख्यानं श्रवणं यतिभ्यश्च उचितकरणीयमिति।
* तत्र निवसेत् श्राद्धः यत्र साधूनां भवेद् उपपातः।
* न च वसति साधुजनविरहिते देशे बहुगुणेऽपि।
* विनयः शासने मूलं विनीतः संयतो भवेत्। विनयाद् विप्रमुक्तस्य कुतो धर्मः कुतस्तपः ॥१॥ विनय आवहति श्रियं लभते विनीतः यशश्च कीर्तिं च। न कदाचिद् दुर्विनीतः स्वकार्यसिद्धिं समानयति॥
* अनुवर्तका विनीता बहुक्षमा नित्यभक्तिमन्तश्च। गुरुकुलवासिनः अमायिनः धन्याः शिष्या इह सुशीलाः॥

भवस्य समनुगतमलित्वा पापन्दद एव।
तथा विध [illegible] मविरहगमा [illegible] ॥२०॥

[illegible] मविप्रमादिति यथा-पूर्वमो [illegible]
[illegible] सव (८ । ३) [illegible]
[illegible] सिद्धवित्यपि [illegible] (३०२ ६६) [illegible]
[illegible] प्रमाद यव [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ न च [illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ न [illegible]
[illegible] प्रवृत्तियत [illegible]
[illegible] ॥ [illegible] प्रवृत्तिनिषा
[illegible] ॥ [illegible] प्रवृत्तिव्यवस्थम् ॥
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ अत्र [illegible]
(२।१।३१) [illegible] ॥ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] विशिष्टप्रतिमावस्या

* [illegible]
[illegible] ॥

प्रति । न चतावता तास्मो तन्हू । एवमिमपि न यत् यमादिभाव-
मायान्ति वर्त्तमाने नार्गान वा.गता, न वानागन आयास्य ताति ।
तथा याग्यतार द्रावपि न प्राप्ति परमथय पथीभूतमम्यग्न
नार्गेनाम । पठयन न • भव्वा वि त अणता जहि न पत्तो तमा-
इपरिणमा इति । आयाम्तु प्राप्ता अपि यमादिभावमवाप्ता अपि
मानुष्यरमभूम्या-यन्नातमजानिपु-मवाभिपाम्या पु प्रभूतत्व-
घाभवनानि न यानुध्यन्त यमबुटिम्नावन्मपान् । वृद्धा इव मात-
तन्पि दयन्गारपूर्जडिम्यारपार्यभिन्नापय प्रव्रजितवपधरत्वमा
पन्ना यदापिन पर नत्र न त तान्मयत आगना, किन्तु यमपिवरन-
रद्वारपाम्प्रवानिवृत्तपुनरद्वमवनरद्वमवमलप्रवण मवसन्नामन
पुरे । म आद्या अपि मवत्य याच्या किन्न मदाविरय । तदाह—
चरमपरावत्तवर्तिन इति । परम अपश्चिमा, नात पर पुद्गल-
परावर्त्तान्या भि अभ्मिनवान्नमभाग मिद्धिगमात् । गति य मिद्धि
गमने पुनभवावतानाभावन पुद्गलम्यव ग्रहणाभाव । तेजगवाम
यान्व्यय उविवन्गान का वाता पुद्गल परावर्त्तस्य ? । मुपुपवि
थाविकहिवर्देरम (उत्ता० २८३) इति मे चरम, म चासौ परा-
वत्त पदवद्द पन्यमूनयावनागन् मामान्ढेर गन्धमाला
भीमनाम्न म भीमगत इवात्र परावत्तपदेन पुद्गलपरावत्तग्रहणम् ।
तत्रापि पुद्गलाना पुद्गलनाथन (मी) नामौदारिकादीना परावर्त्तो-
गृहीत्वा मुक्त्वा परिणमय्य परिणामय्याऽवस्थ्याऽऽत्म्य मोचन
यस्मिन् स पुद्गलपरावर्त्त अनन्ता मपिण्ययमपिणीमान्मान पारि
भापित । यदाह— • उम्मप्पिणी अणता पुग्गलपरियट्टओ मुण-
यव्वो' । इति । तत्र वर्त्तिनो वर्त्तनशीला वर्मी तस्य । अत्र हि चरम

• भव्या अपि न अनन्ता यत्र प्राप्त समादिपरिणामम् ।

• उत्सर्पिण्य अनन्ता पुद्गलपरिवर्तको ज्ञातव्य

परावत्तवर्तित्वेनैव योग्यताभिधानम् । यदाह 'स भवति कालादेव प्राधान्येन सुहृतादिभावेऽपि । ज्वरशमनौषधसमयवदिति समयविदो विदुर्निपुणं'॥मिति। तथात्व चास्यागोऽऽगमवचनापरिणते ,सदबाधाभावात । यदाह 'नाऽऽगमवचन तदद्य परिणमति सम्यग् नियम एषोऽत्रे'ति सुष्ठूक्त 'चरमपरावत्तवर्तिन' इति । तत्रापि न समस्ते, किन्तु तत्प्रान्त्यभागे एव, यतो लब्धसम्यक्त्वस्याप्रतिपातिनो भवाष्टकेनैव सिद्धिगमनात् । प्रतिपातिनोऽपि अपार्धपुद्गलपरावर्तमात्रससारावस्थाननियमात् । तदुक्त * अतोमुहुत्तमित्तपि फासिय जेहिं हुज्ज सम्मत्त । तेसिमवड्ढपोग्गलपरियट्टो चेव ससारो' ॥१॥ इति प्रोचु प्राय एतत' इति । न च वाच्य तर्हि चरमान्त्यत्वेनवाऽस्तु हेतुता अन्त्यस्यापि चरमत्वानपायात । तत्कारणसम्भवसूचनाय चैव व्यपदेश । यद्वा–अनन्त्यपुद्गलपरावर्त्तीना भव्याना मोक्षानर्हाणामभव्यानामपि च द्रव्यतो भवत्ये वैतल्लाभसम्भव । यदाह– 'अभव्यस्यापि कस्यचिद्यथाप्रवृत्तिकरणतो ग्रन्थिमासाद्याऽर्हदादिविभूतिसदर्शनत प्रयोजनान्तरतो वा प्रवर्त्तमानस्य श्रुतसामायिकलाभो भवति । न तदुपलाभ-दोषाणा-सम्यक्त्वदेशसर्वविरतिसामायिकाना लाभो नेत्यर्थ । भव्यानप्याश्रित्यैवमेव। अनन्त्यावर्तेऽनन्तश सर्वविरतिलाभस्य द्रव्यतोऽनेकश पञ्चवस्त्वादौ प्रतिपादितत्वादिति प्राय । न च द्रव्यभावभदो लक्ष्य करेया । दुलक्ष्या हि पराशया इतिवचनात । णकारश्चात्र वाक्यालङ्काराय । प्रोचिरे च प्रवचनप्रणयनपटुभिगणभृद्भि स्यानाङ्गदशमस्थाने अकारादय आलङ्कारिका । प्रोचे च तत्र णकारोऽपि 'तेण कालेण'मित्यादिवत । भवतीति क्रियाध्याहा

* अन्तर्मुहूर्तमात्रमपि स्पृष्टं यैर्भवेत् सम्यक्त्वम् ।
तेषामपार्धपुद्गलपरिवर्त एव संसार ॥

र्यो अत्र । किमिति चेदतत्प्रगाथापकल्पित गुणगुरुसेवाविनयाथ करणमाध्वनाथकार्यविधानम् । परमिति अप्यर्थे सम्भावनायाम । सम्भाव्यते एवंविधस्यानत्प्राप्ति । यद्वा विशेषणार्थे परमिति । तथा च एतच्चरमपरावर्त्तवर्तिन एव, नान्यस्य । अत्र पञ्च प्राय शब्दया स्यान तु चरमान्त्यभागस्य हेतुत्वेऽपि चरममात्रस्य हेतुताकथन चरमत्वानदायात्तस्येति ज्ञापनाय तत्कारणानामव्यभिचारज्ञापनार्थ वेति द्योतनाय प्राय इति । यद्वा परमित्युत्कृष्ट भावेन इत्यर्थ । एवमधिकारिणमाख्याय फलमुपदर्शयन्नाह– एषोऽपि च लक्ष्यते भवविरहफलोऽनेनवे'ति । तत्र एष माध्यस्थ्यसुबुद्धियागाऽऽहितस्य ज्ञानतत्त्वविज्ञाया गुणगुरुसेवादिविधानव्यापृतश्चरमपुद्गलपरावर्त वर्ती भव्य । अपि च समुच्चये । प्रथम तावच्चरमपरावर्त्तनैव भवविरहफललक्ष्यता सिद्धाऽन्नि परमतेनाधिकनि ज्ञापनाय । यद्वा-'अपि चे'त्यनेन धर्मोऽपि समुच्चीयते । अथवा य केचि मरुदेव्या दिवत् प्रान्तभाग एव निस्तारो गन्तारश्च मोक्ष तेषा चरमावर्त्त स्वल भवविरहफलता लभ्यते । परमय तु अनन्तवत तद्वानिति लभ्यत इति ज्ञापनाय अपि चे'ति । यद्वाऽऽसताम व लब्धसम्यक्त्वगाढ्या देशविरति-सर्वविरतिमन्त । ते हि लभ्यन्त एव तथाविधक्रियया भवविरहफला । परमयमनथाविधोऽप्यनेनतावन्मात्रेण तत्त्वज्ञान गुरुसेवादिमात्रेणव भवविरहफलो लभ्यते इतिज्ञापनाय । किमित्याह लक्ष्यते-अनवाप्तनथाविधातीन्द्रियार्थवेदनवदन छद्मस्थैरपि ज्ञायत अनुमानेन तैरपि ज्ञातु शक्यत्वात् । अतीन्द्रिया नामार्था । कीद इत्याह– 'भवविरहफल' इति । भवन्ति कर्मवशवर्त्तिन प्राणिन जन्म जरा मरण रोग शोक वियोग संयोगादियुक्ता अस्मिन्निति भव पुनाम्नी (५।३।१३०) ति घ ।' तस्य विरह अत्यन्तवियोग भवविरह, स एन ... पय त परिणामो यस्य

भवविरहफल । भवत्येव हि धर्माभ्यासातिशयाद् भवविरहो 'मुक्तिविशुद्धा मुक्तये इति अभ्यासातिशयादुक्त तद्विमुक्त प्रसाधकमिति च वचनात् । न च मुक्त पर फलमयदस्ति, शपस्य सम्पदादविपाकविरसत्वात्, 'भवमता यद दुःखकारण'मिति वचनात् । स्वस्वार्थाप्तिरपि न तत्त्वत फलभूता, किन्तु स्वार्था सिद्धौ विश्रामरूपा । तदुक्त यस्तु यनिपटमान सम्यक्त्वज्ञान शालसम्पन्न । वीर्यमनिगूहमान शक्त्यनुरूप प्रयतन ॥१॥ सहननाऽऽयुर्बलकालवीर्यसम्पत्समाधिवैकल्यात । कर्मातिगौरवाद्वा स्वार्थमकृत्वोपरममेति ॥२॥ सौधर्मादिष्वन्यतमकेषु सर्वार्थसिद्धि-परमेषु । स भवति देवो वैमानिको महर्द्धिद्युतिवपुष्क ॥३॥ तत्र सुरलोकसौख्य चिरमनुभूय स्थितिक्षयात्तस्मात । पुनरपि मनुष्य लोके गुणवत्सु मनुष्यसङ्घेषु ॥४॥ जन्म समवाप्य कुलबन्धुविभवरूपबलबुद्धिसम्पन्न । श्रद्धा सम्यक्त्व ज्ञान-सवर तपोबलसमग्र ॥५॥ पूर्वोक्त भावनाभावितान्तरात्मा विधूतससार । सेत्स्यति तत पर वा स्वर्गान्तरितस्त्रिभवभावात ॥६॥ (प्रशम०) न च साधूनुद्दिश्य वाच्य फललाभ श्रावकानाश्रित्यापि तथाभणनात । 'सद्येह जिनवरमते गृहाश्रमी निश्चित सुविदितार्थ इत्यादि यावत् शुद्ध स सिद्धिमेष्यति भवाष्टकाभ्यन्तरे नियमात् । इति । विरह शब्देन चनस्य श्रीहरिभद्रसूरिसूत्रितत्व गम्यते । पूज्यहि यावन्तो विहिता ग्रन्था प्रवचनरत्नाकरावतारतीर्थकल्पा तावत्सु विरहशब्दो न्यस्तो यत नायरत् प्रकरणबाहुमि श्रीपूज्यकृतिरेषा इति । केनैव लभ्यत ? इति चेदाह अनेन तु । तुरवधारणे । अनेनैव तत्त्वज्ञानगुणगुरुसेवादिनैव । नान्यनिमित्ति । तस्य तथात्वलक्षणेन चेद व्यभिचारि । भवति चाव्यभिचारिणा साधनेनाऽप्रत्यक्षोऽपि तदविना भाव्यर्थो निश्चित इति सुष्ठूक्तमनेनैव भवविरहफलो लभ्यते

इति । समाप्तिद्योतनायाऽह इति प्रथमाधिकारविंशिका । इति समाप्तौ । प्रथमा आद्या अधिकारप्रधाना विंशिका विंशतिगाथाप्रमाणा ग्रन्थपद्धतिर्विंशिका धिकारविंशिका । अस्या हि केवलाधिकाराणां लोकानादित्वादिसिद्धपरमसुखाऽवसानानां सूचनैव प्रायेण कृतेति यथार्थाभिधानेयमधिकारविंशिकेति ।

भद्रमस्तु श्रमणसङ्घाय गुणरत्नरत्नाकराय ।

—: प्रशस्ति :—

स्यात्पद् मुद्राया त्रिपदी जयत्या, पदार्थसार्थानवलम्बमाना ।
न यत्र धत्त त्रितय पदानां सुधास्तया तत्र वदन्ति वस्तु ॥१॥
चित्रातिचित्र तु गणाश्चित्ते, व्यधात् समस्तश्रुतभावगर्भितम् ।
प्रविष्टपूर्वा नतिरस्तु तस्मै तादृग्गवी यस्य मुखात् प्रजाता ॥२॥
ज्ञानादिधर्मैकनिधे सुधर्म गणेशितु शुद्धगणाऽन्ववाय ।
नभोङ्गणे सूर्यसमा प्रभाऽऽढ्या गणाधिनोऽनन्तगुणा बभूवु ॥३॥

पारम्पर्येऽजनि समगुणोऽभिरम्याऽन्वयया यो
वित्तो विदवे गुणजलनिधि प्राप्तभूपप्रतिष्ठ ।
शास्त्राचारस्तप इति गणाऽनकगीतायगात—
स्तीर्थोद्योतो त्रिदशनिलयव दनीयस्स विज्ञ ॥४॥

बभूव तत्रामितशक्तिरत्न प्रभावसत्रामितलोकदो स्य ।
सत्तकशास्त्रो मुनिसाधसेव्यो, गच्छोऽतिवित्त किल सागराऽऽख्य ॥५॥

तत्राभवन् मुनिवरा * जयवीरसिंघु
सङ्काशा सुवाग्कुशला गणिन प्रसिद्धा
वादे महेन्द्रपुरि त्रिस्तुतिका दयान—
दारपास्च मदन्दपूजपरे निरस्ता ॥६॥
ये तान स्तुवन्ति जयवीरगणीन्द्र सन्तो

* जइ वेरसागर नामान ।

येरद्भूत विगतवस्त्रगणात्सुतीयम् ।

(नग्नाटविग्नानिचयादवित सुतीयम्) वित्त च कौङ्कुममिद जगति प्रभावा तीथप्रभावननमोटगणसूयकल्यान् ।७।।

इतश्च कापटे द्रङगे मग्ना भिल्या धनेश्वरा । न रमाया न रामाया, मग्ना किन्त्वाऽऽहतोदितौ ॥१॥ आबाल्याद्विपयोद्विग्ना आप्रहाल्परिणिर्यिरे । पितुर्द्वेगनिरासाय, महत्सेवापद हि तत् ॥२॥ न च कस्तूरिकामोद, प्रच्छन्नस्तिष्ठति क्वचित् । धमरङ्गोऽपि तत्तेषा, क्षेम शसोढ नाशितुम् ॥३॥ • जयवीरोदितिसुधा मग्नस्तविषया समे । विपवज्जज्ञिरे नासता भाव रामाकृतंस्तके ॥४॥ उद्वेगपरिहारायाऽभ्नात्सुस्ते तत्समीपगा । रामासङगा महर्षीणा मपि स्याद्भूयष्ट न किम् ॥५॥ ऊपुस्ते ह्रक्यतो गहे, परिव्रज्यामनोरथा । यमुना यमुनाकान्ता, पूणपुत्रमनोरथाम ॥६॥ अवेक्ष्य भवनिर्विण्णाश्चित्त चकुव्रतादृतौ । नाऽभुक्त क्षीयत कर्मेत्यस्थुर्गेहेपु दु खिना ॥७॥ अतवल्लौ पुन प्रेक्ष्य यमुना प्रत्यबोधयन् । समारविषपूर्णाब्धि मग्ना क्लिश्यन्ति हाऽङगिन ॥८॥ चित्र नरा पशुक्रीडा, कृत्वा नन्दन्ति मानसे । आनन्दो दारुणो भावी प्राणिव्रातप्रबाधन ॥९॥ बुबोध यमुना मौन, धममाचष्ट न क्षमा । विधातु तत समादास्ये शील व्रतपद लघु ॥१०॥ अग्रहीपुस्तया साक, दघतो व्रतभावना । कुक्षिगोऽजनि धौरेय-स्वप्नसूचितसत्त्वभाक ॥११॥ नन्दनो नन्दनो लोक-लोचनस्यति नन्दितो । चन्द्रनुर्हेमचन्द्राख्यया, पितरौ मोदमवितौ ॥१२॥ आद्यस्य गुणरत्नाब्ध, स्वप्नलाभानुसारत । कृता स्या मणिवद्दीप्रगुणस्यास्ति मणि पुन ॥१३॥ अधीतिनो समे शास्त्रे, तर्कवृद्ध्या विदावरौ । कन्यावुद्वौ योग्ये हि, योग्य वयसि शोभते ॥१४॥ तावीक्षयित्वा विष्णुर्हल्लनाविव मङगतौ ।

• चट्टरभागर इति

मुमुदे जनरो दध्यो सुन्दरामागमोन्नितिम् ॥१५॥ दवाय जगनीनाय,
गुरवे ज्ञानभानव । यदिष्ट दीयन तन्वेत् सपर्या मवभद्रिका ॥१६॥
जन्गीक्रियते गुरुणा नेमो नेमविगूहिनो । तन्मिो वोधयाम्यानु
यथा स्याना प्रभावरो ॥१७॥ उभयत्र हिना मत्ता शाधयेन्नी
यथानमम । मन्य वराग्यनाशोऽपि तया स्वस्यान्निहन पुरा ॥१८॥
यत्नमान्बाधिनस्तो नद्रना याऽभो वभूवतु । जामाव जायन पुत्र,
श्रुतिमना निश्चियतु ॥१९॥ प्राज्ञाजिन्नमुभो तना भजरन्घोव
घूटिका । उपनूपगम याय-नानु म्वन मन्नाविन ॥२०॥ कृपाद्र-
म्न वन्तत्तस्य, नामो रम्यात्तया चिरम् । गभगो निदचय येना
यथावत्तु हि पायते ॥२१॥ गत्वा ग्रामासरे पार्श्वे सुगुराग्रत
माददे । जयवीरस्य तनान्यभ्यग्रास्मान इरयगो ॥२२॥
मात्वाऽन्न स्वस्य पट्टानन्निमगमुव यस्य त तन जग्मु-
श्चाम्बन्सा भाभराढया दिवि सुरनिचय वादुवामा सुधर्मे ।
निम्बापुया यमीनाऽऽवतनिनिन्निनाऽ० प्टानिमुय जयर्गे
स्वतन्मन् सद्गुणाना सिततन्मधुना तदयन्नो गाति लाक ॥२३॥
तपा पट्टावयाद्वा म्नरन्विरिय या गामयामास भावान्,
स्थित्वा तेनयमाया भाषिक सुगरकरी स्थापिता विनिराऽऽज्ञपा ।
नाऽभून्मे बुद्धिरिद्धा न च श्रुतसरणिर्नोऽभ्यतऽत्रावपूर्णि
न्याने प्रयानिवन्य प्रचुरमतिहृनाल नगवाऽऽज्ञो व्यधायि ॥२४॥
क्षुण्ण यदत्र नाप्य तत्र, सन्तो यन्गुणधारका ।
तन्याऽऽयमाम्यमु येऽन्य पठनश्रवणाद्यता ॥२५॥

= १९८८

॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

। मूर्त्तिस्थापनम् ।

ज्ञानाऽऽवृते साधनमाह सार्वं, ज्ञानस्य तद्धारयतस्तथैव ।
ततसाधनानामपलापितादिना, सम्यग्दृश सञ्चरगेऽपि तद्वत् ॥१॥
अथाऽबुधा वेषमृपदधाना, श्रद्धालुताभावविहीनधर्मा ।
भवानुरक्ता जडताऽऽघचित्ता, स्वकीयपूजाप्रवर विचक्ष्यु ॥२॥
अस्माकमाशातनया हि भाऽय, यदि स्पृशेदङ्घ्रिरिहासनादि ।
न पुस्तकादेन च सानमूर्त्ते, पदप्रघट्ट किमपीह दूषणम् ॥३॥
श्रीपञ्चमाङ्गे गणधारिभिनता, श्रुतस्य साध्व्याङ्गनया लिपीयम् ।
तथापि मोहो बलवान् ह्यमीषा, तमो यथा कौशिकगोत्रजानाम् ॥४॥
दिवस्पतिः स्वस्य सभाप्रदेश, न क्रीडते यत स्वसुराङ्गनाभि ।
त पुण्यकमाह्यतुल्यप्रभाव प्रेक्षत मूढ कथमान्नभाव ॥५॥
अस्थना करोत्यात्महिताय सेवा, शान्ताणवो यत्र परत्र लभ्या ।
मूर्त्तिस्त्रय सवजनप्रणम्य, चक्रु सुरास्तीर्थकरस्वभावम् ॥६॥
प्रणम्य त योगिमुख्या निपद्, स्थाने स्वकीयऽग्रत एव तासाम् ।
सद्दृष्टिरार्द्रा गणभृच्च तुर्यो, जातोऽत एवेति सदा प्रणम्या ॥७॥
आशातना यस्त्यजति प्रयाणा, तत्साधनाना च तनोति भक्तिम् ।
भनेन स ऐदवयमवाप्य सिद्ध आनन्दपाथोधिसमावतार ॥८॥
कालकाले नरजीवित पुमान लब्धे न रत्नत्रितय चिनोति य ।
समर्जितानेककठोरकर्मा कथ पुनस्तस्य मुदम्धियाग ? ॥९॥

आगमोद्धारक-ग्रन्थमालाना प्रकाशनो

१	सर्वज्ञशतक सटीक महोपा०	श्री धर्मसा०	पत्राकारे	३ ००
२	सूत्रव्याख्यानविधिशतक	,,	बुकाकारे	२ ००
३	धर्मसागर ग्रंथसंग्रह	,,	,,	२ ५०
४	औष्ट्रिकमतोत्सूत्रप्रदीपिका		,,	१ ००
५	तात्त्विकप्रश्नोत्तराणि	आगमोद्धारक०	पत्राकारे	७ ५०
६	आगमोद्धारककृतिसंदोह	प्रथम विभाग	,,	६ ५०
७	,,	द्वितीय विभाग	,,	१ ८७
८		तृतीय चतुर्थ विभाग	,,	प्रेसमां
९	अधिकारवर्णिका वृत्ति		बुकाकारे	१ ००
१०	षोडशकना व्याख्यानो भाग-बीजो		,,	२ ७५
११	द्वितीयश्लोकविंशिकानी टीका		,,	प्रेसमां
१२	आगमोद्धारकश्रीनी श्रुतोपासना		,,	२ ५०
१३	क्षुल्लकसंदोह	पूर्वाचार्यकृत	,,	०-७५
१४	संदेहसमुच्चय	श्रीज्ञानकलशसूरिविरचित	,,	० ७५
१५	जैनस्तोत्रसंचय	भाग १ लो श्रीपूर्वाचार्यकृत	,,	१ ००
१६	,,	भाग २ जो ,,	,,	१ ५०
१७	,,	भाग ३ जो ,,	,,	प्रेसमां
१८	गुरुतत्त्वप्रदीप (उत्सूत्रकंदकुद्दालापरनाम) चिरन्तनाचार्यकृत			२ ००
१९	शताधिविवरणम् गणिवर्यश्रीमानसागरजीकृत		,,	१ ००

प्राप्तिस्थान

श्री जैनानंद पुस्तकालय, सुरत (गोपीपुरा)

। मूर्त्तिस्थापनम् ।

ज्ञानाऽवते साधनमाह साव, ज्ञानस्य तद्धारयतस्तथैव ।
तत्साधनानामपलापितादिना, सम्यग्दृश सम्बरगेऽपि तद्वत् ॥१॥
अथाऽनुधा वेषमपदधाना श्रद्धालुताभावविहीनधर्मा ।
भवानुरक्ता जडताऽन्धचित्ता, स्वकीयपूजाप्रवर विमन्यु ॥२॥
अस्माकमाशातनया हि भाव्य, यदि स्पृशादङ्घ्रिरिहासनादि ।
न पुस्तकादेर्न च सार्वमूर्त्तेर् पदप्रघट्टे किमपीह दूषणम् ॥३॥
श्रीपञ्चमाङ्ग गणधारिभिनता श्रुतस्य साध्याङ्गतया लिपीयम् ।
तथापि मोहो बलवान् ह्यमीषा, तमो यथा कौशिकगोत्रजानाम् ॥४॥
दिवस्पति स्वस्य सभाप्रदेशे, न क्रीडते यत् स्वसुराङ्गनाभि ।
त पुण्यकर्मास्थ्यतुल्प्रभाव प्रेक्षेत मूढ यथमात्तभाव ॥५॥
अहन्ना करोत्यात्महिताय सेवा शान्तार्णवो यत्र परत्र लभ्या ।
मूर्त्तित्रय सर्वजनप्रणम्य, यत्कु सुरास्तीयकरस्वभावम् ॥६॥
प्रणम्य त यागिमुख्या निषेदु, स्थाने स्वकीयेऽग्रत एव तासाम् ।
सद्दृष्टिराद्धा गणभृच्च तुर्यो, जातोऽस्त एवेति सदा प्रणम्या ॥७॥
आशातना यस्त्यजति त्रयाणा, तत्साधनाना च तनोति भक्तिम् ।
भवेत स ऐश्वर्यमवाप्य सिद्ध आनन्दपाथोधिसमावतार ॥८॥
चलोल्लाले नरजीविते पुमान् लब्धे न रत्नत्रितय चिरोति य ।
समर्जितानेककठोरकर्मा कथ पुनस्तस्य मुदब्धियोग ? ॥९॥

आगमोद्धारक-ग्रन्थमालानां प्रकाशनो

१	सवज्ञशतक सटीक महोपा०	श्री धमसा०	पत्राकारे	३ ००
२	सूत्रव्याख्यानविधिशतक	,	बुकाकारे	२ ००
३	धमसागर प्रथमग्रह	,,	,,	२-५०
४	औष्ट्रिकमतोत्सूत्रप्रदीपिका	,	,,	१ ००
५	तात्त्विकप्रश्नोत्तराणि	आगमोद्धारक०	पत्राकारे	७ ५०
६	आगमोद्धारककृतिसंदोह	प्रथम विभाग	,,	४ ५०
७	,,	द्वितीय विभाग	,,	१ ८७
८	,	तृतीय-चतुर्थ विभाग	,,	प्रेसमां
९	अधिकारवंशिका वृत्ति		बुकाकारे	१ ००
१०	षोडशकनां व्याख्यानो भाग-बीजो		,,	२ ७५
११	द्वितीयश्लोकविंशिकानीटीका		,,	प्रेसमां
१२	आगमोद्धारकश्रीनीश्रुतोपासना		,,	२ ५०
१३	कुलकसंदोह	पूर्वाचार्यकृत	,	० ७५
१४	संदेहसमुच्चय	श्रीज्ञानकलशसूरिनिर्मित	,,	० ६५
१५	जिनस्तोत्रसमुच्चय	भाग १ लो श्रीपूर्वाचार्यकृत	,,	१-००
१६		भाग २ जो ,	,,	१ ५०
१७	,	भाग ३ जो ,,	,,	प्रेसमां
१८	गुरुतत्त्वप्रदीप (उत्सूत्रकंदकुद्दालापरनाम)	चिरंतनाचार्यकृत ,,		२ ००
१९	शताथविवरणम् गणिवर्यश्रीमानसागरजीकृत		,	१ ००

प्राप्तिस्थान

श्री जैनानंद- पुस्तकालय, सुरत (गोपीपुरा)